

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YER/MEKAN KİMLİĞİNİN DEĞİŞİMİ:
MEZİTBEY HAMAMI ve YAKIN ÇEVRESİ ALAN ÇALIŞMASI**

SELİN ARABULAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

TEZ YÖNETİCİSİ: YRD. DOÇ. DR. SENNUR AKANSEL

EDİRNE - 2008

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Yer/Mekan Kimliğinin Değişimi: Mezitbey Hamamı ve Yakın Çevresi Alan Çalışması

Trakya Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Günümüzde dünyada ve ülkemizde birtakım değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu sürecin ortaya çıkardığı küreselleşme olgusu, çeşitli toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam biçimlerini etkilerken, aynı zamanda yaşam alanlarımız olan kentlerimizin kimliklerine de yansımaktadır. Her türlü yeni gelişmeler, boyut ve ölçek açısından kentsel mekanların ve mimarinin biçimlenmesinde ve kentsel yaşam kalitesinin oluşumunda etkin olmaktadır. Küreselleşme sürecinde söz konusu değişimlerin günümüz insanının yaşayış düzenine getirdiği yeni yaşam biçimi, özellikle tarihi kentlerin yüzyıllar boyunca oluşmuş fiziksel-mekansal düzenine aykırı bir yapılanmayı ya da kimlik kaybını da beraberinde getirmektedir.

Tüm kentlerde sürekli halde, değişim ve gelişim gözlenmekteyken, aynı kentlerin tarihi merkezleri olduğu şekilde kalmakta hatta gerileme süreci içinde bulunmaktadır. Tarihi kent merkezlerinin yeniden işlevlendirilerek canlandırılması yöntemi; tarihi ve kültürel dokunun korunması ve yaşatılması ile bu alanların kente kazandırılmalarını sağlayacak, tüm dünyada uygulanmakta olan bir yöntemdir. Bu yöntemin uygulama çalışması, yakın zaman içinde koruma örneklerine sahne olmaya başlayan bir alanda hala dikkat edilmeyen ve kaderine terk edilen, Mezit Bey Hamamı ve Yakın çevresinde yapılmıştır. Yapılan çalışmalar, araştırmalar, analizler ve çizimler; bu mekanın kimliğini, mekana kazandırılan yeni işlevler sayesinde, kent kimliğinin gelişimine paralel olarak değiştirerek, alanın geçmişte sahip olduğu merkez kimliğini, canlılığını ve kalitesini yeniden kazandırmak amacıyla yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tarihi Kent, Kent Merkezi, Mekan Kimliği, Kimlik Değişimi, Yeniden İşlevlendirme

ABSTRACT

Master Thesis

Identity change of space/ place: The case of Mezit Bey Bath and its hinterland

Trakya University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Architecture

Recently, there have been some changes & recycle processes in our country and in the world. The globalization fact, which was occurred by this process, have effected economical, social and cultural life styles of some societies. It has also reflects on the identities of our cities. Any new development has effects on forming of urban areas and architectural in the aspect of dimension, scale and formation of life quality. In process of globalization the new form given to recent human life by such changes have contrary structuring to physical and spatial forms of historical cities through the ages and also deindividuation its train.

Continuous developments and revolutions are being observed in all cities. But the centers of these cities remain unchanged and also come with a regression process. Brightening the historical city center by renovation is a method that is used in all around the world and it is used for preservation and perpetuation of the historical and cultural core. Application work of this method is made on Mezit Bey Bath and its hinterland where the preservation examples are formed in recent date. But this area has not received attention yet and it is abandoned to its fate. Works done, researches, analyses and designs are made for bringing in its present identity – quality, activity, being a center- again by reasoned new functions.

Keywords: Historical City, City Center, Place Identity, Identity Change, Renovation

ÖNSÖZ

Kentlerin tarihi kültürel birikimlerle oluşmuş kimliklerinin, hem yapı hem de kent bütününde korunması ve geliştirilmesi ancak "yer" in kimliğinin oluşturulması veya yeniden kazandırılması ile mümkündür. Bu kazanımsa ancak yeniden işlevlendirme çalışmaları ile mümkündür. Tüm dünyada olduğu üzere, Türkiye’de de yeniden işlevlendirme çalışmaları görülmektedir. Yapı ve yerleşimler, bu sayede varlıklarını sürdürebilmektedirler.

Araştırmanın, yeniden işlevlendirme kapsamında yapılacak olan diğer çalışmalara örnek oluşturacağı; araştırma kapsamında incelenen, değerini gün geçtikçe kaybetmekte olan Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresine; dikkat çekilebileceği ve alanın geçmişindeki canlılığının ve kullanılabilirliğinin tekrar kazandırılabilceği düşünülmektedir.

Bu çalışmam sırasında, öncelikle tez danışmanlığımı kabul ederek, bu konuda çalışmamı destekleyen ve farklı bakış açılarıyla çalışmama katkı sağlayan sayın Yrd. Doç. Dr. Sennur Akansel’e, çalışmamda farklı kaynakları temin etmemi sağlayan ve değerli eleştirilerde bulunan sayın Yrd. Doç. Dr. Hatice Kıran Çakır ve Yrd. Doç. Dr. Timur Kaprol hocalarıma, sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamı oluşturma aşamasında bana destek olan aileme ve yardımları ile katkıda bulunan bütün çalışma arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER**Sayfa No**

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
RESİM LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	x
TABLO LİSTESİ	xi
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Yöntemi.....	2
BÖLÜM 2. YER MEKAN ve KİMLİĞİ	4
2.1. Yer, Mekan ve Kimlik Kavramları.....	4
2.2. Yer / Mekanın Temel Bileşenleri.....	5
2.3. Yer/Mekanın Yapısı.....	7
2.3.1. Fiziksel Özellikler.....	7
2.3.1.1. Hacimsel Özellikler.....	7
2.3.1.2. Sınırlar, Sınır Tanımları ve İç-Dış İlişkileri.....	7
2.3.2. İşlevsel Özellikler.....	9
2.3.3. Sosyal Özellikler.....	10
2.4. Yer/Mekan Çeşitleri.....	11
BÖLÜM 3. KENTSEL KİMLİK	13
3.1. Kentsel Kimlik Kavramı.....	13
3.2. Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler.....	17
3.2.1. Çevresel Kimlik.....	17
3.2.1.1. Doğal çevre özellikleri.....	18
3.2.1.2. Yapay çevre özellikleri.....	19
3.2.2. Toplumsal Kimlik.....	26

3.2.2.1. Sosyo-Kültürel Kimlik.....	27
3.2.2.2. Sosyo- Ekonomik Kimlik.....	30
3.2.2.3. Psikolojik Kimlik.....	30
3.3. Kent Yaşantısı ve İmajı.....	31
3.4. Edirne Kenti Kimliği ve İmajı.....	33
3.4.1. Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Öğeleri.....	34
3.4.2. Yapay Çevreden Kaynaklanan Kimlik Öğeleri.....	34
3.5. Bölüm Sonucu.....	38

BÖLÜM 4. TARİHİ KENT MEKÂNLARI - TARİHİ ÇEVRE ve SORUNLARI 39

4.1 Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Çevre Kavramları.....	39
4.2. Tarihi Kent Mekanlarında Karşılaşılan Genel Sorunlar.....	41
4.2.1. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları.....	42
4.2.1.1. Yerleşim Dokusu Sorunları.....	42
4.2.1.2. Yapılar Bazındaki Sorunlar.....	43
4.2.2. Sosyal Sorunlar.....	43
4.2.3. Ekonomik Sorunlar.....	44
4.2.4. Kültürel Sorunlar.....	44
4.3. Edirne Kenti Kent Sorunları.....	45
4.3.1. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları.....	46
4.3.1.1. Plansız gelişen konut alanları.....	46
4.3.1.2. Alt yapı yetersizliği.....	46
4.3.1.3. Donatı alanlarının yetersizliği.....	47
4.3.1.4. Ulaşım kademelenmesi sorunları.....	47
4.3.1.5. Yoğun trafik sorunu.....	47
4.3.1.6. Ticaret Alanları Sorunları.....	48
4.3.1.7. Tarihi dokunun sorunları.....	48
4.3.1.8. Görsel kirlilik sorunu.....	49
4.3.1.9. Sağlıksız konut alanları.....	49
4.3.1.10 Güvenlik sorunu.....	49
4.3.2. Sosyal Sorunlar.....	50
4.3.2.1. Sosyal yapı sorunu.....	50

4.3.3. Ekonomik Sorunlar.....	50
4.3.3.1. İşsizlik sorunu.....	50
4.3.4. Kültürel Sorunlar.....	50
4.3.4.1. Geleneksel Kimliğin yitirilmesi.....	50
4.4. Bölüm Sonucu.....	51
BÖLÜM 5. TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL KORUMA.....	52
5.1. Koruma Kavramı.....	52
5.2. Ülkemiz ve Dünyada Koruma Olgusunun Gelişimi.....	53
5.2.1. Dünyada Koruma Olgusunun Gelişimi.....	53
5.2.2. Ülkemizde Koruma Olgusunun Gelişimi.....	54
5.3 Korumanın Amacı ve Önemi.....	56
5.4. Korunacak Değerler.....	57
5.5. Bölüm Sonucu.....	60
BÖLÜM 6. TARİHİ YAPILARIN YENİ İŞLEVLE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
6.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramları.....	61
6.1.1. Eski Yapı Kavramı.....	61
6.1.2. İşlev (Eski- Yeni İşlev) Kavramı.....	62
6.2 Ülkemizden Koruma Örnekleri ve Yeniden İşlevlendirme Çalışmaları.....	64
6.2.1. İstanbul, Fener – Balat Semtleri Koruma Çalışmaları.....	64
6.2.1.1. Tarihçe.....	64
6.2.1.2. Sorunlar.....	65
6.2.1.3. Çözümler.....	67
6.2.1.4. Değerlendirme.....	70
6.2.2. Antalya, Kaleiçi Koruma Çalışmaları.....	71
6.2.2.1. Tarihçe.....	71
6.2.2.2. Sorunlar.....	72
6.2.2.3. Çözümler.....	73
6.2.2.4. Değerlendirme.....	74
6.2.3. Bursa, Cumalıkızık Köyü Koruma Çalışmaları.....	75
6.2.3.1. Tarihçe.....	75

6.2.3.2. Sorunlar.....	76
6.2.3.3. Çözümler.....	77
6.2.3.4. Değerlendirme.....	80
6.4. Bölüm Sonucu.....	81
BÖLÜM 7. MEZİT BEY HAMAMI VE YAKIN ÇEVRESİ ALAN ÇALIŞMASI	82
7.1. Kentin Coğrafi Özellikleri.....	82
7.2. Kentin Tarihi Gelişimi.....	83
7.3. Seçilen Alanın Yeri ve Önemi.....	85
7.3.1. Alanın Tarihi Süreç İçindeki Yeri ve Önemi.....	85
7.3.2. Alanın Kent İçindeki Önemi ve Yakın Çevre İlişkileri.....	92
7.4. Çalışma Alanına ait Analiz Çalışmaları.....	96
7.4.1. Tarihi Değer Analizi.....	97
7.4.2. Mülkiyet Analizi.....	99
7.4.3. Kat Adetleri Analizi.....	101
7.4.4. Yapı Malzemesi Analizi.....	103
7.4.1. Ulaşım Analizi.....	105
7.4.1. İşlev Analizi.....	107
BÖLÜM 8. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	109
8.1. Alana ait Sorunlar.....	109
8.2. Alana ait Çözüm Önerileri.....	112
8.3. Alana ait Mevcut ve Öneri Çizimler.....	115
8.3.1. Mezit Bey Hamamı.....	119
8.3.2. Havlucular Hanı.....	124
8.3.3. Taksi Durağı.....	162
8.3.4. Öneri Kent Mobilyaları.....	165
8.4. Bölüm Sonucu.....	174
BÖLÜM 9. SONUÇ	175
KAYNAKLAR	180
ÖZGEÇMİŞ	186

Resim Listesi

Sayfa No

Resim 2.1. Sınır ögesi görevinde bir yapı grubu ve halat	8
Resim 3.1. Kanal, Köprü ve Bisikletleriyle Amsterdam.....	14
Resim 3.2. Eyfel Kulesi ve Paris	14
Resim 3.3. Özgürlük Anıtı ve Newyork	15
Resim 3.4. Doge's Palace - Venedik.....	16
Resim 3.5. Sfenks ve Piramitler – Mısır	16
Resim 3.6. Niagara Şelalesi	18
Resim 3.7. İstanbul - İstiklal Caddesi	21
Resim 3.8. Empire State Binası ve New York	21
Resim 3.9. Kızıl Meydan.....	22
Resim 3.10. Burj Al Arab Hotel- Dubai	23
Resim 3.11. Gondollarıyla Venedik.....	24
Resim 3.12. Neon Işıklarıyla Las Vegas	25
Resim 3.13. İtalya'da Kent Yaşantısı.....	31
Resim 3.14. ve Resim 3.15. İstanbul ve Kent Yaşantısı	32
Resim 3.16. Selimiye Camii	36
Resim 3.17. Meriç Köprüsü	36
Resim 3.18. Sivil Mimarlık Örneği Yapılar.....	37
Resim 3.19. İstasyon Binası	37
Resim 4.1. Tarihi Kentler – Amasya	40
Resim 4.2. Tarihi Kentler -Mardin)	40
Resim 4.3. ve Resim 4.4. Edirne Evlerine ait Mimari Öğeler.....	41
Resim 4.5. ve Resim 4.6. Kaleiçi'nde yeni yapılaşma	47
Resim 4.7. ve Resim 4.8. Karaağaç bölgesinde yaşanan su baskınları.....	47
Resim 4.9. ve Resim 4.10. Saraçlar Caddesinde trafik sorunu.....	49
Resim 5.1. Apollon Tapınağı	62
Resim 5.2. Sultanahmet Külliyesi.....	62
Resim 6.1. ve Resim 6.2. Tarihte Fener - Balat.	69
Resim 6.3. ve Resim 6.4. Evlerin Restorasyon Öncesi ve Sonrası.....	71-72
Resim 6.5. Balat'ta Dizi Çekimi	74

Resim 6.6. Antalya Kaleiçi ve Yat Limanı	77
Resim 6.7. Antalya Kaleiçi'nde bir sokak.....	77
Resim 6.8. Suna ve İnan Kıracı-Kaleiçi Müzesi	77
Resim 6.9. ve Resim 6.10. Semt halkının bölgeden ayrılması ile boş kalan evler.. ..	79
Resim 6.11. ve Resim 6.12. Cumalıkızık evleri ve sokakları.....	80
Resim 6.13. Cumalıkızık simgesi küpe çiçeği	83
Resim 6.14. ve Resim 6.15. Cumalıkızık Ahududu Şenlikleri	83
Resim 6.16. ve Resim 6.17. Köyde kurulan el işi ve ev yemekleri stantları	84
Resim 7.1. Edirne Haritası.....	86
Resim 7.2. ve Resim 7.3. Edirne Fotoğrafları	87
Resim 7.4. Tez Konusu Alan ve Çevresi.....	97
Resim 7.5. Edirne Belediye Binası	98
Resim 7.6. Hafızağa Konağı (Vali Fahri Yücel Kent Tarihi Müzesi)	98
Resim 7.7. Selimiye Arastası	99
Resim 7.8. Taş odalar	99
Resim 8.1. Selimiye Camii'ndeki ters lale.....	167
Resim 8.2. ve Resim 8.3. Mekan isimlerinde lale.....	167
Resim 8.4. ve Resim 8.5. Heykellerde lale.....	168
Resim 8.6. ve Resim 8.7. Bahçe çitleri ve aydınlatma elemanlarında lale	168
Resim 8.8. Peyzaj elemanı olarak lale.....	168
Resim 9.1. Tarihi kent merkezi ve onu oluşturan Selimiye,Üç Şerefeli ve Eski Cami	177

Şekil Listesi	Sayfa No
Şekil 3.1. Kentsel Kimlik	17
Şekil 3.2. Kentsel Yerleşimin Beş Ana Bileşeni	20
Şekil 7.1. I. Murat Dönemi'nde Kent Merkezi.....	90
Şekil 7.2. I. Mehmet Dönemi'nde Kent Merkezi.....	91
Şekil 7.3. II. Murat Dönemi'nde Kent Merkezi.....	92
Şekil 7.4. II. Mehmet Dönemi'nde Kent Merkezi.....	92
Şekil 7.5. I.Süleyman Dönemi'nde Kent Merkezi.....	93
Şekil 7.6. I. Mehmet Dönemi'nde Kent Merkezi.....	95

Tablo Listesi**Sayfa No**

Tablo 2.1. Mekan Çeşitleri	12
Tablo 3.1. Edirne Anıtları Tablosu	35
Tablo 7.1. Edirne'ye Yıl İçinde Gelen Turist Sayıları.....	97

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Ülkemizde özellikle de tarihi kentlerimizde doğal-yapay-kültürel değerlerden oluşan kent kimliği genel anlamda 1950'li yıllara kadar korunabilmiştir. Ancak bu tarihten itibaren izlenen kentleşme politikaları doğrultusunda ve küreselleşme süreci ile birlikte, kentlerin günümüze getirebildikleri kimliklerinde değişiklikler meydana gelmiştir.

Tüm dünyada görülmekte olan bu hızlı değişim ve gelişimin etkileri, tarihi kent merkezlerinde son derece açık bir şekilde izlenmektedir. Bunun sebebi, kentlerin gelişim alanlarının kent sakinlerinin bu yeniliğe gösterdiği büyük ilgi nedeniyle, tarihi dokuyu hızlı bir şekilde terk etmeleridir. Ayrıca Koruma İmar Planlarının, prosedürleri ile yatırımcıları bu bölgelerden soğutmaları yine kent merkezlerinin yalnızlaşmasının sebeplerindendir.

Ülkemizdeki imar planı anlayışlarının ve bu planların yürütücülüğünü ve denetimini sağlayan kurum ve kuruluşların bu kimlik değişimlerine karşı ne gibi bir tutum sergileyeceği ve neyi ne kadar engelleyebileceği her geçen gün daha çok tartışılmaktadır.

Kentlerin tarihi kültürel birikimlerle oluşmuş kimliklerinin, hem yapı hem de kent bütününde korunması ve geliştirilmesi ancak mekan kimliğinin oluşturulması veya yeniden kazandırılması ile mümkündür.

Kentsel tasarım projelerinin hazırlanması, uygulanması ve korunması için gerekli kararların alınabilmesi önemli bir görevdir.

Bu bakış açıları doğrultusunda tez, aşağıdaki amaç ve yöntemlerle hazırlanmıştır.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Yer/ mekan kimliğinin değişiminin inceleneceği alan çalışması, tarihe tanıklık etmiş bir kent merkezinin belirlenen parçasının, gelişim süreci içinde kaybettiği kimliğinin ne yönde tekrar belirginleştiğini ve değişen yeni kimliğinin nasıl korunarak geliştirilebileceğini bulmayı amaçlamaktadır.

Tarihi kent merkezinin çekirdeğinde bulunan, Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresi olarak belirlenen alanın kaybettiği önemini, canlılığını ve sosyal hayattaki etkinliğini tekrar kazandırmak diğer bir amaçtır.

Bu amaçları gerçekleştirmek için izlenecek yöntem; alanın canlanması için gereken fonksiyonların tespit edilmesi ve önerilerinin belirlenmesidir. Yeniden işlevlendirme çalışmaları dünyada ve Türkiye’de yaygın olarak uygulanmaktadır. Ülkemizde bir çok örneği bulunmaktadır. Yeniden işlevlendirme yöntemi ile oluşturulan, yeni kullanımlarla tekrar kamuya sunulmak üzere ele alınan tarihi dokular; fonksiyonel olarak hem kent halkına, hem de gelen ziyaretçilere hizmet ederek kentin sahip olduğu mirası korur, geliştirir, yaşatır ve gelecek kuşaklara aktarır.

1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada önce; yer/ mekan ve kimlik kavramları açıklanacaktır. Yer/ mekanın temel yapısı, özellikleri ve çeşitleri incelenecektir.

Çalışmanın adını oluşturan yer/mekan kimliğinin değişiminin yapılabilmesi amacıyla önce yerin, mekanın ve kimliğin ne anlam ifade ettiğinin anlaşılması, özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu sayede önce ne üzerine çalışılacağı tespit edilir ve daha sonra tespit edilebilecek olan kimlik değiştirilebilir.

Kimlik kavramının tanımı yapıldıktan sonra kentsel kimlik kavramı ele alınacaktır. Kentsel kimliğin ne olduğu, kentsel kimliği nelerin oluşturduğu ve daha sonra çalışma alanının bulunduğu Şehrin kimliğinin araştırılması yapılacaktır. Bu sayede önce kentin kimliği öğrenilerek kent kimliğine uyum sağlayabilecek hangi fonksiyonların alana kazandırılabilceği anlaşılmış olacaktır.

Daha sonra ise tarihi evre, tarihi kent kavramları ve tarihi mekanlarda karşılaşılan genel sorunlar irdelenecektir. Edirne kenti özelinde, tarihi çevrelerdeki sorunların hangi türlerinin bu kentte görüldüğünün ve Edirne kentinin kendine özgü sorunlarının neler olduğunun araştırılması yapılacaktır. Bu Şekilde araştırmanın konusu olan alanda ne gibi sorunlarla karşılaşılabileceği anlaşılmış olacaktır.

İlk dört bölümde araştırılan kavramlardan ve tarihi kent merkezlerinin yaşadığı sorunlar incelendikten sonra bu sorunların zmne yönelik yapılması gereken; koruma ve yeniden işlevlendirme açıklamaları yapılacaktır. Sırasıyla; korunması gereken değerler, korumanın önemi, yöntem ve ilkeleri, eski - yeni işlev ve yeniden işlevlendirme ile ilgili hüküm ve yönetmelikler açıklanacaktır. Türkiye'den yeniden işlevlendirme örnekleri araştırılacaktır. Bu araştırma ile, çalışma alanı için öneri kararların verilmesi aşamasında örnek oluşturabilecek, bu daha önce verilmiş doğru ve yanlış kararlar görülecek ve alan çalışmasında bu gözlemler kullanılabilir.

BÖLÜM 2. YER, MEKAN ve KİMLİĞİ

2.1. Yer, Mekan ve Kimlik Kavramları

Mekan, farklı bilgi alanlarında değişik yorumlara sebep olan karmaşık bir kavramdır. Psikologlar bu terimi, sosyal içeriği ile tanımlıyorken; mimarlar, tasarımcılar ve kent plancıları bu terimi daha somut değişkenlerle ifade etmektedirler. Yine de, bu farklı kavramsallaştırmaların ve farklı bilgi alanlarının açıklamalarının, birbirini destekleyici ve tamamlayıcı olduğu görülmektedir.

“Mekan” kelimesi, fiziksel büyüklük, somut özellikler, sembolik anlamlar ve deneysel veriler gibi birçok farklı boyutu içermektedir (Pretty, vd., 2003).

“Mekân, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuttur.”(Harvey, 2003). Buradan çıkan sonuç ise, insan ve mekanın sürekli bir etkileşim içinde olduğudur. İnsan-mekan ilişkileri konusu, yer/mekan ve mekan kimliği ile ilgili çalışmaların önemli bir sorunudur. Mekanlarla ilişkiler kişinin ve kimliğin gelişiminin kaynağı iken, bireyler de kendi özlerini ve mekanla ilişkileri sayesinde sosyal aitliklerini yansıtmaktadırlar. Bu tür ilişkilerde, mekanlar fiziksel çevre ve insan faaliyetleri tarafından meydana getirilmiş gibi görünmektedir. Bireylerin zihinsel ve duygusal süreçleri, oluşturulan çevrede bulunan diğer insanların faaliyetleri tarafından olduğu kadar bireylerin kendilerinin yaptığı eylemler tarafından da etkilenmektedir.

Genel anlamı ile mekan, insanların eylemlerine sahne olan, onları kuşatan, ait olma duygusu yaratan, yatay veya düşey elemanların farklı kompozisyonları ile sınırlanmış hacimler olarak tanımlanabilmektedir.

Mekan kimliği, kişinin mekanla kurduğu bağın sürekliliğinin sağlanması ve geliştirilmesini içeren organik bir süreçtir(Twigger-ross, Uzzel, 1996). Kişinin gelişmesi, kişinin, nesnelere, canlılarla, yerle ve buldukları çevre ile olan ilişkileri

üzerine kurulmuştur. Mekan, kişinin tercihleriyle kendini temsil etmesi ve aynı mekanı paylaşan insanlarla bir grup kimliği kurulması için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden, mekan kimliği kişinin, maddi çevreleriyle olan ilişkisi yoluyla kendini geliştirmesinin bir bileşeni olarak düşünülmektedir. Bireylerin doğal ve oluşturulmuş çevreleriyle olan bu ilişkileri, zihinsel ve duygusal süreçler yoluyla sağlanmaktadır. Mekan kimliğinin, öz kimlik için bir yapıtaşı ve fiziksel çevreyle ilişkilerin gelişmesi için bir araç olarak ortaya çıkarıldığı görülmektedir.

2.2. Yer / Mekanın Temel Bileşenleri

Farklılık ve süreklilik, yer/meکان ve mekan kimliğinin kavramsallaştırılmasında önemli unsurlardır. Dahası, mekanların daha geniş bir çevreyle olan önemli bağı sayesinde, mekanlar olarak görülmezler; aksine, devamlı olarak üretilirler. Bu da, mekan kimliğinin başka bir yönünü ortaya çıkarır ki bu, değişimdir (Proshansky, vd., 1983).

Farklılık, mekan kimliğinin önemli bir yönü olarak görülmektedir. “Fark” kavramının iki değişik açıklaması yapılmaktadır. Bazı araştırmacılar farklılığı, bireylerin mekanla özdeşleşerek oluşturdukları ayırım, diğerleri ise, mekanın; tanımlanabilen ve ayırt edilebilen karasal bir birim olarak ayırımı şeklinde açıklamaktadırlar. İddia edilebilir ki, fark, her iki açıdan da insan zekasının önemli bir özelliğidir ve “sınıflandırma, benzerlikler ve sınırların çizilmesi”nin bir sonucu olarak görülmektedir.

Mekan kimliği açısından, edebiyatta “süreklilik” ile ilgili bir ikilem vardır. Mekan yoluyla kişinin devamlılığı, kullanıcılarının mekan deneyimi ve mekanı geçmişte nasıl kullandıklarına bağlı olduğu görülmektedir. Yine de, mekanın sürekliliği, mekan kimliğinin gelişimine kaynak olan tarihsel çevrenin yerinden ve ilişkilerinden söz etmektedir. Süreklilik ve değişim, birbirinden ayrı süreçler olarak düşünülemeyeceğine göre, bu tür ikilemler, değişimin mekan kimliği yönünden açıklanması için geçerli olmaktadır.

Sosyal bilimciler, farklılık, süreklilik ve değişim üzerinde, kişinin mekanla olan ilişkisi açısından odaklanırken; mimarlar, tasarımcılar ve şehir plancıları, yer/mekan farklılığı, sürekliliği ve değişimi üzerinde, mekan hissini uyandıran oluşturulmuş çevre açısından odaklanmaktadır. Bu bakış açılarında farklı vurgular olduğu açıktır. Mekan kimliğinin açıklamasında vurgu; fiziksel çevre üzerinde olduğu zaman, mekan hissi sağlayan yerleşim özelliği olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden, mimarlar, tasarımcılar ve şehir plancıları tarafından tanımlanan mekan kimliğinin oluşumu, özün hissini ortaya çıkaran “mekan”ın diğer çevrelerden farklı olmasıyla ilgilidir.

Mekan kimliğinin oluşturulmasına önemli bir katkı da, var olan çevre içindeki yapı mirasının korunması ve mimari üslupların tutarlılığıdır. “Mekan kimliğinin bir bileşeni olan “fark”a, ya geleneğin devamı ya da var olan ve gelişen bir alandaki yeni tasarımla ulaşılabilir.” (Ebensaleh, 1998).

Yapı mirasının korunması, biçimlerin, kalıpların, yapı malzemelerinin ve mimari üslupların tutarlılığı açısından süreklilik yoluyla farklı mekan kimliğinin ögesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden, oluşturulmuş çevredeki biçimsel tutarlılık, birçok şehir plancısı ve mimar tarafından yer/mekan kimliğine önemli bir katkı olarak düşünülmektedir. Bu açıdan, şehrin korunması; şehrin tarihçesinin ve geleneğinin akla getirilmesi, ziyaretçiler ve orada oturanlar için farklı ve eşsiz çevresel görüntülerin korunması için yer/mekan kimliğine katkıda bulunan bir araç olarak kullanılmaktadır.

Diğer bir yandan, yer/mekan kimliğinin şekillenmesinde, yeni tasarım, bir mekan kimliği üretici olarak düşünülmektedir. Yapı mirası, yer/mekan kimliğinin oluşumu için daha zayıf bir çözümdür ama alanın yeni tasarımı;

- 1) Farklı manzara yaratmak;
- 2) Mekansal açıdan farklı sosyal, kültürel ve ekonomik grupların eş zamanlı olması;
- 3) Oraya yerleşenler arasında, onların ortak ya da bireysel ekonomik özelliği ile ilgili kurarak, yeni sosyal birlikler oluşturma gibi yollarla verimli olduğu ortaya çıkar (Gospodini, 2004).

2.3. Yer/Mekanın Yapısı

Yer / mekanın yapısı başlığı altında, yerin; fiziksel özellikleri, işlevsel özellikleri ve sosyal özellikleri incelenecektir.

2.3.1. Fiziksel Özellikler

Fiziksel özellikleri alt başlıklara ayırdığımızda bu alt başlıklar; hacimsel özellikler ve sınırlar, sınır tanımları ve iç-dış ilişkileridir.

2.3.1.1. Hacimsel Özellikler

Yer/mekanı araştırmak için, düzenlemede yer alan farklı mekansal bileşenler arasındaki ilişkileri ve hacimsel özellikleri bilmek önemlidir. Bir yerleşimdeki mekanların fiziksel özellikleri, yapı biçimleri ve onların mekansal düzenlemeleri olmak üzere, iki başlık altında incelenebilir. Yapı biçimi; yapı şekilleri, boyutları, düzeni, arakesitleri ve binaların farklılığı dikkate alınarak, bireylerin aklında kalan önemli özellikler olarak analiz edilebilir. İkinci olarak, mekansal düzenleme, hiyerarşi, geometri, yapı-zemin ilişkisi ve çevrenin aydınlatılması dikkate alınarak araştırılabilir. Mekansal bileşenlerin ve onların düzenlemelerinin hacimsel özellikleri, binaların dışındaki alanları oluşturur. Bu oluşum, karasal alanları ve insanların bu alanlarda hareket etme yollarını tanımlar. Bireylerin fiziksel çevreleriyle olan ilişkileri, bilişsel, duygusal ve algısal süreçler yoluyla sürdüğü için, bu öğeler, insanların çevredeki alanlarla olan etkileşimini tanımlar.

2.3.1.2. Sınırlar, Sınır Tanımları ve İç-Dış İlişkileri

Bir sınır, insan yapımı herhangi bir yerin ayırıcı özelliğini yansıtmaktadır. Onun niteliğinin, hem iç hem dış alanın mekansal özellikleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Gösterildiği gibi, farklılık, insan algısının önemli bir özelliği olduğu için, bir sınırın ayrı bir özelliği, bir insanın mekan üzerindeki algısını etkilemektedir. Sınır; iç alanı tanımlamakta ve sokak çizgilerini belirlemektedir (Resim 2.1). Bir sınır, farklı

şekillerde ele alındığında algı üzerinde büyük farklılıklar oluşmaktadır. Örneğin, büyük boşluklar söz konusu olduğunda, iç ve dış arasında bir sınır ortaya çıkmakta; aksine, boşluklar küçüldüğünde iç ile dış mekan arasındaki fark belirgin hale gelmektedir. Sınırlar, mekansal yönü olduğu kadar açıklık derecesini de belirlemektedirler ki bunlar aynı olgunun iki yönü olmaktadır. Buna göre, bir sınırın kuşatıcı özellikleri, pencereler, kapılar ve eşik gibi boşluklar tarafından belirlenmektedir. Sınır ve özellikle duvar, mekansal yapıyı görünür hale getirmektedir.

“Yarı bölücü öğeler dediğimiz eşikler, perdeler, camlar, çitler, bankolar farklı duyu gizliliği sağlarlar. Bazen görme, bazen de işitme ve hatta dokunma duyusunu engellerler. Bazen da sadece zihinsel engel oluştururlar. Örneğin geçirgenlik değerli yüksek olmasına karşın bir tören alanını saran ipler, eğer güvenlik güçleri tarafından da korunuyorsa keskin sınırlar yaratırlar. Bir adımda aşılabılırler, ama geçilemezler .” (Gür, 2000).

Resim 2.1. Sınır ögesi görevinde bir yapı grubu ve halat (Safranbolu 2008)

Coğrafi, iklimsel ve yapısal şartlar gibi faktörler mekanın sınır tanımlarını etkilemektedir. Boşluk türleri ve yönleri, kalınlığı, sınırın önemi ve onun yapı yöntemleri, alanın inşa edildiği çevrenin coğrafi, iklimsel ve çevresel şartlarına göre biçimlenmektedir. Teknolojideki gelişmeler, bu tür sorunların önemini azaltmaktadır. Bu yüzden, yer/mekanın işlevsel yapısı ile ilgili sorunlar sınırı incelemeyi gerektirmektedir. Yine de sınır, mekanın özelliğini kamusal/özel kullanımlarını dikkate alarak ifade etmektedir. Sınırlar, sınır tanımları ve iç-dış ilişkilerin anlaşılır olması

sadece mekanların fiziksel varlıklarını tanımlamamakta; aynı zamanda insanların mekanlarla olan davranışsal ilişkilerini de etkilemektedir.

2.3.2. İşlevsel Özellikler

Karmaşık yerleşimlerde çözüm gerektiren en büyük problem, o yerlerin farklı ulaşılabilirlik seçeneklerini oluştururken ortaya çıkmaktadır. “En kolay ulaşılabilen ve tam olarak kamu alanı olan yer sokaktır. Bundan başka, kuşatılmış/iç mekansal bileşenler kamuya ya da özel mülkiyete ait olabilir ve onların ulaşılabilirliği daha çok işlevleri tarafından belirlenir.” (Pica, 1987).

Mekansal birimler, hacimsel özellikler ve sınırın mimari anlatımı arasındaki ilişki, yer/mekanın işlevsel gereksinimleri ile uyumlu olarak biçimlenmektedir. Böylece, işlevsel düzenleme, sınırın fiziksel ve görselliğini etkilemektedir. Bu, sırayla, insanların yer/mekanla olan ilişkilerini de etkilemektedir. Sınırlar ve bina cepheleri, işlevsel gereksinimleri sağlamak ya da yer/mekanın güvenliği ve gizliliği ile ilgili gereksinimlere cevap vermek için tanımlanmaktadır. Sınır netliğinin kullanılması iç-dış ilişkilerinde değişikliğe yol açmaktadır. Bu alanların birbirine girişikliği yer/mekanın işlevsel önermelerine göre biçimlenmektedir.

“Mekan, işlevsel değerinden dolayı bir bireye önemli gelebilir.”(Stochols, Shumaker, 1981). Bir yerin, sahipler, çalışanlar ve o yeri ziyaret edenler gibi farklı gruplar tarafından nasıl kullanıldığı daha çok mekanın işlevsel yapısına bağlı olmaktadır. Belirli işlevler için düzenlenmiş karmaşık bir alan, mekan için özel bir kullanım ve kullanım örneklerini gerektirmektedir. “Faaliyetlerin dikkate değer örnekleri, belirli alanlarla birleştirilir.”(Canter, 1997).

İnsanların yerleri kullanım şekli, değer yargılarına, davranışlarına ve çevreye katılmada nasıl bir yol izlediklerine bağlı olmaktadır. İnsanlar mekanlar arasında tercihler yaparak, varlıklarını göstermekte ve kimliklerini ifade etmektedirler. Kafeler, restoranlar, alışveriş alanları ve yol, sokak, meydan gibi kamusal alanlar halk tarafından ortaklaşa sahiplenilen alanlar olmaktadır.

İşlevsel düzenlemedeki değişim, diğer insanlarla ve mekanlarla sosyalleşme kalıplarında değişimleri ortaya çıkarmaktadır. Dahası işlevsel yapı, kullanım süresini dikkate alarak kullanım kalıplarını etkilemektedir. Böylece örneğin, isteğe bağlı bir faaliyet olan alışveriş, boş vakitlerde yapılır. Kafe ve restoranlarda yemek zamanları boyunca bulunulur, fakat barlar ve gece kulüpleri aktif kullanım süresini geç saatlere kadar uzatır ama gündüz vakti terk edilir. Bu tür örnekler, bir yerin işlevsel bileşenlerinin kullanıcı grup ve kullanım örneklerini göstermektedir.

2.3.3. Sosyal Özellikler

Sosyal özellikler, yer/mekan kimliğini etkileyen diğer bir bileşen olarak ele alınabilmektedir. Bu tür yönler, insanların mekanlarla olan etkileşimini büyük ölçüde etkiliyor gibi görünmektedir. Aşağıda belirtilen durumlar, yer/mekan kimliği için sosyal özelliklerin oluşturulabilmesi açısından çok önemlidir:

- Kullanıcı grupların sosyo-demografik özellikleri – yaş ve mekanda bulunma süresi dikkate alınarak.
- İşlevler ve oluşturulan faaliyetler tarafından ileri sürülen kullanım kalıpları ve belirli bir mekanla kurulan bağlar ve orada bulunma şekilleri (oturan/ziyaretçi, mal sahibi/çalışan)

İnsanların bağ kurduğu mekanlar, onların düşüncelerini, duygularını yansıtmada bir araç olarak kullanılmakta ve kendi kimliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. “Yer/mekan tercihleri ve algısı; yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, kullanıcı profilinin ekonomik ve kültürel durumu gibi sosyo-demografik özellikler tarafından etkilenmektedir.” (Nasar, 1992). Bu tür özellikler, mekan kimliği ile birlikte, bireylerin grup kimliğini belirlemektedir. Kimliğin temsili, aynı mekanı paylaşan diğer insanları da kapsayarak mekan seçimleri ile güçlendirilmektedir. Örneğin; barlar ve diskolar genelde müzik, içki ve dansı seven genç kuşağı etkiler. Bu eğlence alanları, genç kullanıcı profili gruplarının ekonomik durumuna göre farklı alt gruplarla değerlendirilebilir. Aksine, boş zaman faaliyeti olarak alışveriş, ekonomik durumla bağlantılıdır ama yaşla sınırlı değildir.

Kullanıcı profiline sosyo-demografik özelliklerinin yanında, bireylerin ve grupların kullanım kalıpları da yer/mekan kimliği üzerinde etkili olmaktadır. İnsanların mekanlarla olan bağı şu şekilde sınıflandırılabilir (Hay, 1998):

- Mekanla yüzeysel bağ (turistler ve geçici süre bulunanlar),
- Kısmi bağ (geçici barınaklarda yaşayanlar, çocuklar),
- Kişisel bağ (mekana yeni yerleşenler),
- Atadan kalma bağ (çok uzun süredir oturanlar),
- Kültürel bağ (yerli ve köklü mekan sahipleri ve ruhsal bağlar).

Böylece aynı mekan; mal sahibi, çalışan ve yer/mekanı kullanan tarafından farklı algılanabilmektedir. Mekanın algısı ve mekanla etkileşim; o mekanda oturan kişi, sık sık ziyaret eden biri ya da aynı alanı arada sırada kullanan biri gibi durumlar dikkate alınarak farklılık gösterebilmektedir. İnsanların o mekanda bulunma yolları, beklentilerini ve böylece mekanı algılamalarını etkilemektedir. Örneğin bir eğlence alanı, bir ziyaretçi tarafından tercih mekanı olarak önem verilebilir ama o mekanda oturan biri tarafından olumsuz bir şekilde değerlendirilebilmektedir.

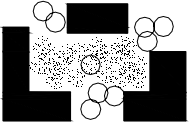

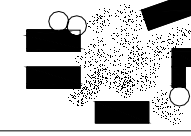
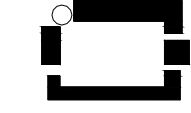
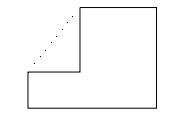
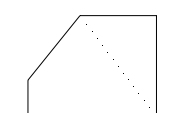
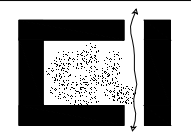
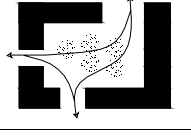

2.4. Yer/Mekan Çeşitleri

Mekan iki grupta incelenebilir. Bunlardan biri barınma işlevine cevap veren ve kullanıcıya özel olan iç mekan, diğeri ise iç mekanların dışında kalan, bina duvarları, yeşil doku gibi elemanlarla sınırlanmış, toplu kullanıma açık olan dış mekandır. Dış mekanlar barındırdıkları işlevlere, çevrelerine ve özelliklerine göre iki alt başlığa ayrılırsa bunlar; yeşil alanlar ve kentsel alanlar olacaktır. Yeşil alanlar, kentin yerleştiği doğal çevrenin kent içindeki ya da yakın çevresindeki uzantılarıdır. Yeşil alanda yatay boyutlar mekan algısını köreltecek kadar büyüktür (Piknik alanları, Hayvanat bahçeleri vb.) (Çakmaklı, 1992).

Kentsel mekanlar, kentin binalar dışında kalan ancak binalar ile çevrelenen ve tanımlanan alanları olmaktadır. Mimari mekan niteliğindedirler çünkü bir tasarım

sonucu oluşturmaktadırlar. Mekanların şu değişkenlerin etkisiyle çeşitlendirebiliriz (Çakmaklı, 1992) (Şekil 2.1.):

Tablo 2.1. Mekan Çeşitleri

MEKAN TÜRÜ		MEKAN ETKİSİ
ÇEVRELEYEN ELEMANLARIN NİTELİĞİ	YUMUŞAK MEKAN	 DOĞAYA YAKINLIK BÜTÜNLÜK MEVSİMİ ALGILAMA RAHATLIK
	SERT MEKAN	 STRÜKTÜR HİSSİ KORUNMA/ GİZLENME DİSİPLİN ETKİNLİK POTANSİYELİ
ÇEVRELENME DÜZEYİ	SERBEST MEKAN	 MEKAN ALGISINDA BELİRSİZLİK ÖZGÜRLÜK GENİŞ BAKIŞ AÇISI
	KAPALI MEKAN	 MEKAN ALGISINDA NETLİK KOLAY DENETİM SOSYAL ETKİNLİĞE UYGUNLUK
BİÇİM KARAKTERİ	NEGATİF MEKAN	 BİÇİM ALGISINDA BELİRSİZLİK İŞLEVSEL RAHATSIZLIK GÖRSEL RAHATSIZLIK
	POZİTİF MEKAN	 BÜTÜNLÜK/ KUŞATILMIŞLIK RAHATLIK İŞLEVSEL UYGUNLUK
AKTİVİTE KARAKTERİ	DURAĞAN MEKAN	 OTURMA/ DİNLENME/VB. MEKAN ALGISINDA NETLİK BÜTÜNLÜK
	DEVİNGEN MEKAN	 SİRKÜLASYON CANLILIK İLGİNÇLİK
ÇEVRELEYEN ELEMANLARIN DÜZENİ	DÜZENLİ MEKAN	 DİSİPLİN TEKDÜZELİK OLASILIĞI KARARLILIK
	DÜZENSİZ MEKAN	 ÇEŞİTLİLİK/ İLGİNÇLİK CANLILIK

BÖLÜM 3. KENTSEL KİMLİK

3.1. Kentsel Kimlik Kavramı

İnsan, kentin bir parçasıdır. Bu bütünlük içinde insan ve kentsel yerleşim, bir sistemin kimliğini oluşturmaktadır. Kent ölçeğinde bu terim, "kentsel kimlik" olarak ortaya çıkmaktadır. Kent bileşenleri, kent sakinleri ve kentin fiziksel çevresi olarak ayrılırsa, bu bileşenlerin ayrı ayrı özelliklerinin ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşan sistemin genel karakteristik özelliklerinin, kentin kimliğini oluşturduğu söylenebilir.

Kent, tıpkı büyük ölçekli bir yapı gibi, fakat daha uzun mesafe ve zaman aralığında algılanabilen bir mekan kurgusudur (Aktaş, 1990). Kent, fiziksel çevresi dışında sosyal, kültürel, ekonomik, politik gibi birtakım toplum kökenli bileşenlere de sahiptir; bu bileşenler kent kimliğine farklı boyutlarda nitelikler kazandırmaktadır. Karabey'e göre (1990) kenti yalnızca en, boy, yükseklik ve zamandan oluşan dört boyutlu bir şemayla tanımlamak yetersizdir. Kentte, insanın algı-sezgi almaçları ile kavradığı, bilgi birikimi, deneyimi, kültürü ile değerlendirdiği daha birçok öğeden oluşan gizli-açık mesajlar vardır ve toplum kökenli bu "mesaj"lar kent kimliğinin, oluşmasında söz sahibi ana unsurlar olmaktadır (Karabey, 1990).

Kent kimliği, o kenti görmeyen birinde, fikir oluşturacak niteliğe sahip olmalıdır. Her kentin özgün kimliği, yalnızca onu biçimlendiren bina-sokak-meydan dizilimlerinden oluşmamaktadır. Orada bulunan insan, hayvan, bitki örtüsü, araç, mobilya, anıt, müzik, ışık, renk, koku gibi birçok etmen kimliğine katkıda bulunmaktadır. Bu katkı olumlu veya olumsuz olsun, sonuçta kent kimliğinin bir parçası olmaktadır. Örneğin Amsterdam, kanalları üzerinde köprüleri ve bisikletli insanlarıyla tanınmış bir kenttir (Resim 3.1; Resim 3.2).

Resim 3.1. Kanal, Köprü ve Bisikletleriyle Amsterdam

Resim 3.2. Eiffel Kulesi ve Paris

Kimlik bir nesneyi, bir kenti, tanınabilir kılan özelliklerini ortaya koyduğuna göre, diğer benzerlerinden ayrılabilir özelliklere de sahip olmalıdır. Bu yüzden kentlerin kimlikleri, birbirlerinden ayrılabilmelerini de sağlamalıdır (Resim 3.3. ve Resim 3.4).

Resim 3.3. Özgürlük Anıtı ve Newyork

Kimlik, o "şeye" ait özellikleri taşımaktadır ve bütün içinden algılanabilme bu kimlik sayesinde olmaktadır. Kentler de, kendilerine has bir takım özelliklerle diğer kentlerden ayrılırlar ve bu özellikleri, kimliklerinin bir parçası olmaktadır. Bu özellik, folklorik bir özellik de olabilmektedir. Örneğin boğa güreşleri dendiğinde, İspanya'nın aklımıza gelmesi gibi. Aynı şekilde, anıtsal yapılar, tarihsel özellikler ve doğal oluşumlar gibi kentleri tanınabilir hale sokan birtakım özellikler, o kentin kimliğini oluşturmaktadır.

Roma, antik yapılarıyla, Paris, Eyfel Kulesi'yle, Londra, saat kulesi ve kraliçenin muhafızlarıyla, Moskova, Kremlin kuleleriyle, Newyork, Manhattan'daki gökdelenlerle ve Özgürlük Anıtıyla, Kahire, piramitleriyle, İstanbul camileriyle tanınmaktadır. Bu ayrımlar ve tanınmalar o kentin kimliğinden gelen bir özellik olmaktadır (Resim 3.4 ve Resim 3.5).

Resim 3.4. Doge's Palace - Venedik

Resim 3.5. Sfenks ve Piramitler – Mısır

Kenti tanınır kılan etmenlerin başında "imaj" gelmektedir. Bu imajın oluşumu da ancak az veya çok "kent yaşantısına" katılmak ve onu tanımakla olmaktadır.

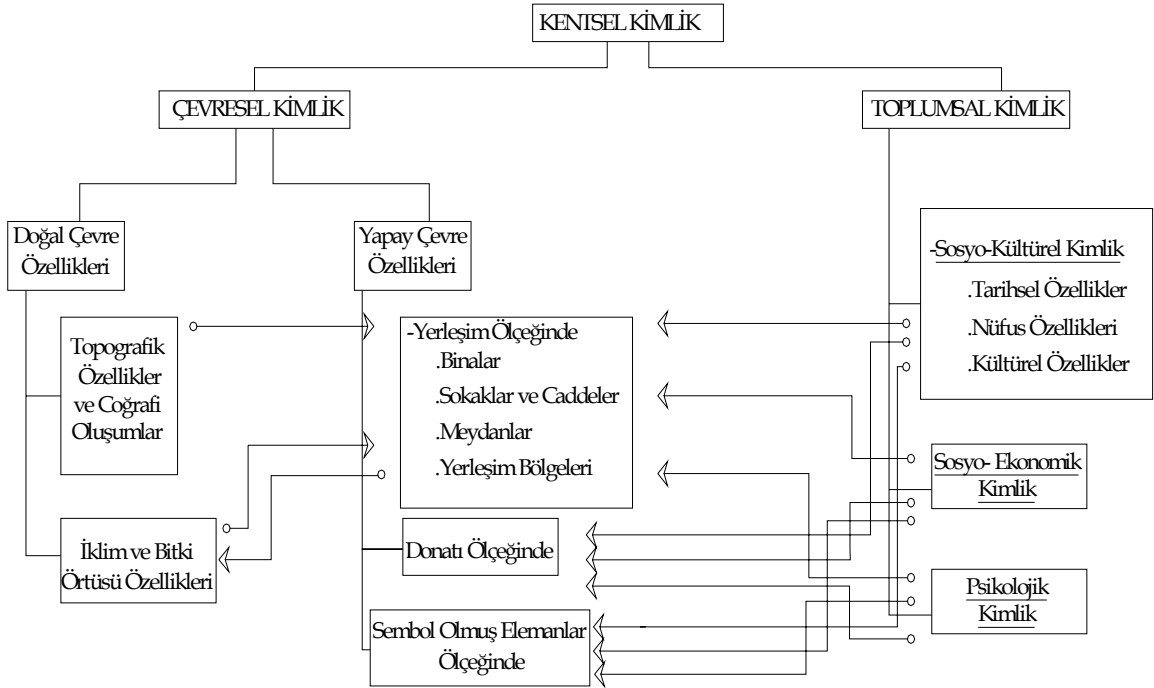
3.2. Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler

Kentsel kimlik, çevresel ve toplumsal olmak üzere başlıca iki bileşenden oluşmaktadır. Bu iki bileşen daha alt açılımlardan başlamak üzere sıkı bir ilişki içindedir (Şekil 3.1).

3.2.1. Çevresel Kimlik

Çevresel kimlik, kentin fiziksel yapısına ait kimliğidir. Bu fiziksel yapı, iki şekilde incelenebilir:

- 1) Doğal Çevre Özellikleri,
- 2)Yapay Çevre Özellikleri.

Şekil 3.1. Kentsel Kimlik

3.2.1.1.Doğal evre zellikleri

Doğal oluşumda yer alan her türlü bileşen, doğal çevrenin bir parçası olmaktadır. Doğal evre özelliklerini iki bölüm altında inceleyebiliriz:

- a. Topografik zellikler ve coğrafik oluşumlar
- b. İklım ve bitki örtüsü özellikleri

a. Topografik zellikler ve Coğrafik Oluşumlar

Yerleşmenin arazi özelliklerini ve coğrafı oluşumlarını veren bileşenidir. Kent, topografik özelliklerine göre bir kişilik, "kimlik" kazanmaktadır. Kentin kurulduğu ve genişleme gösterdiği yer dokusunun özellikleri, gerek yerleşim ölçeğinde gerekse de bina ölçeğinde kimliği etkilemektedir. Yerleşmenin bulunduğu arazinin durumuna göre yerleşim biçimi farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, İstanbul gibi tepeler üzerine kurulu yerleşimle, Konya gibi düz bir ovada oluşan yerleşim karakteri birbirinden çok farklıdır. Dolayısıyla bu iki kentteki yerleşim dokularının kimliklerine etkileri birbirinden çok farklı olmaktadır. Topografik zelliklerin dışında, birtakım coğrafı oluşumlar da kent kimliğine katkıda bulunurlar. Bu bir gl, akarsu, vadi veya bir i deniz olabilir (Resim 3.6).

Resim 3.6. Niagara Şelalesi

b. İklim ve Bitki Örtüsü Özellikleri

İklimsel özelliklerin, yerleşim karakterini ve hatta insan karakterini de etkileyerek, kentsel kimliğin oluşumunda önemli bir role sahip olduğunu söyleyebiliriz.

İklimsel koşullara göre binalar ve dolayısıyla yerleşimler çok farklı özelliklere sahip olabilmektedirler. Örneğin çok yağış alan bölgelerde, Karadeniz kıyıları gibi, çatıları çok eğimli binalar ve buna dayalı bir çatı dokusu oluşmaktadır. Buna karşın yağışın az olduğu sıcak bölgelerde, örneğin Bodrum'da, düz çatılar kullanılmaktadır.

İklim, kentin bir bütün olarak algılanmasında da etkili olabilmektedir. Örneğin bir kişiyi, nereye gittiğini söylemeden Erzurum'a getirirsek, havanın kuru ve soğuk olmasından kentin karasal iklime sahip olduğunu ve bu yüzden iç bölgelerde yer aldığını fark edebilir (Aktaş, 1990). Bu da kimliğin oluşumunda iklimin önemli bir etmen olduğunu açıklamaktadır.

Bitki örtüsü özellikleri, bina ölçeğinde de kimliği etkilemektedir. Örneğin ormanlık bölgede kurulu bir kentteki evlerin ahşaptan yapılması doğal olmaktadır.

Görüldüğü gibi doğal oluşumlar, bir kentin kimliğini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

3.2.1.2.Yapay çevre özellikleri

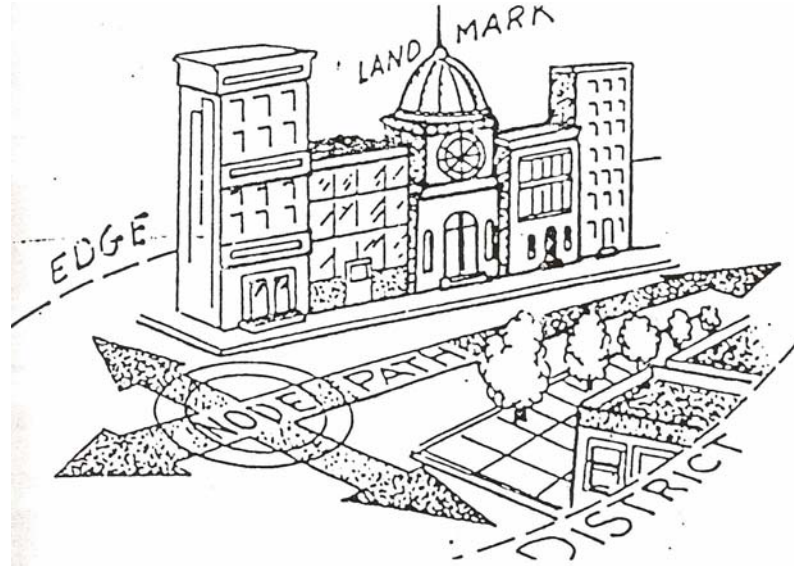
Yapay çevre, insanın çevreyle etkileşimi sonucu oluşturduğu "korunma" amaçlı yapıların ağırlıkta olduğu çevredir. Bu çevreyi üç grupta inceleyebiliriz:

- a. Yerleşim Ölçeğinde
- b. Donatı Ölçeğinde
- c. Sembol Olmuş Elemanlar Ölçeğinde

a. Yerleşim Ölçeğinde

Yerleşim ölçeği, kentin yapay çevresinin belkemiğini oluşturan kısımdır. Binaların farklı amaç ve biçimlerde arazi üzerinde konumlanmasından oluşan yerleşimlerin en karmaşık olanı kentsel yerleşmeler, birçok bileşenden oluşan bir bütündür. Bu bileşenler farklı kişilere göre değişik gruplar altında tanımlanmaktadır.

Yapılan sınıflandırmaların çoğu daha kavramsal olup, en somut olarak kentsel çevrenin sınıflandırılması Lynch (1974) tarafından yapılmıştır. Lynch 'e göre (1974) kentsel yerleşim beş ana bileşenden oluşmaktadır (Şekil 3.2) (Lynch, 1974):

Şekil 3.2. Kentsel Yerleşimin Beş Ana Bileşeni

A. Yollar (Path): Yollar, bir yerden diğerine doğru hareket halindeki insanların yönünü ifade etmektedir. Temel zihinsel haritalar olarak hizmet veren yollar, herhangi bir hareket kanalı, caddeler, otobanlar, otobüs veya tren hatları tarafından temsil edilmektedirler (Resim 3.7).

Resim 3.7. İstanbul - İstiklal Caddesi

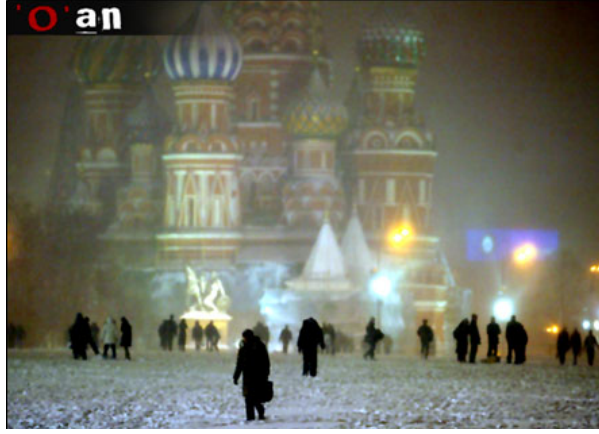
Yolların kent yaşantısına katkıları daha farklı olmaktadır. Yolların düz veya kavisli olmasına göre ortaya çıkan yaşantı da değişiklik göstermektedir. Düz yollar insanda yönlenme ve monotonluk hissi bırakmakta; kıvrımlı yollar ise insanda merak ve çekicilik duyguları uyandırmaktadır.

Ayrıca yolların genişlikleri ile yolun iki yanındaki binaların yükseklikleri arasındaki oranın da çevre yaşantısına etkisi bulunmaktadır. Örneğin bina yüksekliklerinin yol genişliğine oranı 2/1 olduğunda, insanlarda "klostrofobia" etkisi ortaya çıkmaktadır (Şekil 3.8) (Curran, 1983).

Resim 3.8. Empire State Binası ve New York

B. Dügüm-Kesişim Noktaları (Node): Belirgin alanlarda yollar birbirlerini kesmeli veya birbirleri ile karşılaşmalıdır. Bu kesim ve karşılaşma alanları kesişim noktaları olarak adlandırılmaktadır. Kentteki büyük bir meydan, metro istasyonu, stratejik ve diğerlerinden farklı alanlar, kesişim noktaları olarak hizmet etmekte ve faaliyetler çoğunlukla burada yoğunlaşmaktadır. Örneğin, İstanbul'da Taksim Meydanı, Sultanahmet Meydanı, Kremlin'de Kızıl Meydan vb. (Resim 3.9).

Resim 3.9. Kızıl Meydan

C. Yerleşim Bölgeleri (District): Mahalle, bölge veya ortak bir özelliğe sahip olarak bilinen kentin bir kesimi veya bir bölgesi, yerleşim bölgesi olarak anılır ve kentin en önemli elemanı olmaktadır. Kent içinde gösterdikleri benzer faaliyetlere göre bu bölgeler isimlendirilmektedir; örneğin ticaret bölgesi, turizm bölgesi, konut bölgesi, vb. Bu bölgelerin kendi içlerinde ve birbirleriyle olan ilişkileri, kentin fiziksel yapısı ve kimliğinin oluşumunda etkili rol oynamaktadır.

D. Belirgin İşaretler (Landmark): Bir kenti veya bir bölgesini simgeleyen, çevreden ayrıcalıklı bir duruma getiren işaretlerdir. Bunlar, binalar, anıtlar, çeşmeler, vb. olabilmektedir. Genellikle önemli kesişim noktalarında bulunmaktadırlar. Yön ve mesafeleri göstermek için hareket noktası olarak alınabilirler. Ayrıca bir kenti olduğu gibi simgeleyebilirler. Örneğin Eiffel Kulesi, Özgürlük Anıtı, Burj Al Arab Hotel vb. (Resim 3.10).

Resim 3.10. Burj Al Arab Hotel- Dubai

E. Ayırıklar-Kenarlar (Edge): Yollar gibi lineer olan elemanlardır. Yönel niteliği olmasından dolayı yollara benzeyebilir. Fakat gerçekte yollar gibi düşünmemelidir. Ayırıklar, bir alanın dış sınırları, mahalleleri ayıran fiziksel engeller ya da iki alanı fiziksel olarak diğerlerinden farklı kılan elemanlar olarak görev yapmaktadırlar. Bir kenar bazen bir yol olarak görev alsa bile, temelde birbirlerinden büyük farkları vardır. Yolların bağlayıcı, birleştirici görevleri olmasına rağmen, kenarlar ayırıcı elemanlar olarak dikkate alınmaktadırlar (Örer, 1993).

Görüldüğü gibi binalar ve bunların aralarındaki "doğrusal" veya "alansal" bölgeler, yerleşim ölçeğinde kentin fiziksel çevresini, dolayısıyla da sahip olduğu özellikleriyle de kentin çevresel kimliğinin temel yapısını oluşturmaktadır.

b. Donatı Ölçeğinde

Kent mobilyalarından oluşan bu grup, kentle insan arasında bağlantı kuran, insanı kent yaşantısına çekmeye çalışan elemanlardır. Oturma elemanları, sokak lambaları, posta kutuları, telefon kulübeleri, çöp kutuları v.b. kent yaşantısında etkili bileşenler olmaktadır. Yapılan eylemlere bağlı olan kent mobilyalarını üçe ayırmak mümkündür (Hacıhasanoğlu, 1991):

- Dinlenme, eğlence ve spor eylemlerine yönelik kent mobilyaları: Oturma elemanı, gölgelikler, piknik elemanı, çocuk oyun elemanı, seyir elemanı, satranç ve masa tenisi gibi elemanlar bu gruba giren kent mobilyalarıdır.
- Hizmet ve alışveriş eylemlerine yönelik kent mobilyaları: Duraklar, telefon kabinleri, hizmet üniteleri, büfe ve satış üniteleri bu grubun başlıca elemanlarıdır.
- İletişimle ilgili kent mobilyaları: Bilgilendirme, yönlendirme ve reklam amaçlı mobilyalardır. Trafik levhaları, bilgilendirme levhaları, perde ve arkadlar, ilan, afiş elemanları ve reklam panoları başlıca iletişim ağırlıklı kent mobilyalarıdır.

Kent mobilyası, kent ve kentliyle ilgili bir sonuç, bir üründür (Resim 3.11).

Resim 3.11. Gondollarıyla Venedik

Bir kentin mobilyası o kentin kimliğiyle örtüşmelidir. Bu yüzden yapılan mobilya tasarımında kentin kimliği mutlaka göz önüne alınmalıdır. Örneğin New York'taki bir gece lambasını İstanbul'da kullanamayız. Ya da Tokyo'daki bir yer kaplamasını getirip Bursa'da kullanırsak, ortaya kentin kimliğiyle bağdaşmayan sonuçlar çıkar.

c. Sembol Olmuş Elemanlar Ölçeğinde

Kente mal olmuş birtakım karakteristik özellikler, kentin kimliğine "sembolik" anlamda bir değer katabilmektedirler. Bu bir televizyon anteni, sokaklarda bir evden diğer eve gerilmiş bir ipe asılı rengârenk çamaşırlar veya bir caddeyi kaplayan reklam amaçlı levhalar olabilir. Örneğin Napoli sokaklarını turistlere gezdiren bir rehber, iplere asılı çamaşırları "işte bunlar Napoli'nin bayraklarıdır" diyerek, çamaşırların o kentin kimliğine yaptığı etkiyi açıkça belirtmektedir (Erkmen, 1990). Bu ölçekte bir eleman sembolik değere sahip bir bileşendir ve tek başına bir kenti tanımlamaya yetebilir (Resim 3.12).

Resim 3.12. Neon Işıklarıyla Las Vegas

Aynı şekilde, tarihin yıpratmışlığını yansıtan eski Venedik evleri, bu tarihsel özelliğinin bilinciyle korunmakta ve yaşatılmaktadır. Bu bilinç mal sahiplerinde de bulunmaktadır. Bu yüzden hiçbir Venedikli evinin cephesini keyfine göre malzeme ve renklerle değiştirmeye kalkmaz. Tuğlaları kütlenmiş, sıvaları dökülmüş evinin cephesini, kentin kimliği doğrultusunda korur (Erkmen, 1990).

Avrupalılar, yönetimiyle ve halkıyla hep beraber bir kimlik bilincine sahiptir. Buna karşın böylesine bir bilince Türkiye'de rastlamamızın imkanı yoktur. Eski binalar ne renk, ne de doku olarak asıllarına bağlı olmadan restore edilmekte; hatta son derece tipik özellikleri bulunan binaların cepheleri yalnızca beyaza boyanarak değiştirilmektedir.

3.2.2. Toplumsal Kimlik

Kimlik oluşumunun ikinci önemli bileşeni "toplum"dur. İnsan kenti yaratır ve kentle bütünleşir. Toplumların yapısal özellikleri, kimliğin oluşumunda doğrudan etkili olmaktadır. Bu etki, somut olabileceği gibi (yerleşim biçimi ve bina oluşumu gibi fiziksel oluşumları etkileyerek), somut olarak, yaşayan insanların sosyal özelliklerini de kapsamaktadır. Bu özellikleri genelde üçe ayırabiliriz (Örer, 1993):

- Sosyo-Kültürel Kimlik
- Sosyo-Ekonomik Kimlik
- Psikolojik Kimlik

3.2.2.1. Sosyo-Kültürel Kimlik

Toplumun sosyal, kültürel yapısı ve toplumun "var oluşu" ve "ilişkileri" sonucu ortaya çıkan özelliklerini kapsamaktadır. Bu özellikleri üç bölüm altında inceleyebiliriz (Örer, 1993):

- a. Tarihsel özellikler
- b. Nüfus özellikleri
- c. Kültürel özellikler

a. Tarihsel Özellikler

Toplumların, tarih boyunca oluşturdukları kentleşme süreci, o toplumun tarihsel yapısını vermektedir. Tarihsel süreç, kent uygarlığının en önemli faktörüdür ve yüzyıllar boyunca biriken "yaşam deneyiminin" kentlerde varlığını sürdürmesi, bu tarihsel izlerin kent kimliğinde kalıcı bir yer edinmesiyle olmaktadır.

Kentin tarihsel özellikleri kentin o anki kimliğine birtakım değerler katmasının yanında, kentin gelecekteki yapılaşmasını da etkilemektedir. Bu etkileri şöyle sıralayabiliriz (Adams vd., 1967):

- Başarılı veya başarısız olsun, tarih boyunca gelişen kent ve bina ölçeğindeki yapılaşmaları inceleyerek, şimdiki kent kimliğini daha başarılı anlayabiliriz.
- Geçmiş yaşantı, şimdiki ve gelecekteki kimliğin nasıl olacağına dair bize bir ipucu verir.
- Tarih boyunca oluşan kimlik anlayışı, bizim yaratacağımız kentlere vereceğimiz kimlikte daha başarılı olmamızı sağlar.

Kentin tümü veya bölgelerin özellikleri kimliğe ayrı bir özellik katabileceği gibi, bina ölçeğinde bileşenler de anıtsal olarak kimliği etkileyebilmektedirler. Örneğin İstanbul'un tarihi bir kimliği vardır. Ama bu kimlik çeşitli bölgelerinde değişiklik göstermektedir. Bu kimlik tarihi yarımada ve boğaz kıyılarında farklı farklı ortaya çıkmaktadır. Ama yine de genelde İstanbul'un tarihi kimliğine ilişkin ortak bir "kabul" bulunmaktadır.

Bunun dışında bireysel olarak da binalar ve bunların oluşturduğu silüet, kent kimliğinde etkili olabilmektedir. Örneğin tarihi yarımada camileri, Topkapı Sarayı ve Ayasofya Müzesi görsel olarak kimliğe tek tek farklı etkiler bırakmaktadır.

b. Nüfus Özellikleri

Nüfusa ait özelliklerin başında o kentin nüfus yoğunluğu gelmektedir. Bu, kentin "kalabalık" veya "tenha" bir kimliğe sahip olmasını sağlamaktadır. Örneğin İstanbul'daki yoğun nüfusun etkisiyle, İstanbul kimliği "kalabalık" niteliği taşımaktadır.

Nüfusun sayısal özellikleri dışında, nüfusun nitel özellikleri de önemli yer tutmaktadır. Nüfus yoğunluğunun kente dağılımı, kültürel ve ekonomik yapısı, aile kurumuna ait özellikler, göçle gelen nüfusun "kentlileşen" ya da "kentlileşemeyen" gruplarının özellikleri ve dağılımı gibi nüfus yapısına ilişkin etkenler, kimlik oluşumunda etkili faktörlerdir (Fersan, 1990). Örneğin göçle gelen nüfusun yapısal özellikleri, gecekondularla kentin fiziksel kimliğini etkilerken, hemen kentlileşemeyen bu insanların kırsal yörelerden getirdikleri alışkanlıkları da, kent yaşantısı ve dolayısıyla toplum kimliğini etkilemektedir.

c. Kültürel Özellikler

Toplumun geçmiş birikiminden gelen yaşam biçimi ve sonradan edindiği deneyimler, tümü birden toplumun kültürel yapısını vermektedir. Kültürün çeşitli

tanımlarına rastlanmaktadır. Kùltür genellikle aşağıdaki kavramların karşılığında kullanılan bir kavramdır:

- Kùltür, bir toplumun veya bütün toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Kùltür, belli bir toplumun kendisidir,
- Kùltür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- Kùltür, bir insan ve toplumun teorisidir.

Kùltür, bir toplulukta geçmişten gelen ve halen sürmekte olan gelenek, yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümüdür. Genel olarak baktığımızda, toplumun tüm değerleri kùltürün bir parçası olmaktadır. Bu değerlerin içinde, toplum yaşamını veren önemli bir bileşen vardır ki, bu da toplumun folklorik özellikleridir. Toplumun geçmişten günümüze getirdiğı her türlü gelenek, görenek, adet, örf, yeme içme alışkanlıkları, sözlü ve yazılı edebiyatı, konuşma biçimi, kısacası toplumun “bir günlük yaşamındaki” tüm temel özellikler folklorik yapıyı oluşturmaktadır.

Demografik Yapı (nüfus büyüklüğü, yapısı, yoğunluğu, yaş grubu), kurumsal yapı (politik, yönetsel, hukuksal, ekonomik) ve toplumsal yapı içinde bireyin kazandığı bilgi, beceri, gelenek, görenek, yetenek vb. gibi sosyo-kùltürel yapıdan oluşan öğelerdir (Ocakçı, 1994). Örnek olarak Rio karnavalları, Frankfurt festivalleri, Cannes film festivali, Edirne-Kırkpınar yağlı güreşleri gösterilebilir.

Folklorik yapıyı da içine alan kùltürel kimlik, kent kimliğinin en aktif elemanı olmaktadır. Kimlik değişimine doğrudan etkileyen kùltürel kimlik, özellikle nüfus yapısının çok hızlı değiştiğı kentlerde daha da önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin İstanbul kimliğı, devamlı yeni göçle gelen kişilerin kùltür yapıları doğrultusunda farklılık göstermektedir. Bu artık öylesine bir devinim haline gelmiştir ki, kùltürel kimlik yerini kùltürel “kaos”a bırakmaktadır.

3.2.2.2. Sosyo- Ekonomik Kimlik

Toplumun istihdam yapısından gelen özelliklerle oluşan kimliktir. Toplumdaki iş gücünün çeşitli kollara dağılımı (işçi, memur, esnaf vb.) ve bunların toplumdaki yerleri, toplumun “zenginliğini”, dolayısıyla ekonomik kimliğini vermektedir. Kişilerin ve grupların ekonomik durumları, kimlik oluşumunda önemli bir faktör olmaktadır (Nadaroğlu, 1982). Örneğin gelir seviyeleri farklı olan iki yerleşme birimindeki kentsel çevre birbirinden farklıdır ve bu da ekonomik kimliği yansıtır. Etiler ve Aksaray semtleri arasındaki farklı kimlik oluşumları örnek olarak verilirse, buradaki en önemli etken, ekonomik koşulların farklı olmasıdır.

3.2.2.3. Psikolojik Kimlik

İnsan çevreyle sürekli etkileşim halindedir. İnsanlar çevreden etkilemekte ama tamamıyla onun kontrolü altına girmemektedir. Onu seçici olarak kullanır ve kendi amaçları doğrultusunda değiştirebilmektedirler. İnsan ve çevre birbirleriyle “sebep-sonuç” ilişkisi içinde bulduklarından başarılı bir kentsel çevre, insan psikolojisini ve dolayısıyla davranışlarını da etkilemektedir. Bu da toplumun sağlıklı bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır (Herbert vd., 1976).

İnsanların çevreden beklentileri ve çevreyi algılamaları birbirlerinden farklı olmaktadır. Bu da davranışlarda farklılığa yol açmaktadır.

Toplumun psikolojik yapısı davranışlarıyla kendini gösterdiği için, davranış şekli ve bunun kente etkileri, kentsel kimliği etkilemektedir. Örneğin Vandalizm, çevreyi olumsuz yönde etkileyen en önemli davranış bozukluğudur. Toplumların çevreden beklentileri (ekonomik, kültürel, vb.) olumsuz yönde gelişmeye başladığında vandalist hareketlerin de arttığını ve çevreye son derece zararlı olduğunu görmekteyiz.

3.3. Kent Yaşantısı ve İmajı

Kişiler, kentle bu ortak mekanlar yoluyla ilişkiye girmektedirler. Bu ilişkiler sonucu bir "kent yaşantısı" ortaya çıkmaktadır.

Kent yaşantısı, arkadaş toplantıları, çevre gezileri sergi, ticaret ve oyun amaçlı çevre düzenlemelerinden, halk festivalleri, karnavallar, pazarlar gibi toplu katılımlı her türlü kentsel faaliyetler sonucu oluşan, kentle insan arasındaki çok özel iletişim şeklidir (Curran, 1983).

Kent yaşantısı, kentlerdeki ortak mekanlara ve konumlarına göre çok farklılık göstermektedir. Örneğin meydanlar gibi dört tarafı kapalı bir mekandaki kent yaşantısı çok zengin olmaktadır. Bu gibi yerlerde oluşan sokak tiyatroları, festivaller, kutlama ve oyunlar, toplantı, sergi ve konuşmalar, insanların görmeye geldikleri mekanların yaşantısı olmaktadır. Toplumda kültürel ve tarihi bağın sağlandığı bu yerler, yaratıcı toplum yaşantısının oluştuğu, arkadaş ve yabancı kişiler arasındaki ilişkilerin geliştiği, birçok şeyin paylaşıldığı, zıt insan, fikir ve değerlerin ortaya çıktığı yerler olmaktadır (Şekil 3-14) (Curran, 1983).

Resim 3.13. İtalya'da Kent Yaşantısı

Bir gün boyunca kent içinde dolaşan bir insan farklı kent parçalarındaki "yaşantılara" tanık olmakta, onu yaşamaktadır. Yaşadığımız kentin kimliğini anlamak ve bunu duyumsamak da işte ancak bu "kent yaşantısı"na katılımla mümkündür.

Kent yaşantısına katılan bir insanda, o kent hakkında iyi veya kötü bir izlenim oluşur. Bu izlenim de "kentsel imaj"dır. Kent imajı, kent kimliğinin tanınmasındaki en önemli etken olmaktadır. Görsel ağırlıklı algılamaya dayalı kent imajı, insanın çevreyi nasıl tanımladığına bağlı olmaktadır.

İnsan çevreden bir takım beklentilere sahiptir ve bunların doğrultusunda bir kent imajı oluşmaktadır. Örneğin kırsal yerleşmede oturan bir insan, "modern" kavramını özlemleyerek, yüksek yapılardan oluşmuş bir kent imajını olumlu bulabilir. Tam tersi, gökdelenlerle kuşatılmış yoğun bir yerleşmede oturan bir insan da bu "boğucu" imajdan bıkarak, kırsal yerleşimlerin doğallığını arzulayabilir.

Kenti oluşturan her bir bileşenin (yol, cadde, meydan, sokak, vb.) kent imajında yeri bulunmaktadır. Örneğin bir cadde, yakın çevresi veya kasabanın odak ve ilgi merkezi olarak, kentin kimliğinde önemli bir yere sahip olabilmektedir. Açık hava pazarları, panayırlar, vb. toplumsal etkinlikler, etnik kültürü yansıtması bakımından, imaj oluşumuna yardımcı elemanlardır (Resim 3.14. ve Resim 3.15.) (Feldstein vd., 1981).

Resim 3.14.ve Resim 3.15. İstanbul ve Kent Yaşantısı

İnsanlar nasıl severek yedikleri besinlerden zevk alırlarsa, aynı şekilde dostluk ve yakınlık gördükleri çevreden de olumlu mesajlar alırlar. Bu zevk alış kentsel imajın insanda olumlu etkiler bırakmasıyla olur (Özerdim, 1980)

Her kentin, kimliğine katabileceği belirgin bir imajı olmalıdır. Bu imaj toplumun değer ölçüleri doğrultusunda şekillenirken, imajı edinen kişinin durumuna göre de değişir. Örneğin kentten bir insanla, bir turistin o kent hakkındaki imajı birbirinden çok farklıdır (Erkmen, 1990)

Sonuçta diyebiliriz ki, kentsel imaj, kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyuşsal ve düşünşel izlerdir; ve bu izler de kent kimliğinin tanınmasındaki en önemli adımdır.

3.4. Edirne Kenti Kimliği ve İmajı

Ülkemizin kentlerine kimlik verecek doğal - kültürel ve tarihi varlıklar açısından zengin bir bölgede yer aldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Edirne, gerek tarihi ve kültürel varlıkların birikimi açısından gerekse Avrupa ülkelerine ulaşımında köprü görevi gören coğrafi konumu ile büyük öneme sahip bir kenttir. Yaklaşık bir asır boyunca Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik yapmış, Osmanlı mimarisini doruk noktasına taşıyan görkemli dini yapıları ve sivil mimarlık öğeleri ile kendi kimliğini oluşturmuş, bu yönü ile gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde önem ve üne sahip bir kent olmuştur.

Tarihi süreç içerisinde pek çok medeniyeti barındırmış olan Edirne'de kente kimlik kazandıran öğelerin bir kısmı ne yazık ki; doğal felaketler sonucu (yangın, deprem) ya da yanlış şehircilik politikaları ve uygulamaları sonucu yok olmuştur. Günümüze kadar ulaşabilmiş yapılar ise; bakımsızlık, kötü restorasyon ve yenileme uygulamalarıyla kent kimliğini zora sokmaktadır. Bu gün Edirne kentinin imajını oluşturan mimari öğeleri şöyle sıralayabiliriz.

3.4.1. Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Öğeleri

Edirne, jeopolitik konumu nedeniyle geçmişten günümüze gelene dek, önemli bir yerleşim merkezi olarak tarihi bir yerleşime sahiptir. Bu oluşum Tunca nehrinin oluşturduğu yay içindeki (Kaleiçi-dışı) yerleşme ile Tunca nehrinin batı yakasında yer alan mahallelerden meydana gelmektedir. Özellikle Türkler tarafından alınmasıyla önemi artan şehir, yaklaşık bir asır boyunca Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik yapmış ve Osmanlı mimarisini doruk noktasına taşıyan anıtsal ve sivil mimarlık örneklerinden oluşan tarihi dokusu ile kimliğini oluşturmuştur.

Sahip olduğu su ögesi (Meriç ve Tunca nehirleri), mesire yerleri (Söğütlük ve Sarayıçi), tarımsal arazileri, bağ ve bahçeleri tarihi oluşum içinde önemli doğal kimlik elemanlarını oluşturur.

Coğrafi konumu sebebiyle Ege Denizi'ne kıyısı bulunan Edirne'de turistik sahil kasabaları, Keşan ve Enez İlçesi sınırları boyunca devam etmektedir. Gökçetepe, İbrice, Erikli, Yayla bu doğal güzelliğe sahip yerleşimlerden bazılarıdır. Ayrıca Enez İlçesi (Ainos), prehistorik çağdan beri yerleşim yeri olmuş, birçok kültüre ev sahipliği yapmıştır. Denizi ve güneşinin yanı sıra tarihi geçmişi ve eserleri ile de pek çok turiste farklı bir tatil imkanı sunmaktadır.

3.4.2. Yapay Çevreden Kaynaklanan Kimlik Öğeleri

Taşınmaz kültür varlıkları olarak isimlendirilen kimlik ögesi yapılar iki ana grupta toplanabilir. Bunlar;

- **Anıt Mimari Yapılar:** Yaklaşık bir asır boyunca Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik yapmış ve Osmanlı mimarisini doruk noktasına taşıyan anıt mimari yapıları ile kimliğini oluşturmuş Edirne'de aşağıda tabloda tespit edilebilen 730 yapıdan yalnızca 141 adedi mevcut bulunmaktadır (Tablo 3.1.) (Sirel, Benian, 2002).

Tablo 3.1. Edirne Anıtları Tablosu

YAPI TÜRÜ	MEVCUT OLAN YAPI SAYISI	MEVCUT OLMAYAN YAPI SAYISI	TOPLAM YAPI SAYISI
KÜLLİYE	2	2	4
CAMİ	34	33	67
MESCİT	8	157	165
TÜRBE	7	60	67
MEDRESE	4	46	50
TEKKE ve ZAVİYE	2	54	56
İMARET	2	7	9
HAN	4	26	30
HAMAM	11	18	29
ÇARŞI	3	1	4
AZINLIK YAPILARI	4	31	35
SU SEBİLLERİ	4	11	15
ÇEŞMELER	48	143	191
KÖPRÜLER	8	-	8
TOPLAM	141	589	730

Bugün mevcut olan 141 eserin hepsinin, kentin kimliğine büyük ya da küçük katkıları bulunmaktadır. Ancak Meriç Köprüsü, Beyazıt Külliyesi (Sağlık Müzesi) ve en önemlisi Sinan'ın ustalık eseri Selimiye Camisi'nin kentin simge yapıları oldukları tartışılmaz bir gerçektir (Resim 3.16 ve Resim 3.17). Mimar Sinan'ın 80 yaşında yarattığı ve "ustalık eserim" diye nitelediği yapıtı olan Selimiye Camii, Osmanlı-Türk mimarlık tarihinin olduğu kadar, dünya mimarlık tarihinin de başyapıtları arasında gösterilmektedir. Şehrin kimliğinde en önemli katkıyı oluşturmaktadır.

Şekil 3-16. Selimiye Camii

Şekil 3-17. Meriç Köprüsü

Edirne'nin en yeni Osmanlı yapısı köprüsüdür. Bir su kenti olan Edirne'de birçok köprü bulunmaktadır. Ancak Karaağaç ile bağlantı sağlaması ve eşsiz gün batımı manzarasıyla diğer örneklerine göre mutlak bir üstünlüğü ve Edirne imajı için büyük önemi vardır.

• Sivil Mimarlık Örneği Yapılar

Edirne, Osmanlı Devleti'nin ikinci başkenti olarak çok kısa sürede görev üstlenmişse de İstanbul'un alınışından sonra bile padişahlar burayı terk etmemişler ve mesire yeri olarak değerlendirmişlerdir. Devletin üst düzey yöneticileri ve onların yakın çevresindeki varlıklı kişilerin evleri ise özenli bir ortamın yaratılmasına neden olmuştur. Evler, arazi içindeki yerleşimlerden, mekânların biçimlenişine kadar rahat ve zengin yaşama olanakları sunabilen niteliklerle donatılmıştır.

Bahçesi olmayan ev yok gibidir. Bu bahçelerde su etmeni çok önemlidir. Edirne'nin büyük, küçük en eski evlerinden itibaren kuyusuz, çeşmesiz ev görülmemektedir.

Edirne'de bugün geleneksel konut sayısı çok azdır. Bu bakımdan, bu konutların birçoğunu bünyesinde barındıran ve korunmaya çalışılan 360.000 m²'lik alanı kapsayan Kaleiçi'nin özel bir konumu vardır. Siyasi ve ekonomik nedenlerle kenti terk eden gayrimüslimlerin evlerinin de sokakların silüetinde önemli etkiye sahip olduğu bu bölge, koruma ve işlevlendirme çalışmalarıyla şehre kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Resim 3.18. Sivil Mimarlık Örneği Yapılar

Mimar Kemalettin Bey'in tasarladığı İstasyon binası 1914 yılından beri kentin hizmetinde olup, bugün Trakya Üniversitesi'nin rektörlük binası olarak hizmet vermektedir (Resim 3.19). Kentin en önemli dinlenme alanı olan Karaağaç'ın hareket aksının sonunda yer alır ve bu yolun sınır elemanı olarak da bölgenin imajını oluşturan sivil mimari örneği yapılardan biridir.

Şekil 3-19. İstasyon Binası

Edirne'de toplumsal yapı içinde bireylerin kazandığı bilgi, beceri, gelenek ve göreneklerle bazı sosyo-kültürel faaliyetler de kimliğe katkıda bulunmaktadır. Bunlar:

- Sprgecilik, sabunculuk, Őekercilik vb.
- Edirne'ye özgü yemek ve tatlılar,
- Kırkpınar yağlı güreşleri ve etkinlikleri,
- Hıdrellez kutlamaları,
- Edirne'nin kurtuluş Şenlikleri, kentteki beŐeri faaliyetlerdir.

3.5. Bölüm Sonucu

Yapılan kimlik aılımindan da anlaŐılacağı gibi, “kentsel kimlik” i içe geçmiş birçok çevresel ve toplumsal bileşenden oluşmaktadır.

Edirne kenti; imajı ve yaşantısı doğrultusunda incelendiğinde; yerleşiminden, sokaklarından, insanlarından ve en önemlisi siluetinden belirgin olarak anlaşılmaktadır ki, “tarihi bir kent”tir.

Bu sebeple diğer bölümde “Tarihi Kent” ve “Tarihi Kent Dokusu” kavramlarının üzerinde durmak yararlı olacaktır.

BÖLÜM 4. TARİHİ KENT MEKANLARI - TARİHİ ÇEVRE ve SORUNLARI

4.1 Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Çevre Kavramları

“Tarihsel” sözcüğü, sözlüksel anlamı olarak geçmiş dönemlerden kalan, tarih ve sanat açısından değer taşıyan bir öge için kullanılmaktadır. “Tarih, en genel ve objektif anlamıyla, zamanın insanoğluna ait faaliyetleri içeren bölümü” şeklinde ifade edilmektedir (Özer, 2004).

İnsanoğlunun oluşumundan başlayarak günümüze kadar geçen zaman sürecinde, tüm aşamaların oluştuğu fiziki mekana genel anlamda “çevre” denilmektedir. Çevre, tarihi süreç içinde toplumsal bilinci oluşturan bir kültür kavramı olarak incelendiğinde, insan-doğa ilişkisi ile değişen ve yeniden oluşan kullanıcılarına özgü doğal-yapay her türlü öge ve etmenlerin bütünüdür.

Tarihi çevre ise yerleşim bölgelerinde tarih öncesinden günümüze kadar geçen zaman sürecinde yaşamış insan topluluklarının ortaya koyduğu medeniyetlerinin bir birikimi ve ürünü olup, yaşadıkları dönemlerin sosyal, ekonomik, kültürel, mimari ve diğer tüm özellikleri fizik mekanda oluşturan kent ve kent kalıntılarıyla, çeşitli tarihi olayların cereyan ettiği alanlar ve tespiti yapılmış tüm yapay ve doğal özellikleri olan korunması gereken alanlardır (K.T.V.K.K., 1983).

Tarihi kent dokuları geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini ve estetik kaygılarını yansıtan; insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır (Resim 4.1. ve Resim 4.2.). Tarihi kent dokuları yeni kuşaklar tarafından ya aynen ya da değiştirilerek kullanılmışlardır.

Herhangi bir döneme ait yapı kalıntısı, estetik boyutu olmasa bile kuşkusuz bir tarihi belge niteliği taşımaktadır. Çünkü geçmişteki bir insan etkinliğini anlatmaktadır. Belge olma özelliği, bu tanıklıktan kaynaklanmaktadır.

Resim 4.1. Tarihi Kentler-Amasya

Resim 4.2. Tarihi Kentler -Mardin

Yaşam koşullarının, geleneklerin ve yapım tekniklerinin hızla değiştiği bir düzende tarihi kent mekanları, geçmişte nasıl bir çevre içinde yaşandığını gösteren açık hava müzeleri olarak da düşünülebilmektedirler. Tarihi çevreler, arkeolojik, tarihi, estetik önemlerinin yanı sıra, folklorik değerleri nedeniyle de korunmaktadırlar. Özgün karakterini koruyabilen tarihi yerleşmeler halk sanatının yerinde görülerek incelenmesi, tanınması yönünden de çok öğretici olmaktadır. Tarihi kentlerimizin belli yörelerinde bakırcılık, ahşap işlemeciliği, süpürgecilik gibi el sanatları ticari kaygılarla olmasa da hala yürütülmektedir ve bunlar turistler için çekici alternatifler oluşturmaktadır.

Tarihi çevre içinde yer alan binalar sergiledikleri mimari üslupları, mekan tasarımları, yapım teknikleri, duvar resmi gibi bezemelerin kalitesiyle de yörenin mimari kimliğini tanımlayan tarihi veriler olarak değerli olmaktadır. Müzelerde zaman ve mekandan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, ayakta duran, yaşayan bir köy ya da kentin bileşenleri olan binaları ve onlara ait öğeleri: kapı, dolap, ocak, pencere, tavan ve cumbaları yerinde, özgün konumunda görmek ve çevrenin bütünlüğünü kavramak çok daha ilginç ve etkileyici olmaktadır. Bu özgün veriler, günümüze ulaşamayan ve hakkında çok az yazılı bilgi olan yaşam biçimlerinin anlaşılmasına, düş gücüyle canlandırılmasına katkıda bulunmaktadır (Resim 4.3. ve Resim 4.4.).

Resim 4.3. ve Resim 4.4. Edirne Evlerine ait Mimari Öğeler

Tarihi bir çevrede ve SİT bölgelerinde alanın tarihi niteliğini vurgulayan en önemli fiziksel öğeler mimari yapılar ve bu yapıların oluşturdukları açık veya kapalı diğer mekanlardır (K.T.V.K.K., 1983).

Ortak bir fiziksel karakteri tanımlayan yapı ya da yapı grupları tarihi doku olarak isimlendirilen fiziksel karakter aynı zamanda kullanıcılarının temsil ettiği sosyal ve toplumsal kimliğin de mekana yansması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani yerleşimlerde farklılık gösteren dokular genellikle farklı toplumsal kesitlerin yansımaları olmaktadır.

4.2. Tarihi Kent Mekanlarında Karşılaşılan Genel Sorunlar

1950 sonrasında kırsal alanlardan kentlere göç ve hızlı kentleşme, 1980 sonrasında ikincil konut ve turizm amaçlı kıyı yağması ile 1990 sonrasında, Doğu ve Güney-Doğu Anadolu Bölgesi'nden güvenlik ve ekonomik nedenlerle yaşanan göç, kentlerin yerleşme dengelerini altüst etmiştir. Kentlerin önce varoşlarında başlayan yasal olmayan yapılaşma, imar aflarıyla giderek yayılmış ve başlıca sorunlardan biri haline gelmiştir. Kentlerin hızlı büyümesiyle, tarihi kent dokularında ve kent merkezlerinde şu olgular ortaya çıkmıştır (Tunçer, 2004):

- İmar adı altında geleneksel dokuya uyumsuz yol yapımları, imar haklarını artırma vb. koruma hedefi olmayan, hatta tamamen yıkıp ortadan kaldırmayı amaçlayan planlamalar yapılması.
- Bu planlar doğrultusunda, kentlerde geleneksel kent dokularının yıkılarak yerine dokuya aykırı taban alanları ve yükseklikler ile çevreye uyumsuz yeni yapılaşmalar oluşturulması.
- Sit kararı verilmesi ile eski plan uygulamalarının durdurulması, ancak korumaya yönelik planlama ve uygulama çalışmalarının yetersizliği nedeni ile geleneksel dokularda ve tarihsel kent merkezlerinde bakımsızlık, korunamama, köhneleşme, terk edilme ve çöküntü bölgesine dönüşme olgusu.
- Giderek aşırı yapı ve nüfus yoğunlaşması nedeniyle ulaşım ve otopark sorunları
- Mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile bu alanlarda oluşan sosyal dönüşümün, gecekondulaşma ve sosyal çöküntü bölgesi oluşumu.

4.2.1. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları

Fiziksel ve işlevsel yetersizlik sorunları, yerleşim dokusu sorunları ve yapılar bazındaki sorunlar olmak üzere iki başlık altında incelenebilir (Çatalpınar, 1993).

4.2.1.1.Yerleşim Dokusu Sorunları

Tarihi, korunması gereken değerlerin bulunduğu yerleşim alanlarında, yaşam koşullarının gitgide zorlaştığı görülmektedir. Ulaşım, teknik altyapı, sosyal donatı alanları gibi yapıldığı dönemin ihtiyaçlarına anca cevap verebilen kentsel donatıların gittikçe artan nüfusa karşı gelişemeyip çok yetersiz kalması; bu çevreleri gitgide köhneleştirmektedir.

4.2.1.2.Yapılar Bazındaki Sorunlar

Anıtsal ve mimari özellik taşıyan eserlerin korunmasında büyük sorunlar yaşanmaktadır. Koruma çabalarının gelişmediği alanlarda yapılar gitgide yıpranmakta ve yok olmaktadır. Yapıların tahrip olmasına sebep olan faktörler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Doğal tahribat faktörleri; deprem, yangın, su, biyolojik etmenler ile asit etkisi
- Yapay tahribat faktörleri; motorlu taşıt gazları, titreşim, kundaklama, terk etme vs.

Fizik mekanda olan gelişmeler ise şu şekilde özetlenebilir;

- Mevcut konutların kat adetlerinin artırılması,
- Arka bahçelerin yeni inşaatlarla doldurulması,
- Toprak değerinin artması,
- Parsellerin küçülmesi,
- Tarihi yapıların ilk işlevlerini kaybetmeleri, başka kullanımlara açılması,
- Cephelerin daralması,
- Altyapı yetersizliği,
- Kat adetlerinin artması,
- Zaten dar olan yolların iyice ışiksiz hale gelmesi.

4.2.2. Sosyal Sorunlar

Kentleşme sürecinde en önemli faktör şüphesiz toplum olmaktadır. Toplumsal yapının ve hareketlerin incelenmesinde sosyologlar, etkileşim ve iletişim teorisine dayanarak, toplumun, etkileşim etkinliğini maksimize edecek yer seçimleri yaptığının ve bunun sonucu fizik mekanı şekillendirdiğini savunmaktadırlar (Livtopuz,1988).

Aile yapısının değişerek çekirdek yapıya dönmesi ve yaşanan göçler ile koruma eylemi farklı boyutlar kazanmıştır. Tarihi süreç içinde incelendiğinde, kent merkezleri

önceleri kentin üst gelir grubu tarafından kullanılırken, ticari ve diğer faaliyetlerin zamanla kent merkezine yakın konumdaki tarihi çekirdekler üzerine baskı yapmaları ile bu alanlar kullanıcıları tarafından terk edilmiştir.

Diğer yandan terk edilen bu alanları gitgide kente göç eden kırsal nüfus doldurmuştur. Bu şekilde kentin tarihi çekirdekleri, daha alt gelir grubundan, kırsal karaktere sahip bir toplumsal kesimin yaşamaya başladıkları tarihi çevreye uyum sağlamakta güçlük çektiği, kırsal yaşam alışkanlıklarını bu alanlara taşıma istemleri ile tarihi değerlere zarar verdikleri görülmüştür (Biçer, 1999).

4.2.3. Ekonomik Sorunlar

Kentlerde var olan hızlı nüfus artışı ile birlikte toprak değerlerinde büyük artışlar meydana gelmekte, tarihi dokunun bulunduğu kent merkezlerinde yapılaşma baskısı ile toprak değerlerinde artış gözlenmektedir. Diğer yandan da yine bu alanlarda kır kent ikilemi nedeniyle çöküntü alanları da gelişmektedir.

Tarihi çevreler genellikle kent merkezlerine yakın konumlanmaktadır. Bu yakınlık bu bölgelerde çalışan insanlar için iş bulmada ve işe erişimde kolaylık sağlamakta, tarihi çevrenin bu insanlar tarafından tercih edilmesine sebep olmaktadır.

Bu ekonomik etken de, kırsal alandan kente göç eden kesimin kent merkezlerinde yerleşme istemini arttırıcı bir rol oynamaktadır.

4.2.4. Kültürel Sorunlar

Kültürel değişim uyum yoluyla gerçekleşmektedir ve zaman içinde doğal çevreye uyum sağlanmaktadır.

Koşullar değiştikçe geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de değişmektedir. Yeni gereksinimler ortaya çıktıkça bunları karşılayacak yeni yapılanmalara gidilmektedir. Genel olarak bakıldığında dünyada bütün toplumlar hızlı

ya da yavaş bir değişim içindedir. Değişme ve süreklilik birbirlerine zıt kavramlar gibi görünse de, aslında kültürel değişen şartlara uyum sağlayarak sürekliliklerini korurlar.

Kişinin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için yaşadığı çevre ona tarihsel geçmişin simgelerini, izlerini aktarabilmelidir. Geçmişin izlerini taşıyan bir çevrede yasayarak toplumsallaşan bireyler, kültürün sürekliliğini kolayca edinerek, tarih bilincine sahip olabilirler. Burada öngörülen süreklilik, geçmişini aynen canlandırmaya yönelik nostaljik bir özlemden çok, yeni yaşamın içinde geçmişin simgelerini de taşımaya yöneliktir (Tekeli, 1987).

4.3. Edirne Kenti Kent Sorunları

Tarihi kent Edirne’de kentsel kimliği oluşturan mimari öğelerden pek çoğu, aslına uygun olmayan koruma uygulamaları ile özgün değerlerinin bir kısmını kaybetmiş durumdadır.

1970’li yıllardan sonra nüfus artışı ve kentleşme ile birlikte gereksinim duyulan konut talebi karşısında Edirne’nin tarihi çekirdeğinde sivil mimari örneklerden oluşan mevcut konut stoku gerektiği gibi kullanılamamıştır. Konutların bir kısmı yıkılarak yerine çok katlı apartmanlar yapılmış, bir kısmı ticarete dönüşmüş, bir kısmı ise düşük gelir grupları veya kırsal kesimden gelen insanların barınma alanına dönüşmüştür. Özellikle de tarihi kent dokularına özgün kimliğini kazandıran cephe karakteristiklerinin yerine çevresiyle uyumsuz niteliksiz yapıların karmaşası gelmiştir. Tarihi kent mekanlarında gözlenen bu karmaşa ile ilgili; işlevsel, hukuksal ve teknolojik sorunların kaynağı birbirine bağlantılı olarak değişmekte ve önceki bölümlerde bahsedilen mekan oluşum karakteristiklerinin yitirilmesine neden olmaktadır.

Gün geçtikçe özgün tarihi kent dokusu özelliklerini yitirmekte olan bu tarihi kentin yaşadığı temel sorunlar aşağıdaki gibidir:

4.3.1. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları

4.3.1.1. Plansız gelişen konut alanları

İmar planları ile belirlenmiş gabarilerin, yatay ve düşeyde kar amacı güdülmek üzere dışına çıkılmaktadır. Yeni yerleşim bölgelerindeki yapılar, mimari kaygıdan uzak ve tarihi bir kentte yer almanın gerektirdiği bilinçten yoksun olarak inşa edilmektedir (Resim 4.5. ve Resim 4.6). Kentin tacı olan Selimiye'nin her alandan görülen silueti, yeni gelişim alanlarındaki kat yüksekliklerinin fazlalığı sebebiyle gün geçtikçe yitirilmektedir.

Resim 4.5. ve Resim 4.6. Kaleiçi'nde yeni yapılaşma

4.3.1.2. Alt yapı yetersizliği

İklimeye bağlı olarak yoğun yağışların olduğu dönemlerde altyapının eskimesinden kaynaklanan su baskınları görülmektedir (Resim 4.7 ve Resim 4.8.)

Resim 4.7. ve Resim 4.8. Karaağaç bölgesinde yaşanan su baskınları

4.3.1.3. Donatı alanlarının yetersizliği

Genel olarak, park, çocuk oyun alanı ve spor alanları yeni gelişen konut alanlarında mevcut iken tarihi kent merkezinde yetersiz kalmaktadır. Kültür merkezi, sinema, tiyatro ve konser salonu ise tüm kent genelinde eksikliği duyulan donatı alanları olmaktadır.

4.3.1.4. Ulaşım kademelenmesi sorunları

E-80 karayolu, Londra Asfaltı, Talatpaşa Caddesi, Saraçlar, Hükümet Caddesi, Kıyık Caddesi ana arterleri oluştururken, bu akslara alternatif yolların bulunmaması; ara arterlerde yol kademelenmesinin olmaması; mekanın özelliğine göre zeminin döşenmemesi; kimi sokaklarda kaldırımların bulunmaması gibi eksiklikler sorun oluşturmaktadır.

4.3.1.5. Yoğun trafik sorunu

Kent halkının toplu taşıma araçlarından çok ferdi ulaşımına yönelmesi özel araçların sayısını arttırmakta, bu da şehir caddelerinin taşıyamayacağı kadar yüklenmesine sebep olmaktadır. Özel araç kullanımı beraberinde otopark sorununu gündeme getirmektedir. Saraçlar Caddesi gibi yoğun kullanımda olan aksların yarısı park halindeki araçlarla kapanmakta ve günlük yaşamı kısıtlamaktadır (Resim 4.9. ve Resim 4.10). Üstelik bu,

yeni otopark işletme anlayışı gereği, belediyece izinli olarak gerçekleşmektedir. Kimi sokaklar park eden araçlar sebebiyle kullanılamamaktadır. Şehir genelindeki bu cadde-otopark görünümü kent içinde kapalı otopark ihtiyacı olduğunu belgelemektedir. Bu yoğunluk yayalar için ulaşım zorluğunu da beraberinde getirmiştir ve buna çözüm oluşturmak üzere, Saraçlar Caddesi'nin yayalaştırılması ile ilgili düşünceler gündeme gelmektedir.

Resim 4.9. ve Resim 4.10. Saraçlar Caddesinde trafik sorunu

4.3.1.6. Ticaret Alanları Sorunları

Ticaret alanları şehir içinde düzensiz bir dağılım göstermekte; merkezlerde toplanmamaktadır. Ticaret alanları konut alanlarını tehdit etmektedir. Bu alelade dağılım sebebiyle ulaşım, kolay bulunamama ve kullanım problemleri yaşanmaktadır. Ana ticaret aksındaki seyyar satıcı yoğunluğu, görsel ve işitsel olarak kirliliğe sebep olmaktadır.

4.3.1.7. Tarihi dokunun sorunları

Tarihi çekirdekte yer alan yapılara ilişkin olarak; taşınmaz kültür varlıkları envanteri tam olarak tutulamamakta; tescillerde ise hata ve eksiklikler bulunmaktadır. Kentin geçmişine ışık tutan köhnemiş ve bakımsız tarihi yapılar gereken değeri görmemektedir. Hatta onarım çalışmaları halen yürütülmekte olan, kentin imaj öğelerinden Meriç köprüsü, üzerinden ağır vasıtaların, yolcu otobüslerinin geçtiği bir anayol konumundadır.

4.3.1.8. Görsel kirlilik sorunu

Tarihi çekirdeğin en önemli caddesi sayılan başta Saraçlar Caddesi olmak üzere pek çok caddede sivil mimarlık örneği yapılar arasında yer alan yeni mimari oluşumlar caddenin tarihi silüetini bozmaktadır.

Sokak ve caddelerde, özellikle tarihi yapıların cephelerinde yer alan reklam panoları; televizyon antenleri, klima, aspiratör, güneşlik gibi tarihi yapılara uymayan ekleme elemanları; çöp kutusu, aydınlatma direkleri, oturma elemanları gibi kent mobilyalarının uyumsuzluğu, kesişim noktaları yaratma çabalarıyla oluşturulmuş, kararsız, uyumsuz ve gereksiz çeşitlilikteki peyzaj elemanları görsel kirliliğe sebep olmaktadır.

4.3.1.9 Sağlıksız konut alanları

Yoğun hane halkı tarafından kullanılan, ancak bu sayıdaki kullanıcı için gereken talepleri ve büyüklüğü karşılamaktan çok uzak, ısınma, temizlik, korunma gibi temel insan ihtiyaçlarına cevap veremeyecek nitelikte konutların tarihi çevrenin silüetinde yer aldığı görülmektedir.

4.3.1.10 Güvenlik sorunu

Merkez ve çevresinde ticaret ve hizmet alanlarının yoğun, konut alanlarının az olması, bölgeyi iş saatleri dışında ıssız ve güvensiz hale getirmektedir. Tarihi doku içinde, köhnemiş tarihi yapıların evsizler ve madde bağımlıları tarafından kullanılması sebebiyle bu bölgeler çekinilen, korkulan alanlara dönüşmektedir.

4.3.2. Sosyal Sorunlar

Sosyal sorunlar başlığı altında tek görülen sorun sosyal yapı sorunudur.

4.3.2.1. Sosyal yapı sorunu

Kentin genel karakteri ile kıyaslandığında, kentin göç almasıyla oluşan, eğitim düzeyleri çok daha düşük ve sağlıksız yaşam koşullarına sahip, topluluklar mevcuttur.

4.3.3. Ekonomik Sorunlar

Kentin tek ekonomik sorunu, işsizlik sorunu olarak incelenmiştir.

4.3.3.1. İşsizlik sorunu

Son yıllardaki ekonomik dalgalanma, çevredeki fabrika ve bazı iş yerlerinin kapanması, işsizlik sorununu gündeme getirmiştir. Askeri bölgenin merkez ilçeden taşınmasıyla oluşan nüfus azalması esnafı olumsuz yönde etkilemektedir.

4.3.4. Kültürel Sorunlar

Kültürel Sorunlar başlığı altında geleneksel kimliğin yitirilmesi sayılabilir.

4.3.4.1. Geleneksel Kimliğin yitirilmesi

Edirne'nin sahip olduğu payitaht kimliği, Sarayı'nın yeterince değerlendirilememesi sebebiyle unutulmaktadır. Kültürünün bir parçası olan peynircilik, süpürgecilik, şekerlik, meyve sabunculuğu ve edirnekari gibi el sanatlarının, atölye eğitiminin, kurslarının ya da talebinin olmaması sebebiyle unutulmaya yüz tuttuğu görülmektedir.

Gelinen noktada klasik imar planları ile oluşturulmaya çalışılan kentsel dokularda, özellikle sit alanlarında, artık geçmiş ile geleceğin bağlantısını kuran, kentliye yaşadığı çevrenin özelliklerini anlatan kimlik öğelerini (doğal-yapay- kültürel) ortaya çıkaran ve kente tekrar kazandıran yani çevre kalitesini yükselten yeni planlamaların yapılması kaçınılmazdır.

Tarihi çevrelerin yeniden canlandırılması aşamasında insan yaşamını etkileyen iç ve dış mekan düzenlemelerinin bir bütün olarak ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Edirne’de bugün tarihi ve doğal sit alanlarının tümünü içine alan bütüncül bir koruma amaçlı imar planı hazırlanmaktadır. Bu planlama, sorunlar içinde olumlu bir gelişmedir. Ancak; yerel yönetimlerin ve koruma kurullarının bu kentsel planlamaları benimsemesi ve bilinçli olarak yönetebilmesi planların hazırlanması kadar hatta daha da fazla önem taşımaktadır.

4.4. Bölüm Sonucu

Yüzyılların maddi ve manevi birikimini barındıran Edirne ve benzeri tarihi kentlerde geçmişin mimari mirası fiziksel görüntü, yaşam değeri ve simge olarak çevreye birtakım değerler katmaktadır. Soruna sadece görsel değerler açısından yaklaşırsa insanların geçmiş anıtlara ve çevrelere bugüne kadar gösterdikleri ilgi ve hatta saygı yadsınamaz bir gerçektir.

Eskiye karşı bir duyarlılık söz konusu olduğuna göre, bu duyarlılığın kültürle orantılı olduğunu unutmamak koşulu ile koruma sorunu, mimari ve doğal çevrenin bu güne ulaşmış verilerinin yeniyle bütünleşmesi sorunu olmaktadır.

Bu bağlamda bir sonraki bölümde “Tarihi Çevrelerde Kentsel Koruma” konusu ele alınacaktır.

BÖLÜM 5. TARİHİ ÇEVRELERDE KENTSEL KORUMA

5.1. Koruma Kavramı

Koruma sözlük anlamı olarak “bir kimseyi ve bir şeyi dış etkilere karşı güvence altına almak” olarak tanımlanmaktadır (Meydan Larousse, 1987). Kent bilimleri sözlüğünde ise kentsel bir kavram olarak; “Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değeri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşaklarında yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” biçiminde tanımlanmaktadır (Keleş,1998). 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda ise “Koruma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza bakım onarım ve restorasyon işleridir.” denmektedir.

Mimarlıkta ise bu kavram; toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan yapısının günümüzün değişen yaşam koşulları altında korunmasını ve bu değişimle birlikte gelişmesini sağlamak, olarak açıklanabilir. Bu koruma ve geliştirme uygulaması ise, özgün olanı koruyup belgeleyerek, eskimeyi yavaşlatarak, kayıpları en aza indirgeyerek ve yapının karakterini bozmadan günümüz kullanımına katmakla mümkün olmalıdır.

Koruma kararı, bir yapının veya yapı kümelerinin, aşağıdaki adı geçen yönlerden sahip olduğu öneme bağlı olarak alınmaktadır (Kuban, 1970).

- Tarihi belge niteliği
- Eskilik özelliği
- Estetik değer

5.2. Ülkemiz ve Dünyada Koruma Olgusunun Gelişimi

Koruma olgusu önce dünyada sonra da dünyadaki gelişimler doğrultusunda ülkemizde incelenmiştir.

5.2.1. Dünyada Koruma Olgusunun Gelişimi

Koruma olgusu 19. yy.da yayılmaya başlasa da, dünyada bu tarihten önce de koruma anlayışı gelişme göstermiş ve birçok uygulama yapılmıştır.

- İlkçağ'da; Mezopotamya'da Hammurabi yapı yasalarının ortaya çıkışı, daha önceki yıllarda yapılmış eserlerin listelenmesi, ilk envanter çalışmaları, Ares Tapınağı'nın, Atina'ya 9 km. uzaklıkta bir yere, taşları numaralandırılarak parçalanıp tekrar inşa edilmesi,
- Ortaçağ'da; Bizans kentlerinde, Antik çağa ait yapıların onarılıp, başka işlevlerle yeniden kullanılması,
- Yeniçağ'da; Papa'nın görevlendirmesiyle kentsel düzenlemelerin yapılması, Anıtsal karakterli tüm yapıların korunmaya değer bulunması, Osmanlı'larda Fatih Sultan Mehmet'in Ayasofya'yı koruma altına alması, bu döneme gelene kadar görülen koruma çabalarına örnek olarak gösterilebilir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geleneksel, tarihi ve estetik değerleri olan çevreye ilgi artmıştır. Bunun başlıca nedeni, sanayi devriminden sonraki hızlı şehirleşme sırasında eski dokunun ortadan kalkması ile eskiyi reddeden planlama çalışmalarına karşı oluşan tepkiler olmuştur. Ortaçağ şehirlerinin artistik dokuları, insancıl ölçüleri dile getirilip bu dokuların korunması istenmiştir. Bu sayede, bazı kasaba ve şehirlerin korunması planlama kararlarındaki duyarlılıkla sağlanmıştır. Yine bu yüzyılda Avrupa'da oluşan burjuva sınıfın tarihle ilişki kurarak kendine asalet sağlama isteği de koruma konusuna olan ilgiyi arttırmıştır.

I.Dünya Savaşı sonrası milli kültüre duyarlılığın artmasıyla, bilimsel planlama çalışmaları yapılmış; eski eserlerin onarımında izlenecek ilkeler saptanmıştır. İtalya'da 1931 tarihli Carta del Restauro Tüzüğü, 1931 Atina Konferansı ve 1933 Atina Anlaşmasında kabul edilen ilkelerde tarihi anıtların kentsel ve doğal çevreleriyle birlikte düşünölmeleri gerektiğı, ilk defa dile getirilmiştir:

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü ile tarihi anıt kavramı genişletilmiş, kentsel ve kırsal yerleşimlerin de korunması şartı getirilmiştir. Bundan sonra Avrupa ölkeleri, Venedik Tüzüğü çerçevesinde etkili ve ileriye dönük hukuki ve idari kararlar alarak koruma ve İmar mevzuatlarını değıştirmişlerdir.

Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilen 1975'te tarihi çevre üzerine çeşitli toplantılar yapılarak sorunlar tartışılmıştır. Aynı yıl kabul edilen Amsterdam Bildirgesi ile tarihi çevrenin korunmasında izlenecek yöntemler açıklanarak bu konudaki eksiklikler giderilmiştir.

5.2.2. Ölkemizde Koruma Olgusunun Gelişimi

Türkiye'de kültür varlıklarının korunması ile ilgili ilk yasal düzenlemeler, 1869, 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yürürlüğe giren Asar-ı Atika (Eski Eserler) Nizamnameleri'dir. Bu düzenlemeler, genellikle, arkeolojik kazıları denetim altına alan, ortaya çıkan antik buluntuların yurt dışına çıkarılmasını engelleyen hükümler içermekteydi.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, ulusal kimlik arayışının da etkisiyle hazırlanan kent planları, tarihi merkezleri odak noktası kabul ederek korunmalarını önermişlerdir. Uygulamada ise kentler tamamen farklı yönde geliştiğı gibi, tarihi kent merkezleri de koruma önlemi alınmadığı için tahribata uğramıştır.

1946'da çok partili dönemin başlamasıyla, imar hareketleri politik yatırım aracına dönüşür. Eski eserleri değıerlendirmek adı altında, bunların çevresindeki tarihi

kent dokusunu temizleyip yeşil saha yapmak; kentleri ortadan bölen geniş yollar açarak tarihi çevreyi tahrip etmek olağan hale gelir. O dönemde, politikacıları önleyecek yasalar bulunmadığı gibi; kamuoyu, basın ve muhalefet bu tavrı desteklemiştir.

Sadece devrin egemen güçlerinin yaptırdığı anıtsal nitelikteki yapılara eski eser denmesi ve 'koruma' adı altında, bunların çevresinde halk tarafından geliştirilen yapı gruplarının ayıklanması anlayışı, yakın zamana kadar ülkemizde etkisini sürdürmüştür.

1951 yılında 5805 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Kurul, mimari ve tarihi anıtların tesbit ve tesciliyle; bakım, onarım ve restorasyon ilkelerini belirlemekle görevlendirilmiştir.

1964 Venedik Tüzüğü ile kabul edilen tarihi dokunun korunması kavramı, Türkiye'de de 1973'te 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile ilk defa vurgulanmıştır. Arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramları getirilmiş ve bu bölgelerdeki yeni yapılaşmalar kurallara bağlanmıştır. Ancak sit ilanları kamuoyunda olumlu karşılanmamış, politik baskılarla sit kararlarının değiştirilmesi ve daraltılması istenmiştir.

Tarihi çevrenin korunması ilke ve yöntemlerine açıklık getiren 1975 Amsterdam Bildirgesi sonrasında, ülkemizde de 1983 'teki 2863 sayılı ve 1987'deki 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunları ile çeşitli yenilikler getirilmiştir. Halen yürürlükte olan bu kanunlara göre, Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Bölge Kurulları oluşturularak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Yüksek kurulun yalnızca ilkeleri belirlemesi, bölge kurulların ise ülke genelinde daha çok tescil ve koruma kararı alması amaçlanmıştır.

5.3 Korumanın Amacı ve Önemi

Korumada üç temel amaç saptanabilir (Eruzun, 1987);

1. Tarihi mirasın gelecek kuşaklara iletilmesi: Tarihi kentlerdeki planlama ve düzenlemelerde öncelikle kültür mirasımızı onararak, koruyarak ve yaşatarak gelecek kuşaklara iletmek;

2. Kültürel sürekliliğin sağlanması: Toplumlar tarihi süreç içinde kültürel birikimlerine sahip çıkarak gelişirler. Kültür bağlarının kopması, yabancı kültürlerin benimsenmesine olanak sağlar ve toplum karakterini yitirir. Geçmiş ile gelecek arasındaki köprülerin sağlam tutulması tarihi değerlerin korunup yaşatılmasına bağlıdır. Kültürel süreklilik sağlandığında çağdaş ve kültürlerin sağlıklı biçimde yeni aşamalar yapmasına ortam hazırlanmış olacaktır.

3. Çağdaş insana tarih ile birlikte yeni yaşam olanakları sağlanması: Çağımızda insanların yeni ihtiyaçları ve yeni istekleri vardır. Bu ihtiyaç ve istekler yeni teknolojinin olanakları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. İnsan ölçeğindeki eski yapılar, sokaklar ve bunların oluşturdukları kentsel doku, çağımızda çok akılcı küçük onarım ve yenilemelerle çağdaş yaşama uygun hale getirilebilir.

Korumanın ana amacı; kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılmasıdır. Fiziksel çevrenin korunan öğeleri, geçmiş kültürlerin oluşum ve gelişim süreçlerini anlatan belgelerdir. Küreselleşerek tekdüze hale gelen yenedünya düzeni içinde; kendi kimliğini kaybeden kişi ve toplumların özlerini hatırlatıcı değerlerdir.

Kent parçalarının korunmasının kültürel mirasın aktarılması ile belgeleme ve eğitim amacı bulunmasının yanı sıra, estetik açıdan da önemi bulunmaktadır. Günümüzün gitgide birbirine daha çok benzeyen kentlerinde yerel farklılıkların ve değerlerin ortaya konması açısından, korunmuş çevreler tekdüzeliğe karşı zengin bir çeşitlilik sunmaktadır (Ulusoy, 1995).

Koruma, kişilerin ruh sağlığı açısından da önem taşımaktadır. Sokak, meydan ve mahallelerin oluşturduğu çevrelerin, kullanıcıları tarafından algılanabilir ve tanınabilir olması, kişilerde güvenlik ve kenti ile özdeşleşme duygusu uyandırmaktadır. Yaşam süreci içinde oluşacak ani ve büyük değişimler, bilinen, tanıdık olanın yabancılaşması, bireyler tarafından kolaylıkla özümşenecek bir olgu değildir. Bu, alışılmış çevreye yabancılaşma gibi tehlikeli psikolojik sonuçlara neden olabilmektedir. Bu nedenle kültür varlıklarının korunması, yapay çevre öğeleri ve insan psikolojisi arasında köprü oluşturan bir kavram olmaktadır.

Korumanın ekonomik açıdan da önemi büyüktür. Mevcut bir binanın içinde bulundurduğu donatı ve donanımı yok etmek ve yeni bina yapımı için alanı uygun hale getirmek için enerji ve maliyet gerekmektedir. Yeni yapılacak bina için de aynı şekilde donatı ve donanım oluşturmak için harcanan enerji ve maliyetler düşünüldüğünde yıkıp yenisini yapmak yerine eskiyi korumanın daha akılcı bir çözüm olduğu düşünülmektedir.

5.4. Korunacak Değerler

Korumanın temel sorunlarından biri “neyin korunacağı”dır. Venedik Tüzüğü’nün genişletilmiş anıt kavramı 1976’da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğrularak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere “kültürel varlık” deyimine ortaya atılmıştır. 1983’de çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na alınan bu kavram, değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Yurdumuzda da geçerli olan kabullere göre, dünyada korunacak değerler “doğal ve kültürel varlıklar” kavramı içinde toplanmaktadır (Ahunbay, 1996).

Korunacak değerler taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları olarak iki bölümde incelenmektedir.

- **Taşınır Kültür Varlıkları**

Müzelerde ya da özel koleksiyonlarda saklanan resim, heykel, çini, dokuma v.b. sanat eserleri ve belgeler ile özel durumlarda aslında taşınmaza ait olan eserlerin müzelere alınarak korunması durumudur.

- **Taşınmaz Kültür Varlıkları**

Bunlar da anıtlar ve sitler olarak ayrılır. Anıtlar; taşınmaz kültür varlıkları tek yapı ya da yapılar grubunun oluşturduğu büyük külliye biçiminde olabilirler. Didim'deki Apollon Tapınağı tek başına bir anıtsal yapı iken (Resim 5.1.), Sultanahmet Külliyesi bir yapı grubudur (Resim 5.2.).

Resim 5.1. Apollon Tapınağı

Resim 5.2. Sultanahmet Külliyesi

Tarihi çevrelerin yasal olarak korunmalarını sağlayacak araçlardan biri de “sit ve kentsel sit” kavramlarıdır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda ise sit tanımı şöyledir: “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yasadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.”

Korunacak özellikleri olan doğal, insan yapısı ya da her ikisinin ortak ürünü olan alanlara “sit” denilmektedir. Özelliklerine göre sit çeşitleri ise; doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır (Ahunbay, 1996). Bu sit türlerinin özellikleri aşağıdaki gibidir (Ahunbay, 1996):

- **Doğal sit:** Doğal oluşumları, ya da insan eliyle yapılan düzenlemeleri sonucu korunacak değere sahip olan doğa parçalarıdır.
- **Tarihi sit:** Önemli bir tarihi olayla ilgili olan ya da önemli tarihi olayların geçtiği yerler tarihi sit alanlarıdır. Örneğin Gelibolu Yarımadası ve Çanakkale Boğazı çevresi önemli tarihi sit alanlarındandır.
- **Arkeolojik Sit:** Tarih öncesinden Endüstri Devrimi sonrasına kadarki döneme ait kalıntıların bulunduğu alanlardır. İ. Ö. 7000’lerden kalan yerleşme izleriyle Catalhöyük bu tür yerleşmelerdendir.
- **Kentsel sit:** Eski kentlerin uyumlu düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar “kentsel sit” olarak tanımlanmaktadır. Tokat, Gaziantep, Mardin gibi yerleşmeler yalnız konut bölgeleriyle değil, ticaret alanları, el sanatlarının yer aldığı sanayi bölgeleriyle de önemli kent tarihi verilerini yaşatmaktadırlar.
- **Kırsal sit:** Yerleşme düzeni ve boyutları, dokuyu oluşturan yapıların türü ve yapım tekniği, malzemesiyle köy, bağ, yazlık niteliği taşıyan yerlerdir. Güneydoğu Anadolu’da kerpiç, Doğu Karadeniz bölgesinde ahşap, Kapadokya bölgesinde taş mimarisinin yoğunlaştığı kırsal yerleşme örnekleri, Anadolu yerleşme kültürünün kökenleri hakkında ipuçları veren, süreklilikleri belgeleyen anlamlı oluşumlardır.
- **Karmaşık sit:** En az iki sit özelliğine sahip olan alanlardır. Örneğin Pamukkale özel oluşumu ve yanındaki Hierapolis kentinin kalıntıları ile doğal ve arkeolojik sitin; Amasya, doğal ve kentsel sitin bir arada buldukları karmaşık sitlerdir.

5.5. Bölüm Sonucu

İnsanlar tarafından oluşturulan tarihi çevrenin yine insanlar için korunması gerektiği düşünülmelidir. Tarihi çevrenin korunması önemli ölçüde her ülkenin sosyo-ekonomik yapısına bağlı olarak değişik modeller ile sağlanmaya çalışılır. Bazı ülkelerde devlet eliyle yürütülürken, bazılarında kamuoyunun oluşturduğu kuruluşlarla gerçekleştirilebilmektedir. Bu sebeple, hiçbir ülke kültüründen kopmuş değildir.

Diğer bölümde yeniden işlevlendirme anlayışı ile yapılan korumanın tanımı ve ülkemizde doku bazında yapılmış olan değişik koruma modelleri incelenecektir.

BÖLÜM 6. TARİHİ YAPILARIN YENİ İŞLEVLE DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1.Yeniden İşlevlendirme Kavramları

Kavram incelenirken, eski yapı, eski ve yeni işlev kavramları açıklanacak, bu açıklamalar üzerinden yeniden işlevlendirmenin tanımı yapılacaktır.

6.1.1. Eski Yapı Kavramı

Günümüzde saray, medrese, kervansaray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybetmiş olmalarına karşın, bazı yapılar da işlevsel olarak eskimektedir. Yapıların fiziksel özelliklerinin işlevlendirildiklerinde daha ömürlü oldukları düşünülürse, işlevlerini sürdüren binalar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar olabilmektedir. O binaya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilmektedir (Altınoluk, 1998).

Yapılar, kimi zaman fiziksel nedenlerle kimi zaman da değişen sosyal ve ekonomik koşulların yarattığı nedenlerle yıpranmaktadır. Bir yapının eskimesi, yapısal, işlevsel, çevresel ve ekonomik açıdan yorumlanabilmektedir. Çevresel ve ekonomik eskime, genellikle işlevsel eskimenin sonuçları olmaktadır. Bununla birlikte binaların yapım tekniğine ve malzemesine bağlı olarak belli ömürleri vardır. Binaların fiziksel yıpranmasındaki en önemli etkenler zaman, insan ve doğadır. Yapısal eskime yavaş ve sürekli bir gelişme gösterir ve deprem, yangın, savaş gibi yıkıcı bir dış etken olmadığı sürece belirgin kademeleri olmaz. Belirli dönemlerde yapılan onarımlar ile geciktirilebilir ama bu onarımlar yapı performansını hiç bir şekilde özgün düzeyine çıkaramamaktadır.

Yapıların ömrü, işlevlerinin ömründen daha uzun olduğundan, mevcut yapıların işlevdeki değişikliklere uyarlanması, koruma kararları söz konusu olmasa da alışlagelmiş bir uygulamadır (Avcı, 2003).

6.1.2. İşlev (Eski- Yeni İşlev) Kavramı

İşlev kavramı;

1. İş görme yetisi: Bir yapının gerçekleştirilebileceği ve onu başka yapılardan ayırt etme olanağı veren eylem türü ya da türleri (Hançerlioğlu, 1994);

2. Gereksinmelerin belirlediği istekler ve onların programlaştırılması anlamlarına gelmektedir.

Bu tanımlarla birlikte işlev, daha sınırlı olguları anlatmak için de kullanılmaktadır. Bu farklı kullanışları doğru tanımlamak, kavramı açıklığa kavuşturmak için gereklidir. İşlev yapı öğelerinin tek veya tüm, amaca uygunluğu anlamına gelmektedir. Bu plan özellikleri için olduğu kadar biçim özellikleri için de geçerlidir. İşlev terimi, bir yapının farklı amaçlarla kullanılan bölümleri arasında kullanımın gerektirdiği bir sıralamayı da ifade eder. Nasıl herhangi bir eylem birbirini izleyen olaylarla belirlenirse, bir yapının tasarımı da birbirini izleyen bölümlerle kurulur. Bu ilişkilerin olumlu bir sıralama içinde ortaya konması, işlevsel oluşum olarak tanımlanabilmektedir.

Eski İşlev-Yeni İşlev Kavramı

Tarihte yapıların değişmesini gerektiren nedenler, ya işlevin değişmesi, ya da işlevin genişlemesidir. Müslümanlar eski kiliseleri camiye çevirmişler, eski camileri de büyütmüşlerdir. Aspendos Tiyatrosu, Selçuklu çağında kale ve saray olarak kullanılmıştır.

Yaşam döngüsünün ve sürekliliğin en önemli göstergesi bu değişimlerdir. Geçen yüzyıla gelene dek doğal bir süreç içinde gerçekleşen bu değişimler, günümüz koruma bilinci içinde daha bilimsel bir müdahale niteliği kazanmıştır. Bu, kentlerin plansız ve

kendiliğinden gelişimine karşın, günümüz bütüncül planlama ve kentsel tasarım çalışmalarını destekleyen bir olgu olmaktadır.

Yeniden işlevlendirme, restorasyon türleri olarak düşünülen sağlamlaştırma, bütünlüme hatta yeniden yapma gibi bütün klasik müdahale türlerinden farklıdır. Çünkü bu bir yapıya yeni bir işlev vermek demek, onu doğal bir mimari tasarım sürecine sokmak demektir (Kuban, 2000).

Bir yapı, yeni bir işlev verilerek günümüz koşullarında değerlendirilecek ise verilen işlevi tüm koşullarda yerine getirmesi beklenmektedir. Yapının büyüklüğü yeni işlev için yeterli olmuyorsa, yapının orijinal halini korumak adına *olabildiği kadar* kullanmak değil; *işlevin gerektirdiği kadar* kullanmak gerekmektedir. Yani yapıda biçimsel değişiklikler ve yeni ekler yapılması düşünülmelidir.

İdeal bir restorasyon düşüncesine aykırı görünen bu kararın aşağıdaki zorunluluklarla alındığı unutulmamalıdır:

1. Yapının, yeni işlevlendirme yapıp, restorasyonu için bir ekonomik olanak yaratılmadan kurtarılması olanaksızdır.
2. Yeni işlev, yeni bir yapı tanımlar. Bu yapı, restoratörün özgün mimari müdahalesine açık olmak zorundadır. Fakat bu tür bir tasarımda mimarın özgürlüğü eski yapıdan kalan verilerle sınırlıdır. Mimar, yaratıcı özgürlüğünü bu sınırlar içinde kullanmak zorundadır (Kuban, 2000).

Yeniden işlevlendirilen yapı, mimari, tarihi ve koruma ölçütleriyle sınıflandırılmış ya da tescil edilmiş bir yapı olduğu zaman sınır koşulları, yapının tarihi verilerinin korunmasıdır. Önerilecek değişiklikler bu verilere uygun olmalıdır.

Yeniden işlevlendirme de, uluslararası bir kural geriye dönülebilirliktir. Bu da genellikle yeni eklerin, eski strükture zarar vermeden yapılmasını öngören bir proje hazırlamaktır. Bu davranış, ileride başka koşullarda, yapının yine bugün bulunduğu

duruma döndürülmesi amacını içerir. Ne var ki böyle bir durum, ancak çok önemli tarihi yapıtlar için düşünülebilir.

Sonuç olarak işlevsel değişiklik koruma yöntemlerini ve ilkelerini zorlayamaz. Yeni bir işlev ile yaşatılması düşünülen yapıların, çağdaş anlayış ve gereksinimlerin değerlendirilmesi sonucu bazı eklerin, değişikliklerin olması zorunludur.

6.2 Ülkemizden Koruma Örnekleri ve Yeniden İşlevlendirme Çalışmaları

Ülkemizde yapılmış koruma çalışmalarını incelemek üzere üç örnek ele alınmıştır. İstanbul, Fener- Balat Semtleri, Antalya, Kaleiçi ve Bursa, Cumalıkızık Köyü.

6.2.1. İstanbul, Fener – Balat Semtleri Koruma Çalışmaları

İstanbul, Fener – Balat semtlerinde yapılan koruma çalışmaları, Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün ortak çalışmaları ile yürütülmüştür.

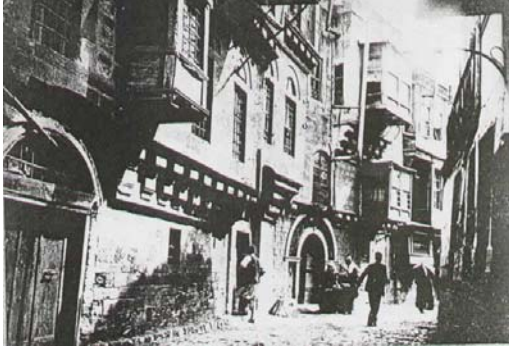
6.2.1.1. Tarihçe

Balat, kökleri Bizans dönemine kadar uzanan bir Musevi Mahallesi olarak bilinmektedir. Bizans döneminde, Cenevizliler, Venedikliler ve Ermeniler de bölgeye yerleşmişlerdir. Ancak semt, Osmanlıların kenti fethi ve başkent yapmasından sonra gelişme göstermiştir. Semt sakinleri, balıkçılık, gemi ve liman işletmeciliği yapmaktaydılar. 1894'teki deprem ve semtin yapısını etkileyen birçok yangından sonra zengin Musevi sakinleri, hahambaşılık ve sinagogların bulunduğu Galata semtine taşınarak bölgeyi terk etmişlerdir. İsrail Devleti'nin kurulmasıyla ise, bölge tamamen boşalmıştır. Kurulan Cumhuriyet, sanayiye önem vermiş ve bu semtte fabrikalar, atölye ve depolar inşa edilmiştir. Oluşan iş imkanları ve düşük kiralar nedeniyle; semt kırsal alanlardan yoğun bir göçe maruz kalmış, gelen yeni semt sakinleri ellerinde evlerin tapuları olmadığından, kullandıkları bölgeyi iyileştirmek gibi bir çaba içine

girmemişlerdir. Atıklarını Haliç'e boşaltan sanayi tesisleri Balat ve Fener kıyılarını kullanılmaz hale getirmiştir. (Fatih Bld.,1998).

Fener ise, Bizans döneminden itibaren Rumların çoğunlukta oldukları bir semttir. Semtin adı "Fener" de Rumca "Fanarion- deniz feneri"nden gelmektedir. Semt önemini, Rum Patrikhanesi'nin ve Ortodoks Kilisesi'nin merkezi olmasına borçludur. "17. yy.da Fener, kesme taştan evleri ve zengin süslemeli bina cepheleriyle seçkinlerin ve burjuvaların rezidansı olmuştur." (Fatih Bld.,1998). Fener'de oturan Rumların çoğu birkaç dil bilen, eğitim sahibi insanlardı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet adına iyi mevkilerde çalışmaktaydılar. 19. yy.a kadar Fener, zengin, ihtişamlı ve huzur dolu bir kent olarak tanımlanmaktadır. Ancak, Rumların bölgeyi terk etmesi, semtin yaşadığı büyük göç, yangınlar ve sanayinin gelişi, İstanbul'un bu aristokrat mahallesini varoşa döndürmüştür. 1980'li yıllarda yürütülen politika gereği; birkaç tarihi yapı korunarak geriye kalan belge niteliğindeki konut, kamusal yapı vb. yıkılmıştır. Yerlerine semtin ihtiyaçlarına uygun olmayan, kullanılmayan yeşil alanlar semte daha da fazla değer kaybettirmiştir (Resim 6.1. ve Resim 6.2.).

Resim 6.1. ve Resim 6.2. Tarihte Fener - Balat

6.2.1.2. Sorunlar

Belirlenen sorunlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

Fiziksel ve işlevsel yetersizlik sorunları,

Sosyal ve ekonomik sorunlar ve

Sağlık ve çevre sağlığı sorunlarıdır.

a. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları

Konut bazında sorunlar

- Banyo ve tuvalet olmaması yeterli büyüklükte olmayışı ve sağlıksız yerleşimi ve tesisat problemleri,
- Isıtma ve elektrik tesisatındaki yetersizlik ve yarattığı görsel kirlilik,
- Çatı ve pencere gibi dış hava şartlarına maruz kalan kısımlarda görülen ve acil müdahale gerektiren bozulmalar,
- Strüktürdeki bozulmalar (Fatih Bld.,1998).

Ulaşım problemleri

- Yolların çift yönlü kullanım için yetersiz boyutları,
- Yoğun faaliyetlerin gözlendiği bölgelerde otopark eksikliği,
- Yağmur suyu kanallarının eksikliği ve kanalizasyon sisteminin yetersizliği sebebi ile taşkınların oluşması ve yolların bozulması,

Donatı alanı yetersizliği

- Bölgede halka açık kamusal alan yoktur.
- Çocuk oyun alanları ise dar sokaklardır.
- Haliç kıyısındaki parklar ise, yoğun trafiğin yanında olması, aydınlatma yetersizliği ve yeterli tesis- kafe, futbol sahası vs.-olmayışı nedenleri ile kullanılmamaktadır. (Fatih Bld.,1998).

b. Sosyal ve Ekonomik Sorunlar

- Okulda başarısızlık,
- İşsizlik
- Mesleki eğitim eksikliği(Fatih Bld.,1998).

Okulların demirbaş eşya ve sarf malzemeleri bakımından yetersizlikleri, sınıf başına düşen öğrenci sayısının fazlalığı ve öğretmen eksikliği sebebiyle eğitim seviyesi düşüktür. Öğrencilerin, ders sonrasında da çalışacak alanları bulunmamaktadır.

Kütüphane ve kulüp binaları yoktur. Ayrıca evlerindeki yoğun nüfus ve yetersiz koşullar sebebiyle verimli çalışamadıkları gözlenmektedir. Bu sebeplerle gençler öğrenim hayatlarını yarıda bırakarak çalışmaya başlamaktadırlar ancak mesleki bilgi yetersizlikleri sorunlara sebep olmaktadır.)

c. Sağlık ve Çevre Sağlığı Sorunları

Bölgede Balat Hastanesi ve Kızılay Dispanseri dışında sağlık kurumu bulunmamaktadır. 100 m²'lik Kızılay Dispanserinde yatak bulunmamakta ve muayene ayakta yapılmaktadır. (Fatih Bld.,1998).

6.2.1.3. Çözümler

a. Konut bazında çözümler

- Cephelerin sıvaları yenilenmiş, kötü durumdaki cepheler için yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Resim 6.3. ve Resim 6.4.).
- Isı ve ses yalıtımları yapılmıştır.
- Harap durumdaki binalar yıkılmıştır.
- Küçük parseller ve var olan mülkiyet yapısı korunmuştur.
- Boş mekanların kullanımı için projeler üretilmiştir.
- Kullanılmayan sağlam durumdaki konutlar, farklı ancak uygun işlevlerle değerlendirilmiştir. (Fatih Bld.,1998).
- Tescilli yapılar için yeni bir değerlendirme yapılmıştır.
- Semtlere Haliç'ten girişler iyileştirilmiş, cepheler ve aydınlatmalar düzenlenmiştir.
- İçme suyu ve atık su şebekeleri onarılmıştır. (Fatih Bld.,1998).
- Doğal gaz ve yağmur suyu kanalları tamamlanmış ve kullanıma açılmıştır.

Resim 6.3. Evlerin Restorasyon Öncesi ve Sonrası

Resim 6.4. Evlerin Restorasyon Öncesi ve Sonrası

b. Ekonomik çözümler

- Ticaretin canlandırılması amacıyla; bölgenin tanıtımı yapılmış, tabela ve vitrin düzenleme kuralları konmuş ve semt girişi yakınlarında otoparklar düzenlenmiştir.
- Zanaatkar Evi projesi garaj olarak kullanılan boş bir alanda gerçekleştirilmiştir.
- Tarihi kentsel mirası değerlendirilmek üzere; Hızır Sokak Sinagogu ve Leblebiciler Sokağı anıtı restore edilmiş, karakteristik cepheler kullanıcılarının onayı ile aydınlatılmış, Fener kapısı ve yakın çevresi restore edilmiştir. (Fatih Bld.,1998).

c. Sağlık amaçlı çözümler

- Sağlık Bakanlığı tarafından Balat'ın güneybatısında bir arsa dispanser yapımı için satın alınmıştır.
- Fener'de Vodina Caddesi üzerinde “Uyuşturucu bağımlılarını topluma kazandırma merkezi” kurmak üzere boş bir konut yapısı restore edilmiştir.
- Anne- Çocuk Eğitimi ve Sağlığı Merkezi Ermeni Vakfı mülkiyetindeki konut restore edilerek kurulmuştur. (Fatih Bld.,1998).

d. Ulaşım çözümleri

- Kent sokaklarında asfaltlama, kaldırım döşeme çalışmaları yapılmıştır.
- Yağmur suyu tahliye şebekesi düzenlenmiştir.
- Yolların birçoğu tek yönde kullanılmak üzere yeniden düzenlenmiştir.
- Sokak aydınlatması ve elektrik altyapısı düzenlenmiştir. (Fatih Bld.,1998).

e. Eğitim ile ilgili çözümler

- Biri Fener'de boş bir depo, diğeri Balat'ta eski sinagog kullanılmak üzere iki adet okul sonrası eğitim merkezi tasarlanmıştır.
- Tekstil Teknik Enstitüsü projesi geçmişte konut olarak kullanılmış bir yapı restore edilerek uygulanmıştır.
- Balat semtinde, gerçekleştirilen düzenlemeleri belirleyecek, Semt Atölyesi geçmişte konut işleviyle kullanılmış bir yapı içinde projelendirilmiştir.
- Semt sakinlerinin rehabilitasyon çalışması için kendilerine sunulan şartlar ve çevrelerinde gerçekleşecek değişiklikler konusunda bilgi almak ve danışmak amacıyla geldikleri bir mekan olan, “Semt Sakinleri evi ve kooperatifi” projesi gerçekleştirilmiştir. (Fatih Bld.,1998).

f. Donatı çözümleri

- Haliç kıyısı açık alanları rehabilite edilmiş, kafe, lokanta, büfe ve satış birimleri ile futbol basketbol vb. spor sahaları ile desteklenmiş ve Fener- Balat halkının kullanımına açılmıştır.
- Ayrıca semt içi adaların aralarında ve kenarlarındaki boş parsellerde de yeşil alanlar düzenlenmiştir. (Fatih Bld.,1998).

6.2.1.4. Değerlendirme

Proje, Fatih Belediyesi'ni, Kültür Bakanlığı'nı, Toplu Konut İdaresi'ni, katılımcı dernek ve kuruluşları, semtteki tüm mülk sahiplerini ve kiracıları harekete geçirmiştir. Proje kapsamında; Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü İstanbul Büyükşehir Belediyesi, birçok özel kuruluş ve kişi maddi yardım ya da danışmanlık yaparak katkıda bulunmuştur. Semt bugün, korumanın sadece kurallar ve yaptırımlarla değil, bölgeyi yaşayan insanların ihtiyaç ve çıkarlarıyla düşünüp, onları da bu bilince ulaştırmakla sağlanabileceğine uygun bir örnek teşkil eder. Oluşturulan proje kapsamında uygulamalar devam etmekte ve semtin çehresi günden güne gelişim göstermektedir. Semt, on yıl öncesine kadar yetersiz mali koşullara sahip, kırsal alandan göç etmiş kişilerden başka kullanıcısı olmamasına rağmen günümüzde geçmiş kent yaşantısının gözlenebildiği tarihi mirası sebebiyle kent halkını, turistleri ve hatta dönem filmlerinin setlerini ağırlar bir niteliğe kavuşmuştur (Resim 6.5.)

Resim 6.5. Balat'ta Dizi Çekimi

6.2.2. Antalya, Kaleiçi Koruma Çalışmaları

Antalya Kaleiçi Bölgesi için yapılan tüm koruma çalışmaları, Antalya Belediyesi'nce hazırlanan projeler kapsamında yürütülmüştür.

6.2.2.1. Tarihçe

Attalos Yurdu anlamına gelen Attaleia (Antalya), II. Attalos tarafından kurulmuştur. Bergama Krallığı'nın sona ermesiyle bir süre bağımsız kalan kent, M.Ö. 77'de Roma topraklarına katılmıştır. Bizans egemenliği altında olduğu süre içinde piskoposluk merkezi olan Attaleia, Türklerin eline geçtikten sonra büyük bir gelişme göstermiştir.

Şehir, antik yerleşmenin üzerine kurulduğundan, antik çağ kalıntılarına çok az rastlanmaktadır. Görülebilen kalıntıların en önemlisi limanı çevreleyen surlardır.

Surlar, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı devirleri ortak eseridir. Yapıldığı yıllarda surların yaklaşık 50 kadar kulesi bulunmaktadır. Surların içinde kiremit çatılı 3000 kadar ev bulunmaktadır. Evlerin karakteristik yapıları Antalya'nın sadece mimari tarihi hakkında fikir vermekle kalmaz, aynı zamanda bölgedeki yaşam tarzını, gelenek ve görenekleri en iyi şekilde yansıtır.

1972 yılında Antalya iç limanı ve Kaleiçi semti, özgün dokusu nedeniyle "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" tarafından "SİT bölgesi" olarak koruma altına alınmıştır. Turizm Bakanlığı'na "Antalya- Kaleiçi Kompleksi" restorasyon çalışmasından dolayı, 28 Nisan 1984'de FİJET (Uluslararası Turizm Yazarları Birliği) tarafından Altın Elma Turizm Oskarı ödülü verilmiştir. Günümüzde Kaleiçi otelleri, pansiyonları, restoranları ve barları ile eğlence merkezi haline gelmiştir(1).

6.2.2.2. Sorunlar

Antalya- Kaleiçi'nde gözlenen sorunlar genel anlamda şunlardır;

- Tarihi, kültürel ve yöresel çevre öğelerinin yıpranması- eskimesi,
- Fiziki çevrenin sağlıksızlığı, (Çavdar, 2003)
- Mahalleler arası sosyal eşitsizlik,
- Ekonomik çöküntü, (Can, 1981)
- Limanın atıl durumda kalması, (18.yy.da İzmir Limanı'nın ön plana çıkmasıyla gerilemeye başlamış, 1973 yılına kadar hizmet vermiş, bu yılda Konyaaltı plajının güneybatısında inşa edilen yeni yerine taşınmıştır. Böylece Kaleiçi Limanı atıl kalmıştır)
- Antalya şehri ve çevresi için artmakta olan turizm potansiyelini semtin değerlendirememesi, (Seksenli yıllardan itibaren turizm sektörü yurt çapında yapılan yatırımlarla büyük bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin kıyı şeridi alanları, İzmir, Aydın, Muğla, Antalya vb. şehirler önem kazanmıştır.) (Çavdar, 2003)

6.2.2.3. Çözümler

- Koruma ve gelişme alanları belirlenmiş,
- Bölgede tespit, belgeleme ve anket çalışmaları yapılmış, (Çavdar, 2003)
- Kamusallaştırılan parsellerdeki yapıların koruma ve yenileme projeleri hazırlanmış,
- Koruma projelerinin halka tanıtımı ve halkın projeye destek vermesi amaçlanarak, sergiler ve konferanslar düzenlenmiş, (Çavdar, 2003)
- Yeni yapılacak yapılar için yükseklik ve alan sınırlamaları getirilmiş,
- Eski limanın, yat limanı olarak kullanılmasına karar verilmiş ve ona göre onarımı ve ekleri yapılarak, kullanıma açılmıştır.(Günümüzde liman, 150 tekne kapasitesiyle işlevini sürdürmektedir Resim 6.6.)
- Limanın yakın çevresi, turizm amaçlı konaklama, eğlence ve dinlenme yerleri şeklinde düzenlenmiştir. (Çavdar, 2003)

- Tarihi yapılar, özellikle tarihi konutlar, ihtiyaca uygun fonksiyonlarla yeniden hayata katılmıştır (Resim 6.7. ve Resim 6.8.).

Resim 6.6. Antalya Kaleiçi ve Yat Limanı

Resim 6.7. Antalya Kaleiçi'nde bir sokak

Resim 6.8. Suna ve İnan Kıraç-Kaleiçi Müzesi

1992 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi, koruma plan revizyonu yapılmasını gündeme getirmiştir. Belediye'nin talebi doğrultusunda başlatılan revizyon çalışmalarında şu sorunlara çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

a. Sorunlar

1992 yılı koruma plan revizyonu yapılmasını gündeme getiren sorunlar şunlardır;

- Turizm gelişmesinin, Antalya- Kaleiçi tarihi dokusunu tehdit eder hale gelmesi,
- Turistik tesislerin yüksek standartlarının bölgede ciddi bir rant oluşturulması,
- Semt halkının bölgeden ayrılması, (Çavdar, 2003)
- Yeni yapılaşmadaki alan ve yüksekliklerin eski kentle olan uyumsuzluğu,
- Yoğun kullanımdan dolayı oluşan kirlilik(Çavdar, 2003)

b. Çözümler

- Yeni yapılacak yapılar için kat adedi ikiye indirilmiş, (Çavdar, 2003)
- Yapılacak yapı için çevresinde kapsamlı bir etüt yapılması ve yapının parsel oturuşu ve dış cephe kararlarının bu etüde göre belirlenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

6.2.2.4. Değerlendirme

Yapılan planlama çalışmalarında, Kaleiçi'nde sağlıklı bir dönüşüm hedeflenmiştir. Ancak semtin turistik potansiyelinin yüksek oluşuyla oluşan rant yüzünden yada pansiyonculuk veya küçük işletmeciliğe teşvik fonlarının semt halkına değil de yatırımcılara verilmesinden dolayı semt halkı konutlarını satarak bölgeyi terk etmişlerdir (Resim 6.9. ve Resim 6.10.). Yerli nüfusunun azalması ile semt, tam anlamıyla bir turizm bölgesine dönüşmüştür.

Resim 6.9. ve Resim 6.10. Semt halkının bölgeden ayrılması ile boş kalan evler

Sahipleri tarafından boşaltılan konutlar restore edilerek, otel, pansiyon, dükkan, kafe ve restoran gibi işlevlerle değerlendirilmiştir. Bu dönüşümün kullanılmayan tarihi yapıları kullanılır hale getirmek açısından olumlu olduğu görülmektedir. Ancak yapılan onarımların aslına uygun olup olmadığı da tartışılmalıdır.

Koruma İmar Planı halen, birçok yerde kentsel sit alanları için geliştirilen planlara örnek teşkil etmektedir. Fakat bu örnek aynı zamanda planların sürdürülebilirlik kapsamında karşılaştıkları problemlerin gözlenebilmesi açısından da önemlidir. Bugün Antalya- Kaleiçi'nde karanlık ve dar sokakların bulunması, polis merkezlerinin kaldırılması, aydınlatmanın yetersizliği suç oranlarının yüksekliği gibi güvenlik sorunları yaşanmasından dolayı, planın yeniden revize edilmesi gündeme gelmiştir.

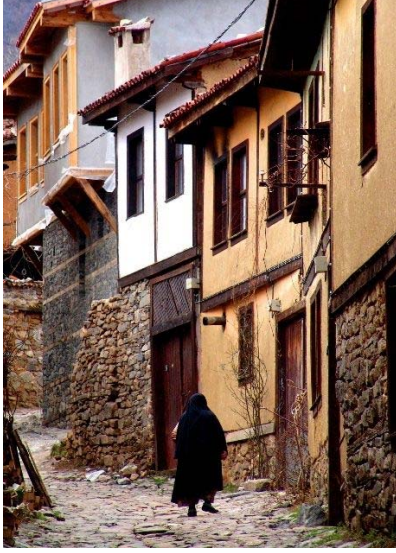
6.2.3. Bursa, Cumalıkızık Köyü Koruma Çalışmaları

Cumalıkızık mirasına sahip çıkmak üzere, 1998 yılında merkezi hükümet, yerel yönetim, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, iş adamları ve gönüllüler, Yerel Gündem 21 çatısı altında bir araya gelmiş ve “Bursa Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi” çalışmalarını başlamıştır.

6.2.3.1. Tarihçe

Bursa yakınlarında kurulan Osmanlı Beyliği kuruluşundan kısa zaman sonra bölgeye hakim olmayı başarmış, 1326 yılında Bursa'yı, 1331 yılında İznik'i fethederek yörede varlığını kesin olarak kabul ettirmiştir. Böylece Osmanlı halkının bu topraklara yerleşerek kentler ve köyler oluşturması sağlanmıştır. Cumalıkızık vakıf köyü olarak kurulmuştur ve bu özelliğini, yerleşim dokusuna, konut mimarisine ve yaşam biçimine yansıtmıştır. Uludağ'ın kuzeyindeki dik etekler ile vadilerin arasında sıkışmış gibi bir konumda bulunan köy, Osmanlıların Bursa'daki ilk yerleşimlerinden biridir. 180'i halen kullanılan, bazılarında ise koruma ve restorasyon çalışmalarının yapıldığı toplam 270 ev

ile Osmanlı dönemi konut dokusunu günümüze taşımaktadır (Resim 6.11. ve Resim 6.12.). 350 yıllık camisi, hamamı ve doğası ile de bugüne kadar gelebilmiş önemli bir kültür mirasımızdır.

Resim 6.11. ve Resim 6.12. Cumalıkızık evleri ve sokakları

6.2.3.2. Sorunlar

Belirlenen sorunlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

Fiziksel ve işlevsel yetersizlik sorunları,
Sosyal ve ekonomik sorunlar ve
Sağlık ve çevre sağlığı sorunlarıdır.

a. Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları

- Evlerin çoğu ekonomik yetersizlik ve bakımsızlıktan dolayı harap haldedir.
- Koruma Politikaları yetersizdir. (Perker, Kaprol, 2007)
- Tarihi ve doğal doku yıpranmıştır.
- Kaçak yapılaşma tarihi dokuyu tehdit etmektedir. (Akıncıtürk, Perker, 2003)
- Meydana gelen birçok yangından köy zarar görmüş, evlerden bir kısmı tamamen yanmış hatta civar köylerden bazıları tamamen yok olmuştur. (Perker, Kaprol, 2007)

b. Sosyal Sorunlar

- Şehirdeki eğitim ve iş olanaklarının fazlalığı, Cumalıkızık halkını memleketlerini terk ederek, bu bölgelere yönlendirmiş ve yerleşmenin nüfusu azalmıştır. (Perker, Kaprol, 2007)
- Aile yapısı değişim göstermiştir. Yapılan birçok çalışmadan; yerleşimde aile yapısının yerini, çekirdek aile yapısının almaya başladığı anlaşılmaktadır. Bu da geleneksel yaşam biçimi yerine modern hayata geçildiğinin göstergesidir. (Akıncıtürk, 2003)

c. Ekonomik Sorunlar

- Cumalıkızık halkı, geçimini genel olarak tarımla sağlamaktadır. Ahududu, kiraz, kestane, böğürtlen, ıhlamur, domates, biber vb. meyve ve sebzeler üretebilirken, zaman ilerledikçe ürün çeşitliliğinde büyük oranlarda azalmalar görülmüştür. Tarımsal kazanç azalmıştır.
- Cumalıkızık'ın en büyük gelir kaynağı olan kestane ağaçlarının 1950'li yıllarda kuruması ekonomisinde çöküş yaşatmıştır.

6.2.3.3. Çözümler

Cumalıkızık yerleşimi 1981 yılında hem doğal hem de kentsel sit alanı ilan edilmiş, 93 yılında ise koruma amaçlı imar planı onaylanmıştır. Cumalıkızık mirasına sahip çıkmak üzere, 1998 yılında merkezi hükümet, yerel yönetim, üniversiteler, sivil toplum örgütleri, iş adamları ve gönüllüler, Yerel Gündem 21 çatısı altında bir araya gelmiş ve "Bursa Yerel Gündem 21 Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi" çalışmalarını başlatmıştır. Bu planlar çerçevesinde şu çözümler gerçekleştirilmiştir.

a. Fiziki çözümler

- Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından, restore edilmek ve yöre halkına ekonomik girdi sağlamak amacıyla, 98 yılında 4 ev satın alınmış ve restore edilmiştir. Biri lokanta, bir diğeri pansiyon olarak işlevlendirilerek Cumalıkızık'lı bir işletmeciye kiralanmıştır. (Akıncıtürk, Perker, 2003)
- Mevcut durum projeleri hazırlanmıştır. Birçok evin dış cephe ve çatı onarımları yapılmıştır.
- Bursa Yıldırım Belediyesi, bir ev satın alarak restore etmiş, Cumalıkızık arşivi fonksiyonu ile hizmete açmıştır. (Akıncıtürk, Perker, 2003)
- Uludağ Üniversitesi Mimarlık ve Makine Mühendisliği bölüm öğretim üyeleri tarafından yangın riskine karşı önlem olarak “Bursa Cumalıkızık Köyü örneğinde tarihi yapılarda yangın güvenlik önlemleri ve yangından korunma projesi” geliştirilmiştir. (Perker, Kaprol, 2007)
- Çeşitli üniversitelerin mimarlık bölümleri tarafından, bölgede bir çok staj ve workshop çalışması yapılmıştır. Mimarlar Odası tarafından, öğrencilerin stajlarını yapabilmeleri için bir ev, kiralanmış ve restore edilmiştir. (Perker, Kaprol, 2007)
- Anıtsal ağaçların tespiti ve bakımı yapılmıştır. Cumalıkızık Doğa Parkı hizmete açılmıştır. (Akıncıtürk, Perker, 2003)
- Altyapı çalışmaları yapılmıştır. Cumalıkızık halkı, içme suyu ve yangın önlemleri için gereken su tesisatını imece usulü gerçekleştirmiştir. (Akıncıtürk, Perker, 2003)

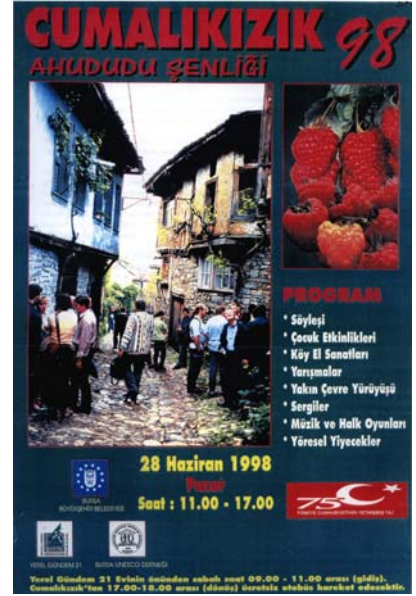
b. Kültürel Çözümler

- “Kültür Evi” fonksiyonu ile çalışmak üzere eski bir ev restore edilmiştir. (Perker, Kaprol, 2007)
- Cumalıkızık'ın özgün motifi küpe çiçeği olarak belirlenmiştir (Resim 6.13.).
- Tiyatro, sinema, orta oyunu gibi kültürel etkinlikler düzenlenmiştir.
- Cumalıkızık Ahududu şenlikleri yapılmış ve geleneksel hale getirilmiştir (Resim 6.14. ve Resim 6.15.).

Resim 6.13. Cumalıkızık simgesi küpe çiçeği

Resim 6.14. ve Resim 6.15. Cumalıkızık Ahududu Şenlikleri

c. Ekonomik Çözümler

- Gençlik Dernekleri bir ev satın almış ve restore etmişlerdir. Bu bina el becerisi geliştirme kursu binası olarak kullanılmaktadır. (Perker, Kaprol, 2007)
- Ev gıda maddeleri yapılması için atölye çalışmaları organize edilmiş, köyün genç kızları ve kadınlarının el işi çalışmaları gerçekleştirmeleri ve hem işlerini hem de ev yemeklerini satmaları teşvik edilmiştir. (Bursa Belediyesi Sanat Galerisi'nde kermesler düzenlenmiş, Bursa hayvanat bahçesinde satış stantları kurulmuş, köy meydanında organik ürün pazarı açılmıştır (Akıncıtürk, Perker, 2003)(Resim 6.16. ve Resim 6.17.).

Resim 6.16. ve Resim 6.17. Köyde kurulan el işi ve ev yemekleri stantları

- Lokantalar, pansiyonlar ve gözleme evleri açılmış, birçok evin avlusu, hafta sonları, satış ve yemek mekanları olarak kullanılmıştır.
- Cumalıkızık ağaç işleri atölyesinin araç- gereç ve makine eksikleri giderilmiştir.
- Bölgede oluşacak iç ve dış turizmini desteklemek amacıyla birçok tanıtım yapılmış, posterler hazırlanmış, gazete haberleri yayınlanmış, fuarlarda stantlar açılmış ve bilgilendirmeler yapılmıştır. (Akıncıtürk, Perker, 2003)
- Yapılan çalışmalar konusunda insanların bilgilendirilmesi, köye ilgi çekilmesi amaçlarıyla, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok toplantı, panel, konferans, sergi ve gezi düzenlenmiştir.
- Bu köyde çekilen “Kınalı Kar” isimli dizi de köye olan merakı arttırmış ve ciddi anlamda iç turizmi geliştirmiştir.

6.2.3.4. Değerlendirme

Kırsal alanların sürdürülebilirliği, kırsal nüfusun geleneksel uğraşları ile ekonomik açıdan kendilerine yetmeleri ile mümkün görünmektedir. Kırsal uğraşların, yetersiz kaldığı durumlarda, kırsal kimliğin ve kültürün devamı için başka sektörlerin de desteği gerekebilir. Turizm sektörü ilk akla gelir çünkü ekonomik bir ivme sağladığı gibi tarihsel ve kültürel değerlerin korunmasında da itici güç oluşturmaktadır.

Cumalıkızık yerleşimi için, kırsal yerleşimi ve halkı koruma kapsamında turizm sektörünün kullanılması çok başarılı sonuçlar vermiştir. Ancak, düne kadar kapalı olan

avlular bugün açılmış ise, dün fotoğraf bile çekirtmeyen Cumalıkızık kadını bugün ekonomik katkı için ev ve el ürünlerini bizzat satışa çıkarıp hizmet veriyorsa, evini pansiyona açma fikrine sıcak bakıyorsa, bu olumlu değişimin olumsuz dönüşme noktasını çok iyi irdelemek gerekmektedir (Akıncıtürk, Perker, 2003).

6.4. Bölüm Sonucu

Yukarıdaki üç örnekte, kentlerin değerini kaybetmiş ya da kaybetmekte olan bir dokusu; belirlenen sorunları, bu sorunlara karşı bulunan çözümleri ile değerlendirilmektedir. Bu bağlamda; İstanbul- Fener, Balat semtleri, Antalya- Kaleiçi bölgesi ve Bursa- Cumalıkızık kırsal alanında yapılan çalışmalar örneklendirilmiştir. Bu üç örnekten ilki olan Fener- Balat semtlerinde koruma, halkın rehabilite edilmesi amacıyla, Kaleiçi'nde, turizm potansiyelinin değerlendirilmesi amacıyla, üçüncü örnek olan Cumalıkızık'ta ise hem köy halkının kültürel ve ekonomik anlamda iyileştirilmesi hem de turizmin bölgede gelişimi amacıyla yapılmıştır. Koruma, hem kırsal hem de kentsel alanlarda incelenmiştir. Amaçları ve uygulandıkları alanlar farklı olsa da, görüldüğü üzere, koruma ve geliştirme çalışmalarında en belirgin anlamda başvurulan ve kullanılan kavram, yeniden işlevlendirme olmuştur.

BÖLÜM 7. MEZİTBEY HAMAMI VE YAKIN ÇEVRESİ ALAN ÇALIŞMASI

7.1. Kentin Coğrafi Özellikleri

Resim 7.1. Edirne Haritası

Edirne, Marmara Bölgesi'nde; güneyde Ege Denizi, kuzeyde Bulgaristan, batıda Yunanistan, doğuda Tekirdağ, Kırklareli ve Çanakkale illeri ile çevrili alanda yer alan bir sınır kentidir. Kesin coğrafi konumu ise; $40^{\circ} 41''$ Kuzey enlem ve $26^{\circ} 24''$ Doğu boylamıdır.

Edirne, hem Akdeniz ikliminin hem de Orta Avrupa'ya özgü kara ikliminin etkisi altında kalan bir geçiş bölgesidir. Bölge, Karadeniz, Ege ve Marmara Denizleri'nin de etkileriyle zaman zaman ve yer yer farklı iklim özellikleri gösterir.

İlin yüzölçümü 6276 km² dir. İlin genel nüfusu 1997 sayımına göre 398.125 kişidir. Nüfusun % 57'si şehirlerde %43'ü köylerde yaşamaktadır. Edirne Merkez ilçesinin nüfusu 115.083 kişidir. (2)

Edirne'nin, bu son derece elverişli coğrafi konumu, onun tarihi, sosyal, siyasi ve ekonomik yaşamını derinden etkilemiştir. Hatta Edirne, coğrafi konumuna bağlı bir kentleşme süreci izlemiştir. Coğrafi konumu, yani sınır kenti kimliği, ticaret aktivitesinin yoğunluğu bakımından kentleşmesinin ve kalkınmasının en önemli itici

gücü olmuş, hem de tam tersi, düşmanlarına bu kadar yakınlığı ve saldırılara açık durumu sebebiyle, zaman zaman gerilemesinin asıl nedeni olmuştur.

Günümüzde de bu konum kente büyük önem katmaktadır ki, şehrin Balkan ülkeleri ile ilişkilerini kaçınılmaz kılmakta ve aynı zamanda Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecindeki ülkenin dış ilişkilerinde de şehri ön plana çıkarmaktadır.

7.2. Kentin Tarihi Gelişimi

Resim 7.2. ve Resim 7.3. Edirne Fotoğrafları

Edirne, tarihi bir kent olup tarih boyunca da önem ve değerini korumuştur. Edirne'nin ilkçağlarda Orta Asya'dan göç edip buraya yerleşen Traklar tarafından kurulduğu bilinmektedir. (3) II. Yüzyılda Roma İmparatoru Hadrianus (117-138) tarafından yeniden kurulunca, onun adına izafeten şehre Hadrianopolis adı verilmiştir. I. Murat zamanında "Edrene" şekli benimsenmiş ve uzun süre bu tarzda anıldıktan sonra muhtemelen XVIII. Yüzyıldan itibaren "Edirne" olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır.(2)

Edirne'nin fethi (1361), Avrupa ve Türk tarihi için bir dönüm noktası teşkil etmiş ve Osmanlı Devleti'ne, İstanbul'a yapılacak bir hareket için büyük bir stratejik üstünlük sağlamıştır. Edirne, Türkler' in Rumeli fetihlerinde birinci derecede rol alarak merkezî bir hareket üssü haline gelmiştir. Türkler' in, Batı' ya yönelik bütün seferlerinde ordular burada konaklamıştır. Fethedildiğinde bakımsız bir halde bulunan şehir, Türkler tarafından hazırlanan planlar çerçevesinde imar edilmiştir. Bu politika neticesinde

Edirne, kısa zamanda büyük bir gelişme göstermiş, camiler, saraylar, hanlar, hamamlar, medreseler, konaklar, köprüler, yollar vs. eserlerle süslenmiş ve dünya tarihinde adları anılan meşhur şehirler arasında yer almıştır. II. Murad zamanında şehrin hızlı gelişmesi devam etmiştir. İmar yönünden ilerleyen Edirne ve çevresinin önemi artmıştır. Yeni binalar, köprüler, hanlar, hamamlar inşa edilmiştir. (2)

İstanbul'un fethinden sonra Edirne'nin önemi uzun süre devam etmiştir. Bunda Osmanlı padişahlarının burada oturmaları etkili olmuştur. Edirne adeta ikinci bir başkent olma özelliğine kavuşmuştur. I. Ahmed, II. Osman ve IV. Murad' ın av eğlenceleri düzenleyerek Edirne'de kalmaları da şehre duyulan ilgiyi arttırmıştır. IV. Mehmed ise, Edirne'yi ikinci bir devlet ve yönetim merkezi haline getirmiştir. Saray-ı Cedid (Yeni Saray) ve bazı köşkler bu dönemde yapılmıştır. XVIII: yüzyılın sonlarına doğru başlayan Avusturya seferleri ve bunun sonucunda uğranılan bozgunlar, Edirne'yi olumsuz etkilemiştir. XVIII. yüzyıl Edirne'nin gerileme devridir. 1745 yılında meydana gelen büyük yangında 60 kadar mahalle harabeye dönmüş, 1751 depreminde de pek çok bina yıkılmıştır. (2)

Edirne, Türk hakimiyetine girdikten sonra, ilk defa 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda, işgale uğramıştır. Bu savaş, Osmanlı Devleti'ni ve Edirne'yi çok sarsmıştır. Edirne'nin düşman birlikleri tarafından işgal edilmesi, yapılan katliam, zulüm ve savaşın yol açtığı diğer acılar Türkler' in şehir ve çevresinden göç etmesine neden olmuştur. İşgal sonucunda, meydana gelen göçlerden dolayı, Edirne'nin nüfusu 50 bin kadar azalarak 100 bin civarına düşmüştür. (2)

Edirne, 93 Harbi adıyla bilinen savaş sırasında, 20 Ocak 1978-13 Mart 1879 tarihleri arasında, Rus işgali altında kalarak ikinci büyük felâketini yaşamıştır. (2)

Millî Mücadele yıllarında Edirne, İstanbul'a ulaşmak isteyen Yunanlılar' ın ilk hedefleri arasında yer almıştır. Yunanistan, Anadolu'da uğradığı büyük yenilgiler, özellikle Büyük Taarruz sonucunda, 11 Ekim 1922 tarihinde Mudanya Mütarekesi' ni imzalamıştır. Buna bağlı olarak Yunanlılar, Karaağaç da dahil Meriç' in batısına kadar bütün Doğu Trakya'dan çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır. 14 Ekim 1922 tarihinden

İtibaren uygulamaya başlanan mütareke hükümlerine göre, Yunan kuvvetleri tarafından boşaltılan Edirne'ye 25 Temmuz 1922'de Türk ordusu girmiştir. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması gereğince, Yunanistan'dan savaş tazminatı olarak alınan Karaağaç' tan da 15 Eylül 1923'te Yunan kuvvetleri çekilmişlerdir. Böylece Trakya'daki bugünkü sınırlarımıza ulaşılmış ve Edirne Türkiye Cumhuriyeti'nin Batıya açılan kapısı hâline gelmiştir. (2)

7.3. Seçilen Alanın Yeri ve Önemi

Kentin, tarihi süreç içindeki gelişiminin ve değişiminin, koruma olgusundaki gelişmelerin kente yansımalarının, kent ve toplumun kimliğinin en iyi gözlenebileceği yerler hiç kuşkusuz kentlerin merkezleridir. Tezin adı ve konusu olan, mekan kimliğinin değişimini incelemek için de Edirne kentinin merkezi seçilmiş, işlev değiştirmeye ihtiyaç duyan alanlar da bu merkez içindeki bir donatı yapısı olan Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresi olarak belirlenmiştir.

7.3.1. Alanın Tarihi Süreç İçindeki Yeri ve Önemi

Hemen hemen her Türk kentinde rastlanabileceği gibi merkeze yakın yerlerde artan yol yapısından dolayı yolların şiştiği yerlerdeki boşluklar Türk kültüründe meydan olarak anılmaktadır. Ancak belli bir şekil veya planlama endişesiyle değil tamamıyla spontane oluşmuşlardır. Ancak merkez için aynı şeyi söylemek doğru olamaz. İslamiyet sonrası Türk kentinde merkez, toplumun dinsel ihtiyaçlarını gidereceği büyük kent camilerinin biri veya birkaçının bulunduğu ve sirkülasyonun bol olduğu bölgede ticaret faaliyetinin konumlanmasıyla oluşmaktadır. Bu yapılar, toplumsal faaliyetlerin merkezi gibidirler. Dinsel karakterleri, ticaret amacı için, kullanımlarını etkilememiş, desteklemiştir. Bu yapıların çevresinde, onlarla bütünleşen ve merkezi oluşturan donatısal faaliyetlerin yoğunlaştığı yapıları da gözlemek mümkündür. Ortaçağ kentinin bu donatı yapılarından birisi, hemen her mahallede rastlanan, evlerde banyo

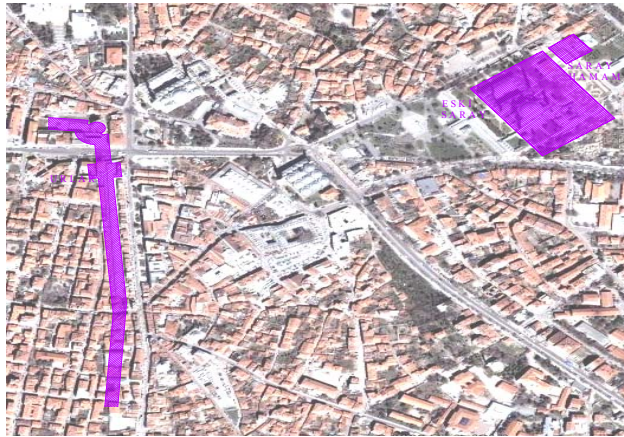
bulunmaması nedeniyle kent sakinlerince de çok kullanılan hamamlardır. Bu dönem Türk kentlerinde aynı özelliğe kent merkezlerinde de sıkça rastlamak mümkündür.

Eski Türk kentlerinde genellikle bir tek ana merkez, kentin ticari gereksinmelerini sağlamakta yeterli olmakta, çarşı işleri, içe dönük mahalle içlerine kadar gitmemektedir. Kamusal yapıların ise vakıf kültürü çerçevesinde homojen dağıtıldığı ise herkesçe bilinen bir gerçektir.

12. ve 13. yy.'larda çoğunlukla rastlanan Türk-kent tipi, suriçi yerleşim şeklindedir. Ancak Edirne, başkent oluşundan dolayı kentteki gelişimler diğer kentlerden daha erken olmuştur. 14.yy.'ın sonunda sur dışında ilk gelişmeler izlenmeye başlamıştır. (Tanyeli, 1987)

I.Murat dönemi: Kentin, diğer kentlere oranla, dokusal ve nüfus bakımından, kısa sürede yoğunlaşmasında en önemli etken I. Murat döneminde başlatılan başkent yapma girişimleri ve koşutunda Edirne Sarayı inşaatı ve beraberinde çevresinde yer seçecek olan yeni aktivitelerdir.

Bu dönemde 1365 yılında başlayan ve 1368 yılında bitirilen Saray Edirne kenti merkez oluşumu ve kent yerleşiminin gelecekteki yönelişi için atılan ilk adım ve önemli bir eşiktir.

Şekil 7.1. I. Murat Dönemi'nde Kent Merkezi

I.Mehmet (Çelebi) dönemi: Avrupa’da hızla güçlenen Türk İslam kültürünü pekiştirmek için Osmanlılar’da ortaya çıkan yeni terminolojiye göre “ulucami” önceki adıyla “Cuma-cami” veya “büyük cami” örneklerinden birini oluşturan Cami-i Atik (Eski Cami), Emir Süleyman Çelebi tarafından başlanıp Çelebi Mehmet Sultan tarafından tamamlandı (1403- 1414). Böylece bir yandan kentin dışındaki yeni Türk yerleşmesi oluşurken, merkez haline gelmekte olan bu kesime dini merkezi taşıma faaliyetinin başladığı görülür.

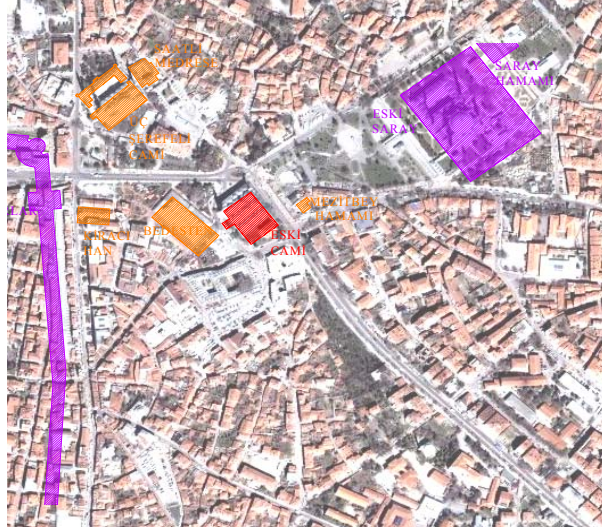
Osmanlıların ticari merkez olgusuna ciddi yaklaşıtlarının kanıtı olan yapılardan Bedesten Eski cami’nin vakfı olarak 1418’de yaptırıldı.

Şekil 7.2. I. Mehmet Dönemi’nde Kent Merkezi

II. Murat dönemi: Bu dönemde II.Murat Edirne’yi İslam kenti yapma girişimleri yanı sıra “Dar-ül cihat” yani askeri üs olarak da geliştirmeye çalışmaktadır. Ayrıca bu dönem Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanlar’da egemenlik kurduğu dolayısıyla Edirne’nin gerçek bir merkez haline geldiği yıllara rastlamaktadır.(Tanyeli, 1987) Bu nedenle kentte çok kapsamlı bir imar hareketi başlamıştır. II.Murat döneminde inşa edilen eserlerin en önemlisi Üç Şerefeli Cami’dir. Bu eser aynı zamanda kentin merkez fonksiyonlarının yoğunlaştığı alanda üç anıtsal camiden oluşacak üçgenin ikinci ayağını oluşturması bakımından da önemlidir. Saatli Medrese bu dönemde merkeze eklenen eğitim fonksiyonuna dönük yapıdır. Aynı dönemde, kale dışında Kurşunlu Han, Mezitbey Hanı kente kazandırılmıştır. Mezit Bey adına Yediyol ağzı denen yerde Eski cami’nin kuzey batısında ve camiye 50 mt. Uzaklıkta bir de hamam yapılmıştır.

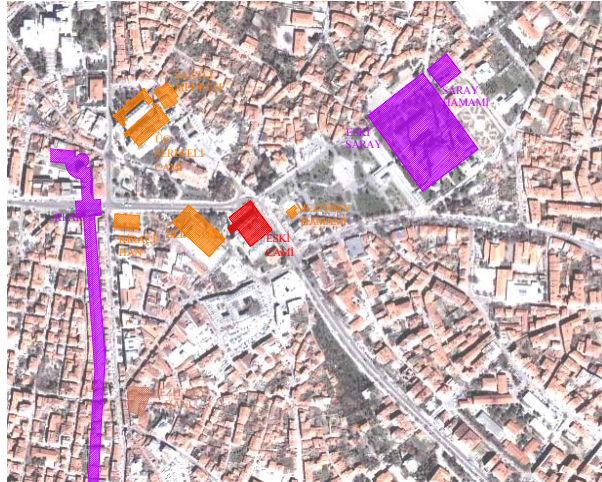

Şekil 7.3. II. Murat Dönemi'nde Kent Merkezi

II. Mehmet (Fatih) dönemi: Fatih Sultan Mehmet zamanında Edirne için yapılan imar hareketleri çoğunlukla 1453 yılına kadar gerçekleşmiştir. İstanbul'un alınması ile birlikte kentin imarıyla ilgili girişimlerin Sultan tarafından değil, kentin ileri gelenlerince yaptırılmış olduğu izlenmektedir. Fatih Sultan Mehmet zamanında Edirne'ye yapılan en önemli yapı Yeni Saray yani Saray-ı Cedid'tir. Bunun yanı sıra Sarıcapaşa, Kuşdoğan, Kasımpaşa, Ayşekadın, Sitti Hatun Camileri, Selanik Hamamı bu döneme aittir.

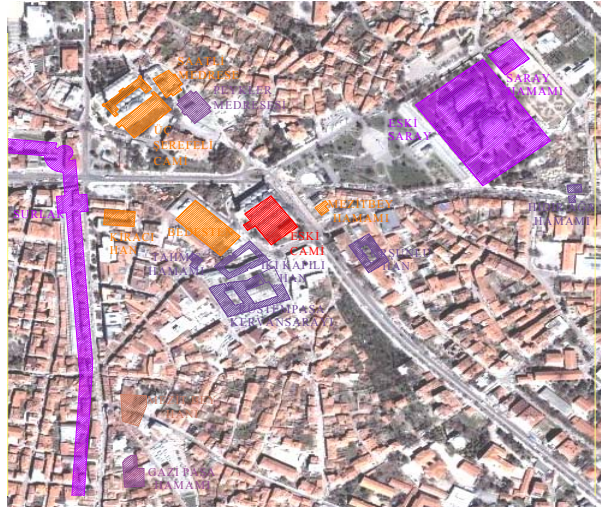
Kent merkezinde yapılan yeni bir yapı ise Peykler Medresesi (Çifte Medrese)'dir. Bu yapı tanımlanan alandaki eğitim fonksiyonuna dönük ikinci yapıdır ve 2. Murat zamanında yapılan Saatli Medrese'nin bulunduğu aksta inşa edildiği için yeni bir kültür aksı oluşturmuştur.

Şekil 7.4. II. Mehmet Dönemi'nde Kent Merkezi

I. Süleyman (Kanuni) dönemi: Kanuni Sultan Süleyman, ünlü kanunlarını yazdığı Edirne’de oldukça çok sayıda ve işlevsel önemi olan eser yaptırmıştır. Edirne’nin merkezi fonksiyonları yoğunlaşmış, Eski Cami’nin hemen arkasında ve Bedesten’in giriş kapısı istikametinde iki büyük yapı birbirini izleyen yakın tarihlerde inşa edilmiştir. Bunlardan ilki; Kanuni’nin sadrazamlarından Rüstem Paşa adına Mimar Sinan’a yaptırdığı Kervansaray, diğeri de başka bir sadrazamı olan Mustafa Paşa’nın kendi adına yaptırdığı İki Kapılı Han adında idi ve Kervansaray ile Bedesten arasında yer almakta olup, Kervansaray gibi iki katlı ve kagir bir binadır. Yine bu dönemde, Tahmis Hamamı inşa edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yapılan iki yeni yapının, önemli bir ticari aktivite yüklenen Bedesten’e ve birbirlerine çok yakın konumlanması bu dönemde gelişmiş olan Avrupa ticaret yolu üzerindeki önemli bir durak olan Edirne’de ticari ihtiyaçların merkez dokusunu şekillendirdiği izlenimini vermektedir.

Şekil 7.5. I.Süleyman Dönemi’nde Kent Merkezi

II. Selim dönemi: Edirne II. Selim döneminde de oldukça önemli eserlere kavuşturulmuştur. Bu eserlerin tamamı kent merkezinde yer almaktadır. En önemlisi o döneme kadar yapılmış dini yapıların içinde en büyüğü ve bir şaheser niteliğindeki Selimiye Camisi’dir. Mimar Sinan’ın bu en son ve büyük eseri 1569- 1574 yılları arasında yapılmıştır. Bu cami ile birlikte anıt camilerin sonuncusu da konumlanmış ve araştırmaya konu olan merkezin yoğunlaştığı üç ayak olgusu bugünkü tanımını kazanmıştır.

Üç Şerefeli Cami'nin karşısında Sokullu Mehmet Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan Çifte Hamam veya Sokullu Hamamı ve hemen yanında aynı dönemde yaptırılan bir hanla, Üç Şerefeli Camii çevresindeki Fatih ve II. Murat dönemlerinden kalma medreselerle bu bölge, kendi içinde bir merkez ve ana merkezi sosyal donatı açısından tamamlayan bir alt merkez oluyordu. Ayrıca medreseleri birbirine bağlayan aks Selimiye meydanına ve dolayısıyla Selimiye Külliyesi'ndeki diğer donatılarla ilişkili idi.

Sadrazam Semiz Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a 1569 yılında tamamlanan Kapalıçarşı ise hem güzel bir mimarlık ürünü olarak, hem de Kaleiçi yaşantısını, etkin kent merkezine bağlaması açısından bir geçiş yapısı ve bağlayıcıdır. Ancak sonraları bu çarşı merkezin Kaleiçi'ne yaklaşmasına ve bu bölgenin daha değerlenmesine neden olmuştur.

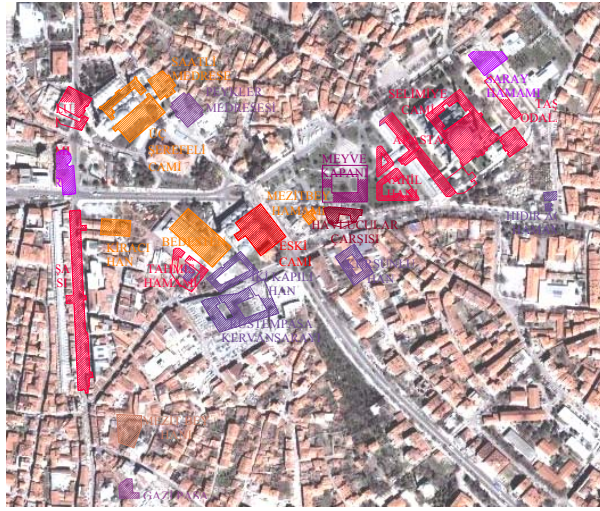
II. Selim dönemi sonunda Edirne kent merkezinde yer alan üç büyük caminin ikisi, çevresinde hinterlandlarına cevap verebilecek nitelikte merkezi fonksiyonlar barındırıyordu. Selimiye Camii ise kent merkezinden biraz kopuk idi ve Kuzeyinde bulunan konut dokuları ile organik ve sosyal bağ kurulamamıştı. Bu nedenle Mimar Sinan tarafından Cami'nin kuzeyinde, Eski Saraydan kalan yıkık Saray Hamamı onarıldı. Ardından bu hamamın yanına Taş Odalar denilen konaklama birimleri inşa edildi.

III. Murat dönemi: Arasta, Selimiye'yi kent merkezine bağlamak amacıyla yapılmış bir ticari bina idi. (Gökbilgin, 1993) Tek doğrultudaki Selimiye Külliyesi'nin uzun kenarı boyunca uzanan bu Kapalıçarşı'ya inşaatından sonra 16. yy.ın sonunda Arasta ile merkez arasında organik bir ilinti kuran Küçük Arasta ve Nahil Hanı yapısı eklenmiştir. Arasta yapısı inşa edildiğinde, Kavvaflar veya Haffaflar adı ile anılan ayakkabı yapımcıları için inşa edilmiş bir bina idi. Tek bir iş kolu için böyle bir çarşı yapılması, bu dönemdeki ülke içi ve dışı ticaretin canlılığını ve ticaretteki ihtisaslaşmayı göstermektedir.

Aynı dönemde tek bir zanaata yönelik diğer bir han da Arasta'nın batısındaki Nahil Hanı'dır. Nahil, gelinlerin düğünlerde başlarına sardıkları kumaşlara verilen adıdır. Bu han oldukça küçük tek katlı idi.

Belli bir zanaat koluna ayrılmış olan hanlar ve arastalar Edirne merkezinin etkinliğinin oldukça fazla olduğunu ve kentin büyük ölçeklere hitabeden bir ticaret ve üretim merkezi olduğunu göstermektedir.

III. Mehmet dönemi: Bu dönemde, merkezde yapılan bir hana rastlanmaktadır. 1600 yılında yaptırılan hanın adı Ekmekçizade Hanı'dır.

Şekil 7.6. I. Mehmet Dönemi'nde Kent Merkezi

I. Ahmet dönemi: Bu dönemde yapılan en önemli yapı, Selimiye ile Eski Cami arasında konumlandırılmıştır. Meyve Kapanı veya Yemiş Kapanı adıyla anılan bu ticari yapı, O. Nuri Peremeci'ye göre 1609 yılında, Hibri Efendi'ye göre ise III.Mehmet zamanında yapılmıştır.

Osmanlılarda Kapanlar; sebze ve meyve üreticilerinin ürünlerini tüketiciye sunduğu yerlere verilen adlardı. Bugünkü anlamda hal niteliğindeki bu yapılarda, malını satmak için gelenlerin kalabilecekleri konaklama tesisleri de bulunabilmekteydi. Meyve Kapanı tüm bu özellikleri taşıyan ve oldukça büyük planlanmış iki katlı kagir bir yapıdır. İnşa edildikten sonra hem Selimiye'yi kente tamamen bağlamış, hem de aktif olduğu yıllar içinde Edirne ticari hayatına çok önemli bir katkıda bulunmuştur.

Bu yıllar ülkeler arası ticaretin yoğun olduğu bir dönemdi ve Edirne kazandığı tüm yapılarla bu ana ticaret yolu üzerindeki çok önemli bir durak ve dağıtım merkezi olmuştu. Belli bir dönem Meriç Nehri, -ki su debisi az ve sığ bir nehirdir- su yüksekliğinin izin verdiği mevsimlerde Enez Limanı'na doğru, küçük tonajlı mal taşımacılığının yapıldığı bir ulaşım aksı olmuştur.

7.3.2. Alanın Kent İçindeki Önemi ve Yakın Çevre İlişkileri

İşgallerle başlayan, savaşlarla ve yeni bir devletin kuruluş sancılılarıyla geçen 1830- 1940 yılları arası dönemlerde varlığını uzun zaman lonca teşkilatının tutumu ile sürdüren birçok ticarethane ve ticari yapı kent ve ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılara daha fazla direnemeyerek aktivitesini yitirmiştir. Bazıları asırların getirdiği eskimişlik gereği onarım gereksinimleri karşılanamadığı için harap olmuş, bazıları da yeni kurulan cumhuriyetin bünyesinde barındırmadığı fonksiyonlardan dolayı atıl kalmıştır. Bu dönemde aktivitesini yitiren yapılar arasında Meyve Kapanı, Küçük ve Büyük Arastalar, Bedesten, Kervansaray, İki Kapılı Han, Kiracı Hanı, Tarakçılar, Katırcılar ve Mezit Bey Hanları, Mezit Bey, Saray ve Tahmis Hamamları, Saatli Medrese ve Peykler Medresesi, Taş odalar sayılabilir.

1940'lı yıllarda Atina Konferansı'nın korumaya yönelik anlayışları tüm ülkenin çehresini değiştirmiş, Edirne'de ise kent merkezinde bulunan işlevini yitirmiş eşsiz ticari yapılar ve bunları çevreleyen sivil mimari eserlerin bir bölümü onarıma gerek duyulmaksızın yıkılmış ve yeşil alan anlayışı çerçevesinde rekreasyon alanına çevrilmiştir. Bu işlevsiz rekreasyon alanları da zaman içinde park ve kafeteryalara dönüşmüştür.

Bu alanı etkilemiş bir diğer karar da; E-5 karayoluna bağlanan Kıyık Caddesi'nin yer seçim kararıdır. Bu cadde, Mezit Bey Hamamı ve Orduevi arasından Kıyık Mahallesi'ne bağlanmakta ancak Havlucular Hanı'nın Güney kolunun üzerinden geçmektedir. Yolun yapımı sırasında tarihi hanın bir kolu yıkılmıştır.

Osmanlı Dönemi'nden başlayarak 20. yüzyıla gelene kadar ticari ve sosyal bir merkez olduğu görülmekte olan kent merkezi, günümüzde Selimiye Camii ve Eski Cami ziyaretlerinde turistlere ev sahipliği yapan bir turistik merkez kimliğine bürünmektedir.

Kente yıl içinde gelen turist sayıları aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

Tablo 7.1. Edirne'ye Yıl İçinde Gelen Turist Sayıları

TESİSLERE GELİŞ, GECELEME, ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ ve DOLULUK ORANLARININ İL VE İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (2007)

EDİRNE	Tesise Giriş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Merkez	6.693	80.831	87.524	8.438	102.937	111.375	1.3	1.3	1.3	2.86	34.94	37.81
Havsa	69	405	474	112	466	578	1.6	1.2	1.2	0.77	3.19	3.96
İpsala	300	1.553	1.853	1.084	3.658	4.742	3.6	2.4	2.6	4.91	16.57	21.48
Keşan	1.158	23.007	24.165	2.308	34.534	36.842	2.0	1.5	1.5	2.11	31.56	33.67
Uzunköprü	961	4.882	5.843	961	6.192	7.153	1.0	1.3	1.2	3.46	22.32	25.79
TOPLAM	9.181	110.678	119.859	12.903	147.787	160.690	1.4	1.3	1.3	2.75	31.55	34.30

Tez kapsamında seçilen alan, kapanlar, kervansaraylar ve hanlarla ticari faaliyetlerin yoğunlukla yürütüldüğü, sosyal hayatta, camiler, külliye ve meydanlarla insanların topluluk halinde bulunduğu, kahvehane, lokanta, çarşı ve hamamlarıyla günlük ihtiyaçların giderildiği bu kent merkezinin çekirdeğini oluşturan bir bölgedir. Bu bölgenin çevresi, Doğuda Selimiye Camii, Batıda Eski Cami, Kuzeyde Sera Kafe ve Güney yönünde Kıyık Caddesi ile sınırlanmaktadır.

Resim 7.4. Tez Konusu Alan ve Çevresi

Ciddi bir turist potansiyeline sahip bu alanda sınırlarındaki iki büyük cami dışında sayılabilecek tarihi değeri olan yapılar, Edirne Belediye Binası, Arasta, Taş odalar, Havlucular Hanı, Ekmekçiöğlü sebili, Mezitbey Hamamı, Hafızağa Konağı vb. sivil mimarlık öğeleri olarak sayılabilir.

Resim 7.5. Edirne Belediye Binası

Tez konusu alanın çevresinde yer alan yapılardan belediye binası, 1898-1900 tarihlerinde Neo-klasik üslupta inşa edilmiştir. Yapı günümüzde de belediyenin kullanımında olduğundan dolayı, kullanım gereği korunmaktadır. Ancak son yıllarda, binanın boyutları sebebiyle belediye personeline ve işleyişine yetmemeye başlamış ve yeni bir belediye binası yapımı fikri gündeme gelmiştir. Belediye yeni bir binaya taşındığında bu tarihi yapıya uygun bir işlev verilmediği takdirde yıpranması kaçınılmaz olacaktır.

Resim 7.6. Hafızağa Konağı
(Vali Fahri Yücel Kent Tarihi Müzesi)

19. yy. sonlarında inşa edilen konak, 10yıl öncesine kadar harap bir durumdayken, 2000 yılında restore edilmiştir ve bugün kent tarihi müzesi olarak kullanılmaktadır.

Resim 7.7. Selimiye Arastası

Arasta, Selimiye Külliyesi içinde halen tarihteki işlevini sürdürmektedir.

Resim 7.8. Taş odalar

Taş odaların tarihi ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır. Bu yapı, Edirne’de doğan Sultan Mehmet’in Eski Saraydaki süt annesinin yakınında emzirilmek üzere getirildiği konak ya da Selimiye Cami’nin inşaatında çalışan işçilerin barınakları olmak üzere inşa edilmiştir. 600 yıllık bir tarihe sahiptir. Tarihte özel mülkiyette ve konak olarak kullanılmıştır. Günümüzde butik otel hizmet vermektedir.

Tez konusu alanın; tarihi süreç içinde ve günümüzdeki önemi, bugüne gelene kadar geçtiği süreçleri anlatmak ve ticari- sosyal ve kültürel anlamda bir kent merkezi konumundan günümüzün turizm merkezine dönüşümünü vurgulamak üzere incelenmiştir.

7.4. Çalışma Alanına ait Analiz Çalışmaları

Çalışma alanına ait öneri planlama yaklaşımı, tarihi kent merkezinin kaybetmiş olduğu eski kullanılabilirliği ve canlılığını turizm sayesinde tekrar kazandırmak doğrultusunda olacaktır. Tarihi, kültürel ve mimari öneme sahip bu merkezi korumak üzere yapılması gereken; sadece turistlerin değil, içinde bulunduğu kent sakinlerinin de bölgeyi kullanması dahilinde kent gelişimine katkıda bulunacak çevreyi yaratmaktır. Bu çevreyi yaratmak üzere yapılacak çalışmanın gerçekliği ve uygulanabilirliği; çalışma konusu alan için varılan yargıların ve verilen işlevlerin alanın çevresiyle birbirini tamamlar nitelikte olmasına bağlıdır.

Çalışma alanı olan Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresi'nin mekan kimliğinin değişimi var olan turizm potansiyeline yönelik gerçekleşecektir. Fakat turizme yönelik olarak yapılara verilecek işlevlerin neler olacağı, hangi yapılara uygun görüleceği ve nasıl bölgeleneceği konusunda fikir sahibi olmak ancak bu alana ait fiziksel ve sosyal analizlerin yapılmasıyla mümkün olacaktır.

7.4.1. Tarihi Değer Analizi

Mekan kimliğinin değişimi kapsamında incelen Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresinin ilk olarak tarihi değeri vurgulanmak üzere “1/500 ölçekli Tarihi Değer Analizi” paftası hazırlanmıştır.

Tarihe yönelik bu araştırmada, yakın geçmişe ait tek bir yapı saptanmıştır. Alandaki ulaşım sorunlarına bir çözüm oluşturulmak üzere 90’lı yıllarda Havlucular Hanı’nın doğu ucuna bir taksi durağı ilave edilmiştir. Bu yapı, ahşap iskelete sahiptir ve temelsiz olarak inşa edilmiştir.

Tez kapsamı içinde incelenmekte olan 21 dükkana sahip Havlucular Hanı ise Kuzey yönünden kendine komşu olan Meyve Kapanı ile aynı yüzyıl içerisinde (17. yy.) inşa edilmiştir. Ancak Meyve Kapanı kullanım dışı kaldığında harap olmuş ve yanlış koruma uygulamaları ile yıkılmış, günümüze ancak hanın Kuzey yönündeki çizimde de görülmekte olan beden duvarları kalmıştır. Havlucular Hanı günümüze gelene kadar farklı ticari aktivitelerle dükkanlarının çoğunu koruyabilmiş bir yapıdır. Ancak Güney yönündeki dükkanları Kıyık Caddesi’nin yapılışı sırasında yıkılmıştır. Yapıldığı yüzyıl içerisinde iki katlı olduğu bilinen yapının günümüzde sadece giriş kapısı üzerinde kalan kısmı ikinci katını koruyabilmiştir.

1 numara ile isimlendirilmiş olan tarihi Mezit Bey Hamamı ise bu yapılardan üç yüzyıl önce, 1430’larda inşa edilmiştir.

Yapılar genel olarak dokularını koruyabilmişlerse de hana ait dükkanların bir çoğu yanlış dış cephe kaplama malzemeleri kullanmaları sebebiyle orijinal taş dokularını ve kemerli girişlerini koruyamamışlardır. Ayrıca tabelalar, klimalar, elektrik telleri, antenler ve dükkan önlerindeki seyyar standlar bu yapıların görüntülerini oldukça kötü etkilemektedir.

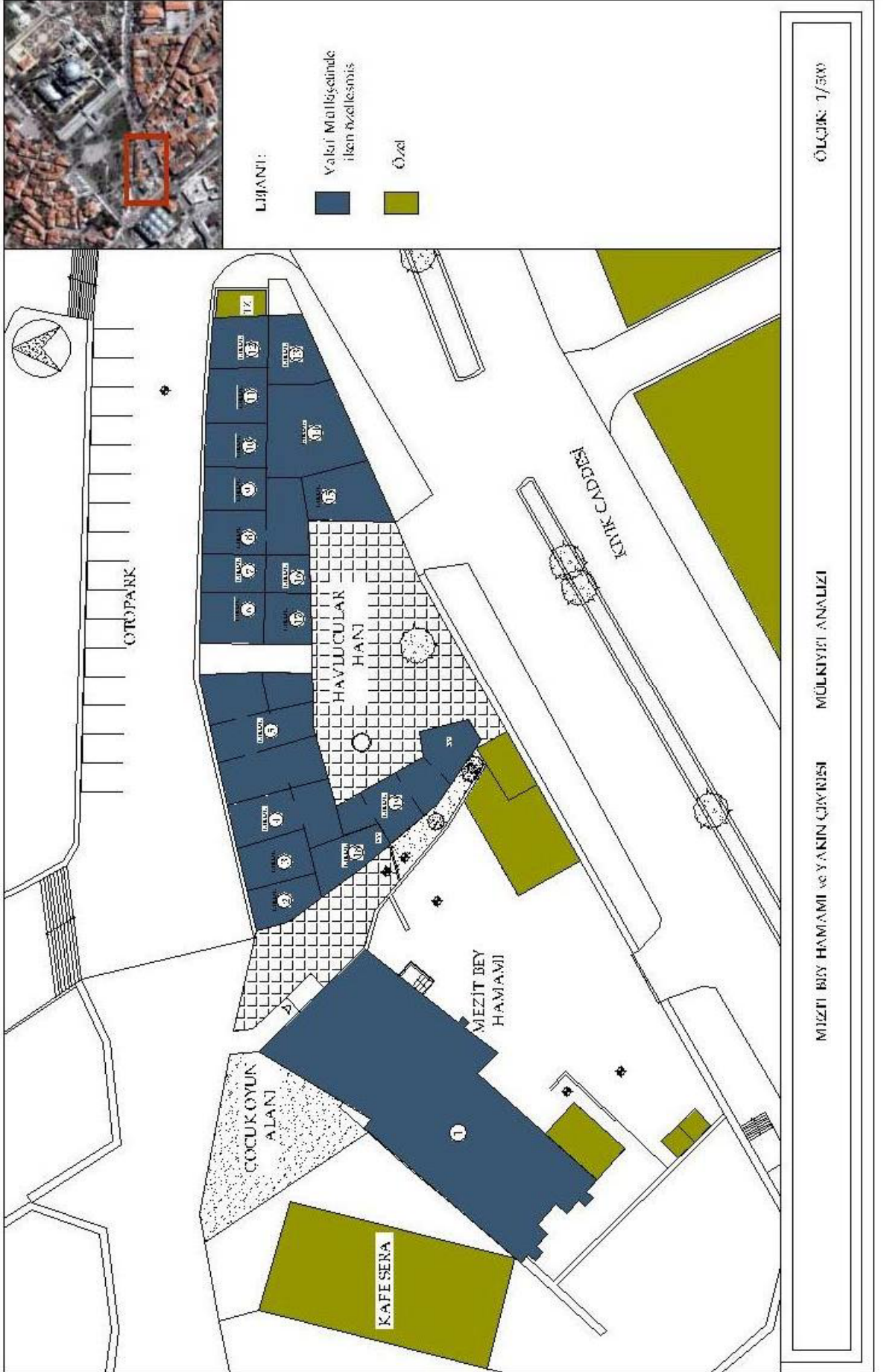
7.4.2. Mülkiyet Analizi

Tez konusu alan içindeki mülkiyet yapısı incelenmiş ve yapıların 2 farklı mülkiyete sahip oldukları görülmüştür. Bunlardan biri vakıf mülkiyetindeyken özel mülkiyete geçen yapılar, diğeri ise özel mülkiyetteki yapılardır.

Çalışma alanının tümünde özel mülkiyet hakimdir. Ancak han ve hamam geçmişte Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindeyken, yakın geçmişte vakıflar genel müdürlüğü bu mülkiyeti şahıslara devretmiştir.

Hanın doğu ucundaki taksi durağı yapıldığı zamandan itibaren özel mülkiyettedir.

Hamamın kuzey yönündeki Sera isimli kafeterya, bahçesinde yer alan tarım araçları kiralama birimi ve caddenin karşısında, orduevi haricindeki tüm yapılar özel mülkiyete aittirler.

7.4.3. Kat Adetleri Analizi

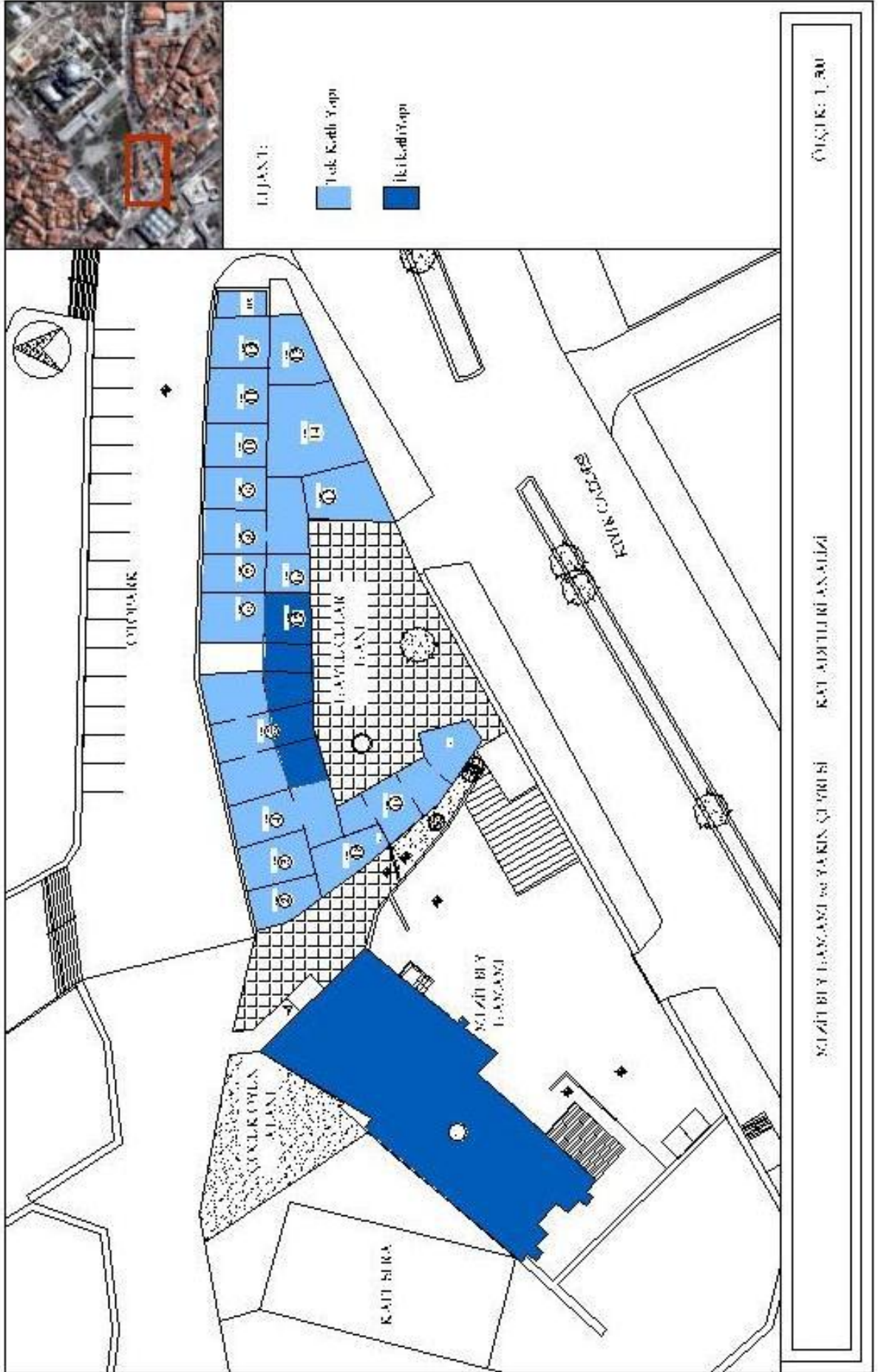
Çalışılan alanda kat adetleri analizi yapıldığında, yapıların tek veya iki katlı olduğu görülmektedir.

Mezit Bey Hamamı, iki katlı olarak inşa edilmiş bir tekil hamamdır. Erkekler hamamı olarak kullanılmaktadır. İlk katı soyunma kabinleri, ikinci katı ise duş alınan birimler olarak tasarlanmıştır.

Havlucular Hanı'nın, yapıldığı dönemde iki katlı olarak inşa edildiği bilinmektedir. Ancak günümüzde mevcut olan 20 dükkanın on dokuzunun üst katları yıkılmıştır ve yapılar tek kat olarak kullanılmaktadır. Bu yapıların birçoğunun asma katta kullanılan depoları bulunmaktadır. Bu yüzden kat yükseklikleri minimumda tutulmuştur. Ancak han giriş kapısının üst kısmında bulunan kat (20 no'lu dükkan), lokanta işlevi ile kullanılmaktadır. Dükkana giriş, 5 no'lu dükkanın arkasında doğu ucunda yer alan bir merdiven yardımıyla sağlanmaktadır.

Çalışma alanının etrafındaki diğer yapılar genel anlamda alan içindeki yapılarla uyumlu olarak tek veya iki katlı planlanmışlardır. Ancak Kıyık Caddesi karşısındaki yeni yapılar, alışveriş ve iş merkezleri gibi yoğun kullanımlı işlevler için tasarlanmışlardır ve yükseklikleri 15 m.yi bulabilmektedir.

7.4.4. Yapı Malzemesi Analizi

Analiz çalışması sırasında, üç farklı yapı malzemesi ile karşılaşılmaktadır. Bunlar; ahşap, betonarme ve doğal taş yapı malzemeleridir.

Mezit Bey Hamamı doğal taş malzemeyle inşa edilmiş bir yapıdır.

Havlucular Hanı'nda da taşıyıcı, kaplama, kemerli geçişler, doğal taşın farklı örnekleri ile oluşturulmuştur. Ancak hanın, doğu ve güney yönüne cephesi olan 13, 14 ve 15 no'lu dükkanlarda betonarme malzeme kullanıldığı görülmektedir. Buradan varılabilecek yargı; bu dükkanların yıkıldığı ve var olan izlerinin üzerine yeniden inşa edildiği yönündedir.

Özel mülkiyete ait olan ve 20. yy. yapısı olan taksi durağı ise ahşap iskelete sahiptir ve temelsiz bir yapıdır.

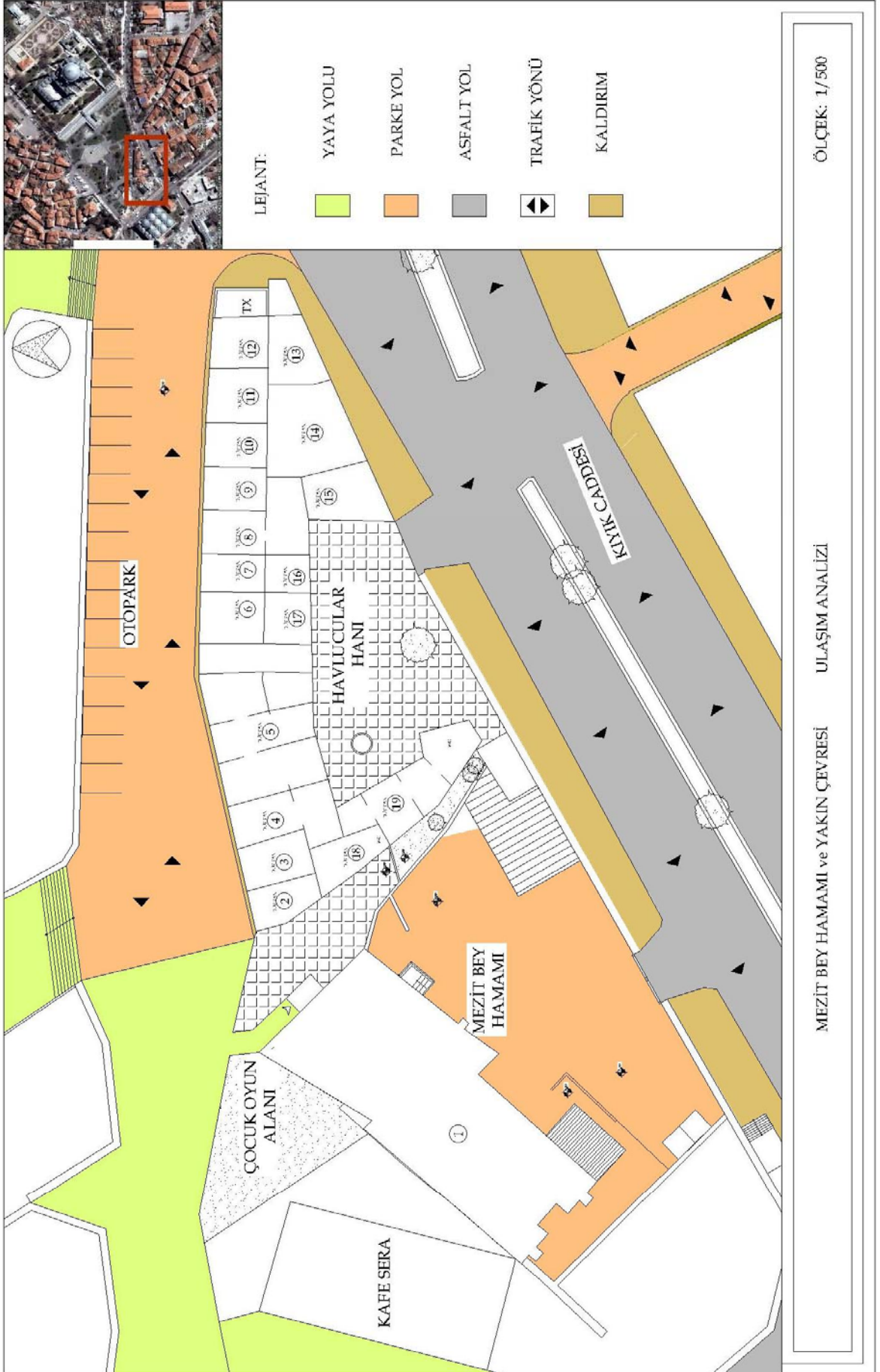

7.4.5. Ulaşım Analizi

Ulaşım durumu analizi iki açıdan yapılmıştır. Birincisi; mevcut ulaşım sisteminin ortaya çıkarılması, ikincisi ise; yaya ve taşıt yollarının kaplama malzemelerinin belirlenmesi amacını taşımaktadır.

Tarihi merkez içinde, hamama ve hana erişimi sağlayan yolların hem taşıt hem de yaya yolu olduğu tespit edilmiştir. Sadece alanın güney yönünde ilerleyen Kıyık Caddesi'nin yalnız taşıt yolu olduğu görülmektedir. Tarihi merkez içindeki yolların hem taşıt hem yaya yolu olması çarşı içerisinde düzensiz bir trafiğin doğmasına neden olmaktadır. Zaten dar olan yolların bir kısmı taşıtların park yeri olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Kıyık Caddesi, taşıyabileceğinden fazla bir taşıt yoğunluğuna sahipken, caddenin kenarlarında belediyece izinli park yerlerinin oluşturulması, bu caddenin yoğunluğunu daha da arttırmaktadır. Bu da araçların yanı sıra yayaların da trafikte rahat hareket edebilme olanağını son derece kısıtlamaktadır.

Yol kaplama malzemeleri, Kıyık Caddesi'nde asfalttır. Havlucular Hanı'nın kuzey yönündeki yaya-taşıt yolu, taş parkedir. Parke kaplı oluşu bir yaya yolu olduğu izlenimini verse de taşıtların kullanımına yönelik bir otoparkı olması sebebiyle araçların rahatça girip çıkabildiği bir yaya- taşıt yoludur. Otoparkın yer seçiminin yanlışlığının bir sebebi de, Meyve Kapanı beden duvarlarının hemen önünde yer almasıdır. Bu hem Meyve Kapanı beden duvarlarının tarihi niteliğine zarar vermesi, hem taşıtların egzoz dumanları sebebiyle taşların yıpranmasına neden olması, hem de algılanmasını engellemesi açısından yanlış bir uygulamadır. Ancak Yediyol Ağzı Sokağı'nın taş döşeli oluşu, tarihi dokuyla uyumlu olması sebebiyle olumlu bir oluşumdur.

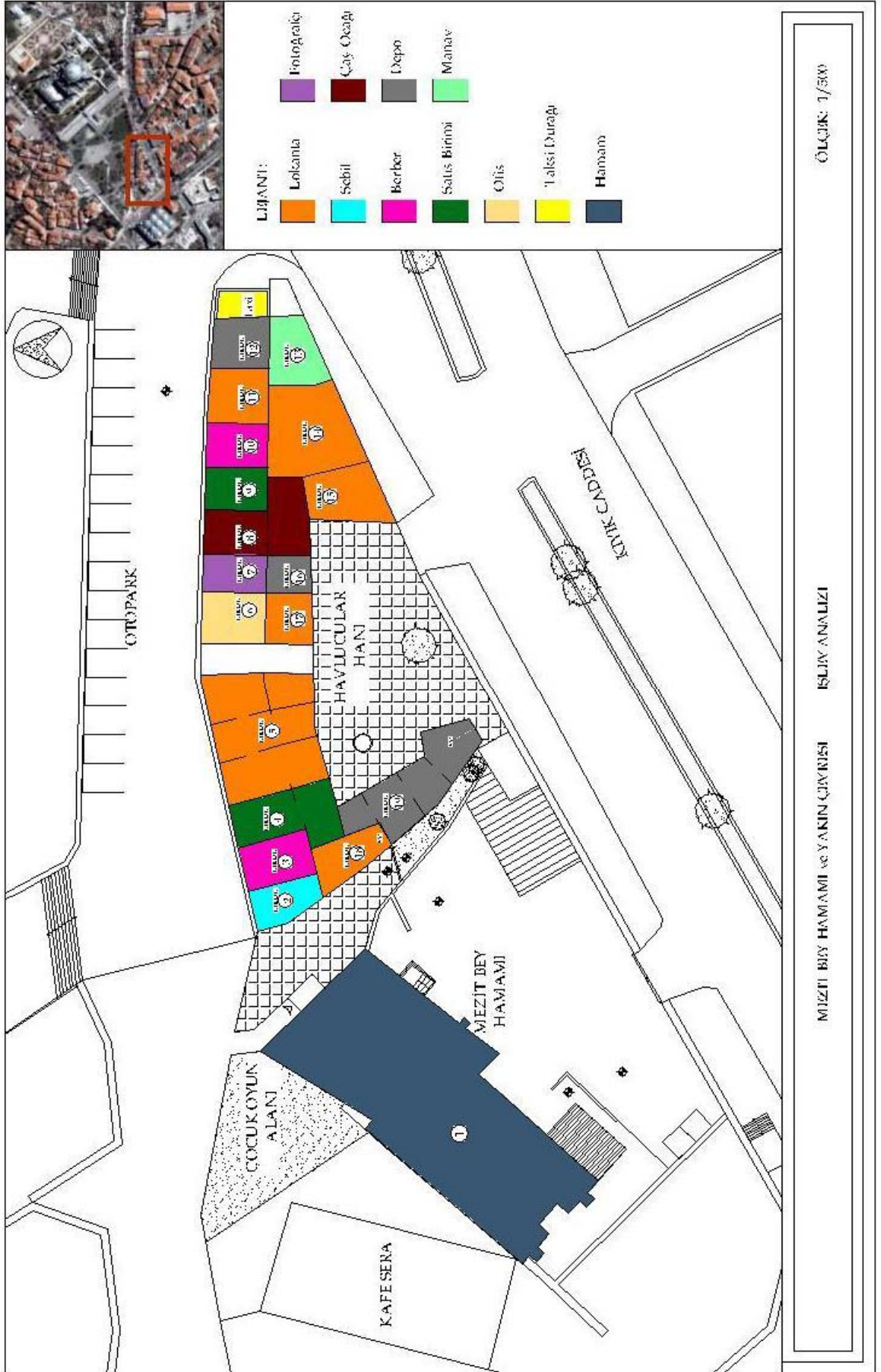
7.4.6. İşlev Analizi

Çalışma alanında yapılan işlev analizinde, 11 farklı işlev tespit edilmiştir. 1 no'lu yapı (Mezit Bey Hamamı) hamam olarak kullanılmaktadır.

Havlucular Hanı dahilindeki diğer yapılardan; 2 no'lu yapı, sebil,
3 ve 10 no'lu yapılar, berber,
4 ve 9 no'lu yapılar, satış birimi,
5, 17,11,14,15,18ve 20 no'lu yapılar,
lokanta,
6 no'lu yapı, ofis,
7 no'lu yapı, fotoğraf stüdyosu,
8 no'lu yapı, çay ocağı,
12, 16,19 no'lu yapılar, depo,
13 no'lu yapı, manav olarak hizmet

vermektedir.

Hanın Doğu ucundaki günümüz yapısı ise taksi durağı olarak kullanılmaktadır.

8. DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

8.1. Alana ait Sorunlar

Çalışma alanı içerisinde tüm analizler yapıldığında belli sorunlar saptanmıştır. Bu sorunlar dört farklı alt başlıkta incelenmiştir. Bunlar;

- Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları,
- Sosyal Sorunlar,
- Ekonomik Sorunlar,
- Kültürel Sorunlardır.

Bölgede gözlenen fiziksel ve işlevsel yetersizlik sorunları;

-Selimiye Meydanı ve Yediyol Ağzı Sokağı'nın geçmişte barındırdığı toplanma işlevini yeterince gerçekleştirememesi,

- Tarihe tanıklık etmiş yapıların kamu yararına kullanılabilir hale getirilememiş olması,

-Meyve kapalı tarihi kalıntısının, hemen önünde yer alan otopark sebebiyle egzoz dumanından zarar görmesi,

-Yediyol Ağzı Sokağı'ndaki kent mobilyası yetersizliği,

- Seyyar standlar, klimalar, tabelalar, elektrik telleri ve antenlerin yarattığı görsel kirlilik,

- Tarihi yapılar etrafındaki, çevreyle uyumsuz, bölge gereksinimlerine uygun olmayan, eğreti yapıların varlığı,

-Kent merkezindeki tarihi dokuda yer alan geleneksel yapıların malzeme ve renklerine uygun olmayan seçimlerin yapılmış olması,

-Selimiye ve Eski caminin yapıların içlerinden algılanamıyor olması

-Yoğun trafik ve alternatif taşıt akslarının oluşturulamaması,

-Yol kenarlarının otopark olarak kullanılması ve taşıt trafiğinin bu şekilde daha da yoğunlaştırılması,

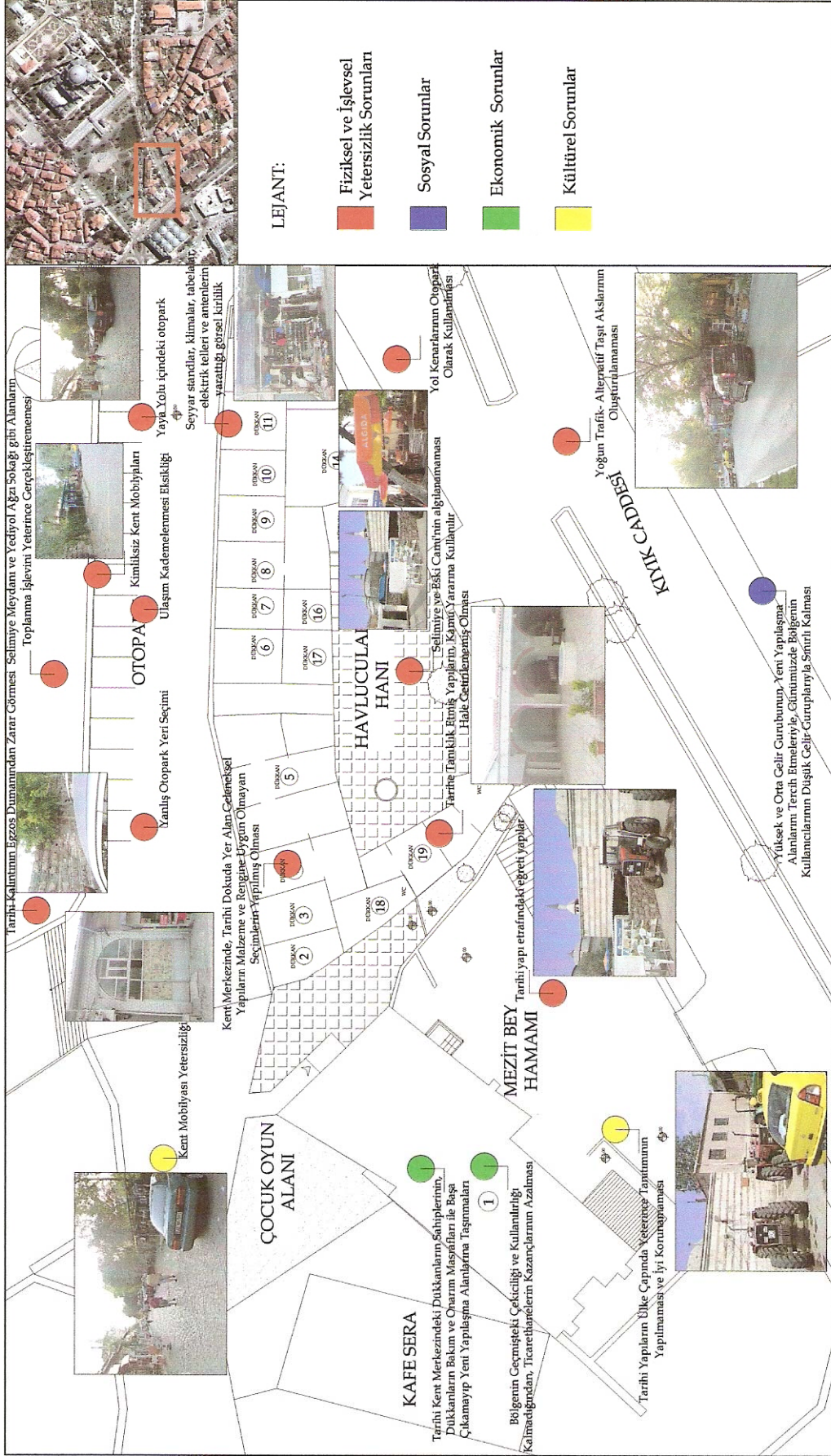
- Yaya yolları içinde otoparkların düzenlenmiş olması,
- Yanlış otopark yeri seçimlerinin yapılmış olması,
- Ulaşım kademelenmesi eksikliğinin gözlenmesidir.

Yüksek ve orta gelir guruplarının, yeni yapılaşma alanlarını tercih etmeleri nedeniyle bölgenin hitap ettiği gurup düşük gelir gurubuyla sınırlı kalmıştır.Bu da bölgenin sosyal bir sorunudur.

Bölgede kimliksiz kent mobilyalarının gözlenmesi ve tarihi yapıların ülke çapında yeterince tanıtımının yapılamaması ve iyi korunamaması bölgede gözlenen kültürel sorunlardır.

Ekonomik sorunlar arasında; tarihi kent merkezindeki dükkan sahiplerinin, dükkanlarının bakım ve onarım masrafları ile başa çıkamayıp yeni yapılaşma alanlarına yönelmeleri ve bölgenin geçmişteki çekiciliği ve kullanılrlılığının kalmaması nedeni ile ticarethanelerin kazançlarının azalması sayılabilir.

8.2. Alana ait Çözüm Önerileri

Çalışma alanı içerisinde tüm analizler yapıldığında belli sorunlar saptanmıştır. Saptanan sorunlar değerlendirilerek, önerilecek kimlik değişimi ve planlama fikirleri kapsamında alanın potansiyelleri ve desteklenerek geliştirilmesi gereken fonksiyonları tespit edilmiştir. Bunlar; sorunlar analizinde ve daha önceki bölümlerde incelendiği gibi şu başlıklara ayrılmıştır.

- Fiziksel ve İşlevsel Potansiyeller,
- Sosyal Potansiyeller,
- Ekonomik Potansiyeller,
- Kültürel Potansiyellerdir.

Fiziksel ve İşlevsel Potansiyeller;

Yediyol Ağzı Sokağı, hem yaya hem de taşıt trafiğinin bulunduğu taş parke döşeli bir sokaktır. Sokağın zemin kaplama malzemesi tarihi dokuya uyumlu olması dolayısıyla korunmalıdır. Ayrıca sokak; Kuzey yönünde Meyve Kapanı beden duvarları ve Güney yönünde ise Havlucular Hanı ile iki tarafında da tarihi değerleri barındırmaktadır. Sokağın iki çıkışında bir caminin silüeti ile karşılaşmaktadır. Bu kimliğe sahip bir sokağın araçlara kapatılarak tamamen yayalaştırılması ve ek fonksiyonlarla, masalar, aydınlatma elemanları vb. kent mobilyalarıyla mümkün olduğu kadar yaşatılması gerekmektedir.

Havlucular Hanı, günümüzde 20 dükkanı ile hizmet vermektedir. Hanın bu ciddi ticari potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Yeterli kullanıcıya ulaşamayan fonksiyonlar değiştirilmeli, depo olarak kullanılmakta olan tarihi yapılar işlevlendirilmelidir. Bu şekilde han, tamamen ticari ve turistik aktivitelere yönelecek ve bu şekilde daha çok kullanıcıya hizmet verecektir.

Han içinde mevcut dokusunu az da olsa korumuş dükkanlar vardır. Bu dükkanların cepheleri, cephe tipolojisi oluşturabilmek açısından kullanılabilir.

Hanın ortasındaki avlu ve kuzey yönündeki sokak, kendine özgü bir dokusu vardır. Toplanma ve dinlenme meydanı olarak kullanılmak üzere uygun bir potansiyele sahiptir.

Han içinde önemli işlevler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi; 5 no'lu dükkanın lokanta işlevidir. Bu lokantadaki yemekler, Edirne'nin peyniri gibi, helvası gibi, süpürgesi gibi Türkiye çapında önemli bir üne kavuşmuştur. Bu yüzden korunması ve desteklenmesi gerekli bir fonksiyondur.

Hamamın kuzey doğu yönündeki çocuk oyun parkı, gereksinimlere cevap veren bir kent mobilyasıdır. Yerinde korunması önerilmektedir.

Mezit Bey Hamamı, herhangi bir yapısal tamirata gerek duymadan kullanılabilir durumdadır. Ancak yapılan alan çalışmaları sırasında hamamın yeterli kullanıcıya sahip olmadığı görülmektedir. Sadece tarihi Kırkpınar güreşleri sırasında pehlivanların yıkanmasıyla, yapıda bir yoğunluk gözlenmektedir. Bu bir haftalık süreç dışında hamamın yoğunluklu bir kullanıma sahne olmaması onun atıl kaldığını ve işlerliğini geri kazandırmaya yönelik belli çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hamam yapısının, Türk kültürü içinde ve toplumun günlük yaşantısında çok önemli bir öğedir. Günümüzde de dünyanın pek çok ülkesindeki turizm işletmelerinde hamam geleneğine önem verilmektedir. Bu mekanlarda çeşitli bakım ve masajlarla birlikte sohbetlerin yapıldığı organizasyonlar düzenlenmektedir. Dünya turizminde pay sahibi olmuş bir kültür mirasımızın, yapıya farklı bir işlev verilerek kaybedilmesi söz konusu olmamalıdır. Bu kültürün ve işlevin devam ettirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Ekonomik Potansiyeller,

Hamamın etrafında, hanın çevresinde ve han içerisinde birçok boş alan mevcuttur. Bu alanların uygun işlevlerle değerlendirilip turizme veya ticarete açılarak kullanıcı çeşitliliğini ve aynı zamanda bölgenin çekiciliğini arttıracakları düşünülmektedir. Bu şekilde, buranın esnafı gelirini yükseltecek, çekicilik arttıkça bölgedeki dükkan kiralari artacak, koruma planları yapılacak ve özel sektörün buraya ilgisi artacaktır.

Buradaki canlandırma çalışmaları düşünüldüğü gibi gerçekleştiğinde; bölgeye sponsorların da ilgisi artacak ve dükkanlarının farklı işlevleri gereği yapılacak olan değişikliklerin masraflarını karşılayamayacak olan dükkan esnaflarına bu sponsorlardan maddi destek sağlanabilecektir. Çalışma alanına komşu parsellerde yer alan taş odalar, yakın zamana kadar harabe halindeyken bugün turist potansiyeli fark edilmiş ve butik otel olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu gibi örnekler arttığında bölgedeki koruma çalışmalarının da teşvik edilerek, artacağı düşünülmektedir.

Sosyal Potansiyeller,

Öneri koruma ve yeniden işlevlendirme çalışmaları ile bölge tamamen farklı bir kimliğe kavuşacak, bölge kullanıcısının profili değişecektir. Düşük gelir gruplarının tercih ettiği bölge, çalışmadan sonra yalnız o gurubun değil, orta ve yüksek gelirliilerin, yakın şehirlerden ziyarete geleceklerin ve turistlerin uğrak yeri olacaktır.

Kültürel Potansiyeller,

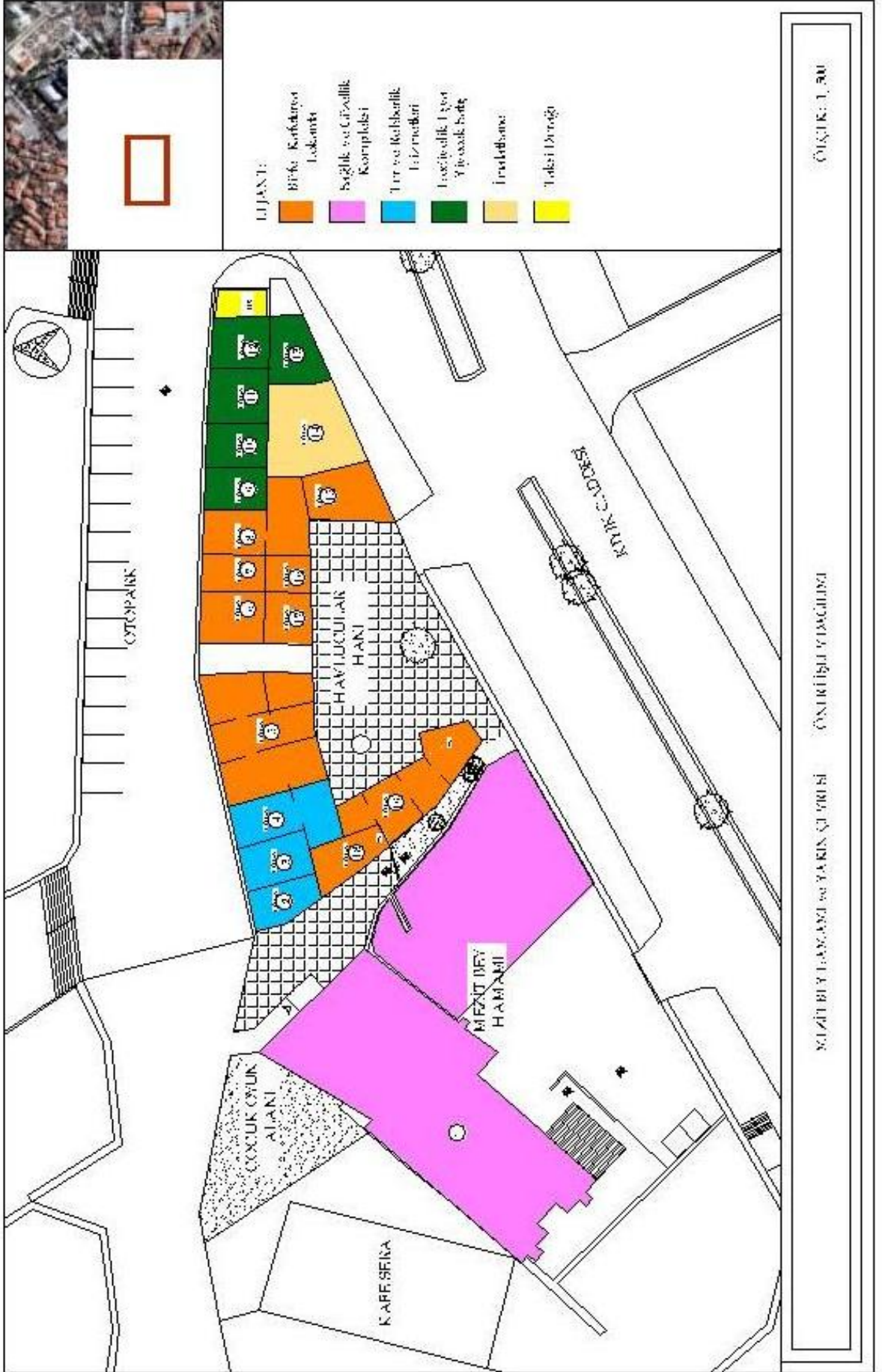
Öneri tasarım aşamasına geçmeden önce kent için, kente özgü kimliğin bir parçası olacak, görüldüğünde kenti anımsatacak, o kentten başka bir yerde aynı etkide bulunmayacak bir özgün motif belirlenmelidir.

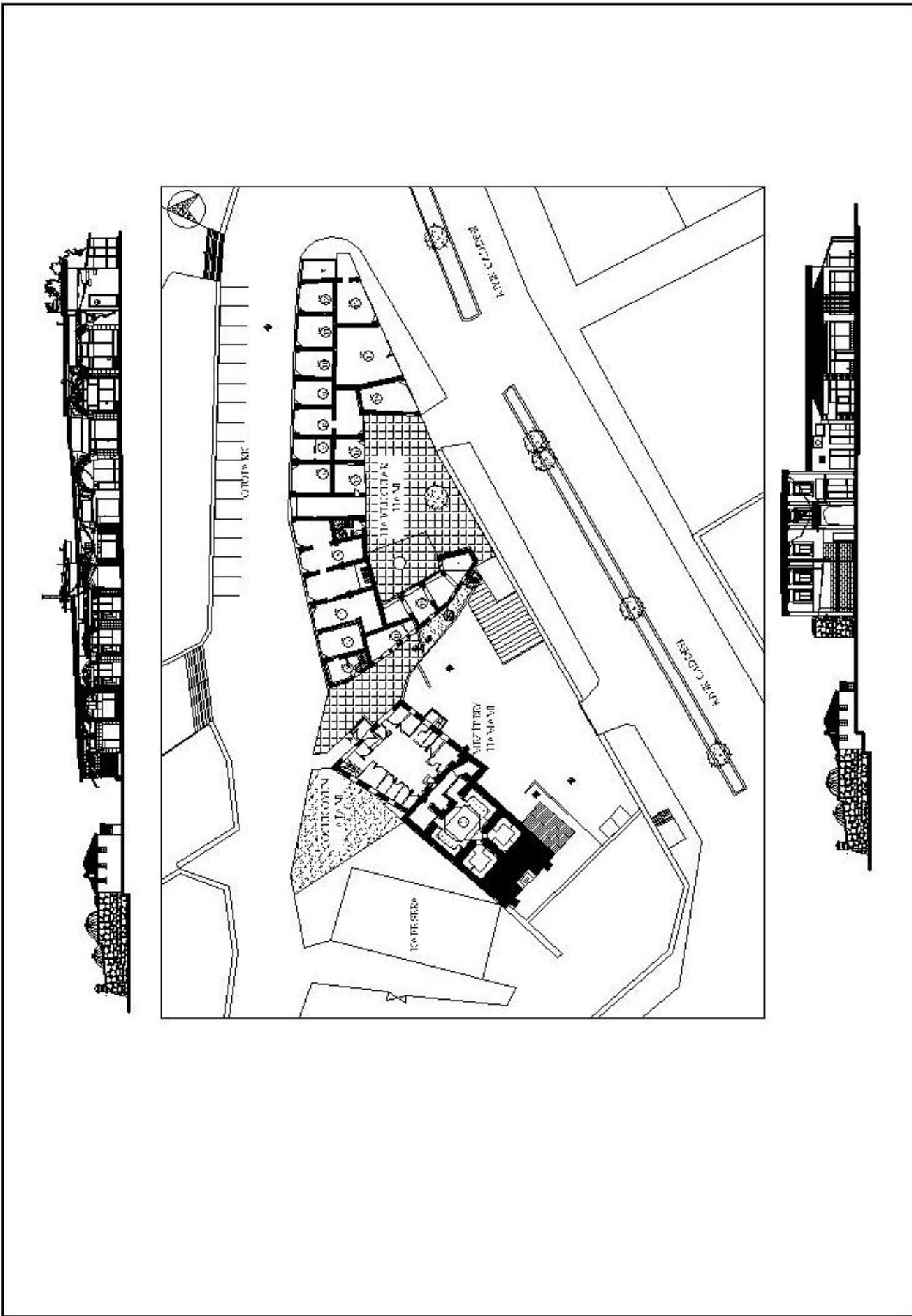
8.3. Alana ait Mevcut ve Öneri Çizimler

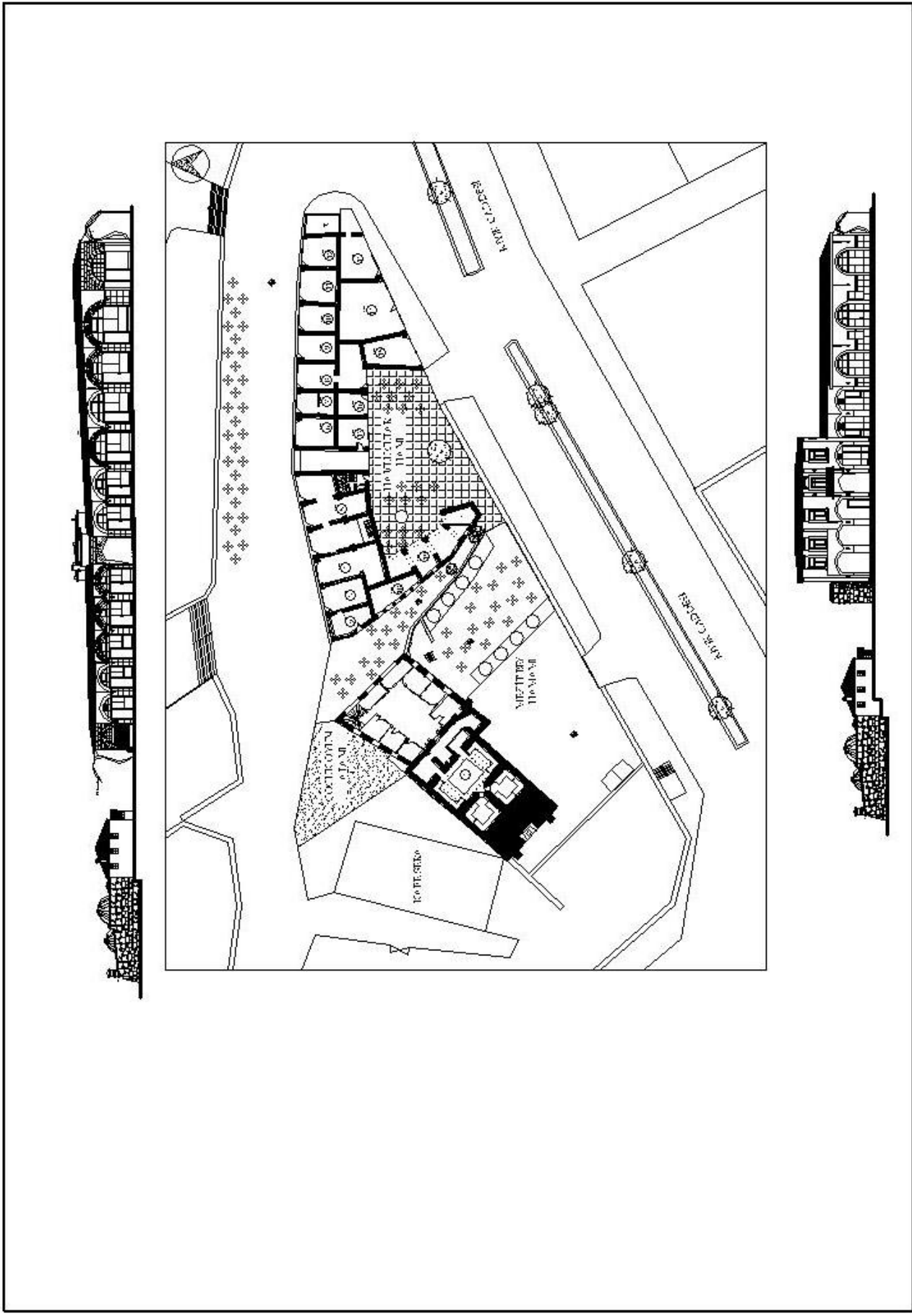
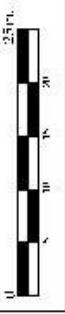
Tez kapsamında, tarihi kent merkezindeki Mezit Bey Hamamı ve yakın çevresinin analiz çalışmaları sonucunda, belli sorunlar ve potansiyeller tespit edilmiştir. Bu sorun ve potansiyeller çerçevesinde, alanın sahip olması gereken fonksiyonlar belirlenmiştir.

Alanın sahip olduğu tarihi ve kültürel doku, onu turistik amaçlı kullanmaya yönelik işlevlendirme gereğini düşündürmüştür. Bu sebeple, genel anlamda tez konusu alan turistik amaçlı olarak değerlendirilmiştir. Hem kent halkı hem de turistlerin kullanımı amaçlı olarak düzenlenen birimler , böylece hem bölgenin daha çok ilgi çekmesini, hem daha çok gelir getirmesini hem de tezin amacını oluşturan kullanıcı ve mekan kimliği değişimini sağlayacaktır.

Tarihi ve kültürel yapıya sahip alan turizme yönelik olarak ancak aynı zamanda kent halkının da kullanacağı şekilde değerlendirilmeye ve düzenlenmeye karar verilmiştir. Alan içindeki hamamın, handaki 20 dükkanın ve doğu uçtaki taksi durağının ne şekilde işlevlendirildiği ve işlevlerin nasıl bölgelendirildiği bir pafta halinde sunulmuştur.

ÖMERİKUMBEL CARAVANININ

8.3.1. Mezit Bey Hamamı

Selimiye Camii'nin batısında ve Eski Cami'nin doğusunda yer alan yapı, XV. Yy.a tarihlenmektedir. II. Murat'ın padişahlığı zamanında kente kattığı sayısız değerlerden biridir. Tek hamam olarak inşa edilmiştir ve Edirne hamamları içinde en gösterişsiz olanıdır.

Hamamın mevcut potansiyeli tespit edilmiştir ve hamamın aynı işlevinde çalışmak üzere korunması düşünülmektedir. Ancak günümüzde erkekler hamamı olarak kullanılan yapının, kullanıcılarının bayanlar olarak değiştirilmesine karar verilmiştir. Hamamın yanına, fonksiyonunu desteklemek üzere spor salonu, kuaför salonu, wc ve büfesi olan ve hamama kontrollü geçişi de sağlayacak ancak duvarlarına hiçbir şekilde etkisi olmayacak şekilde düzenlenmiş bir yapı ilavesi önerilmektedir. Hamamın içinde ise alt kattaki soğukluk bölümünde yer alan birimlere soyunma odaları ve küçük kapsamdaki alışveriş birimleri, üst kattaki birimlere ise kişisel bakım üniteleri işlevi verilecektir. Bu fonksiyonlarla desteklenen hamamın, böylece sağlık ve güzellik kompleksine dönüşmesi hedeflenmiştir.

Bu şekilde hamamın daha çok kullanıcıya erişebileceği ve sadece destek fonksiyonların kullanımı ile bile hamamın daha çok işlerlik ve kazanç sağlayacağı düşünülmektedir.

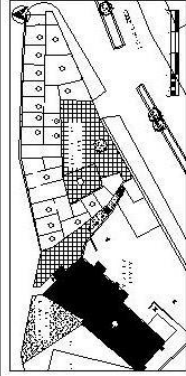
Hamamın doğu kısmında bulunan han içindeki 18 no'lu dükkan hamama yakınlığı düşünüldüğünde hamamdan kullanılmak üzere oluşturulmuş bir kafeterya hizmeti verecektir. Bu kullanım ise hamama ek olarak yapılacak yapının yürünebilen bir teras olarak inşa edilecek çatısından sağlanacaktır. Bu teras kafeteryanın oturma alanlarını oluşturacaktır. Bu da hamam işlevinde ayrı bir destek fonksiyon oluşturur.

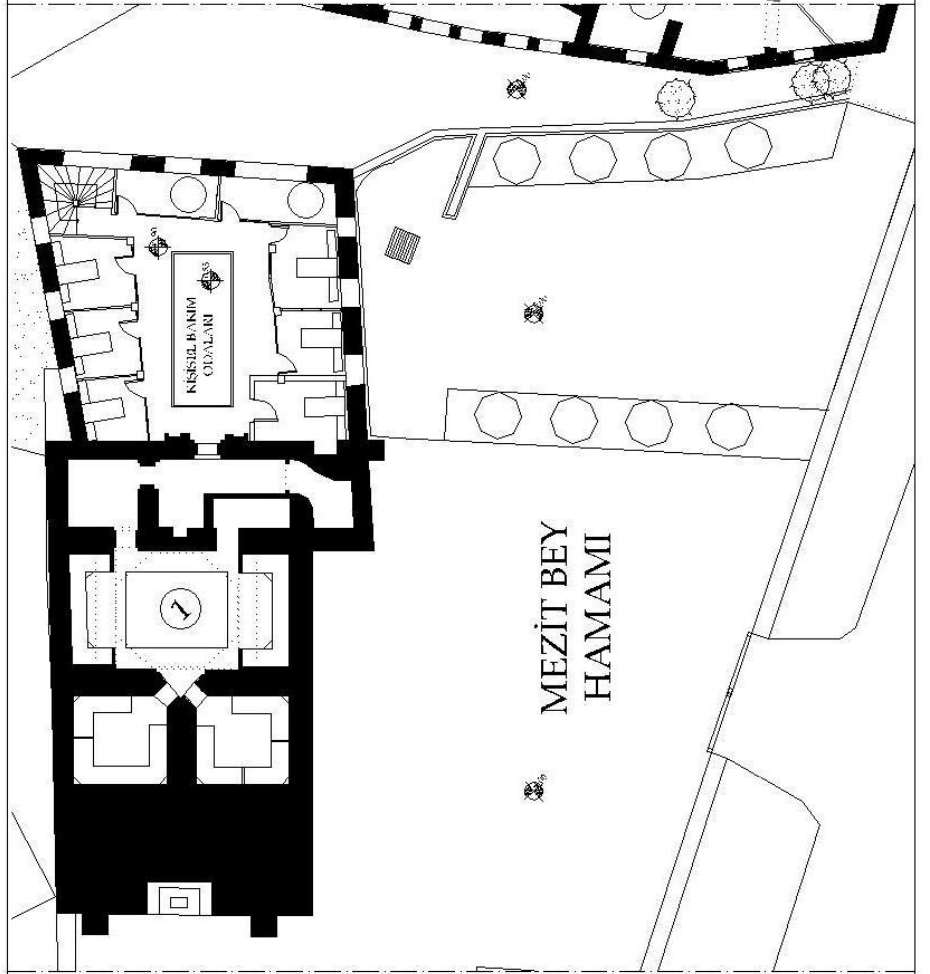

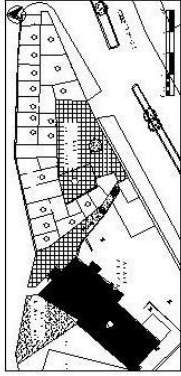

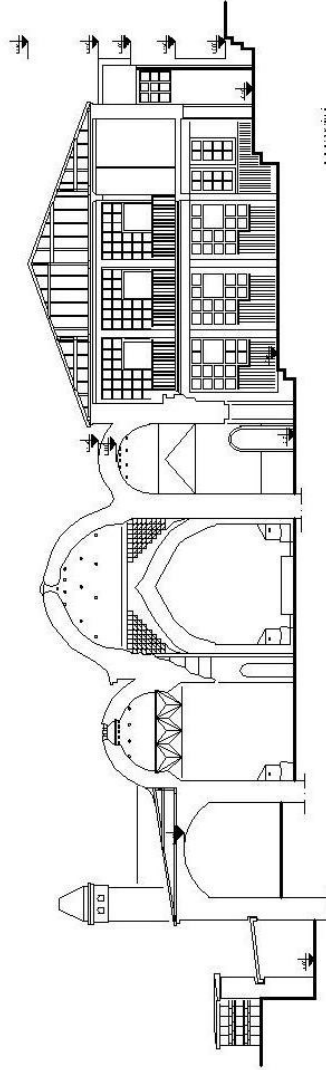
Hamamın yeniden değerlendirilmesi açısından, Türk-İslam kültürünün önemli yapılarından olan hamam yapısının özgün temizlenme işlevi ile korunmasına karar verilmiştir. Çukçu tarihi merkezde yer alan yapı, ancak özgün işlevi ile kaldığı sürece, bir gün olacaksa en azından bu bölgede, hem Türk kültürünü hem de hamam yapısını ve çalışma sistemlerini diğer kültürlerle aktarabilecektir. Bu sebeple, hamamın alan sanatsı, üst örtüsü ve cephesi önem korunmuştur. İki farklı kattan sağlanan girişlerin, han ve hamam arasında kalan ve iki katlı kalama ipat edilmiştir. Sağlıklik hizmetinde ve yerleştiği pansel boyutuna, spor ve güzellik salonu, ve ve giriş bölümü bulunduğu bir yapı, hamam yapısına big dokunmadan inşa edilecektir. Hamam yapısına yakın düzenlenen giriş bölümleri hamam yapısına, özgün korumada mevcut olan giriş kapısıyla ulaştırılacaktır.

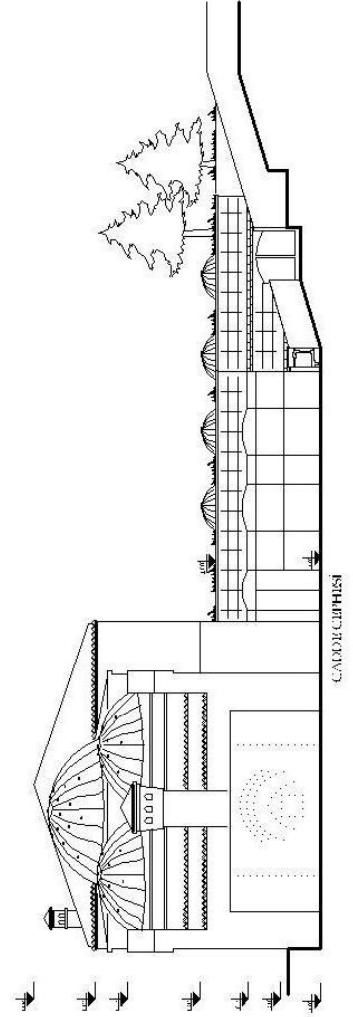
J. KAYI PLANI

Hammamın hamamı yanındaki yapıda spor ve güzellik salonu yer almaktadır. Hammamda ise zemin katı soğukluk için, soyunma odası ve temizlik işlevi için kullanılacak duş alanları, havuz, tuvalet, iç çamaşır, makinesi mabnesini gibi ürünlerin satıldığı küçük boyutlarda dükkanlar bulunmaktadır. Soğukluğun üst katında ise temizlik işlevini yerli bakım işlevi almaktadır. Bu katında özgün durumda mevcut olan odalar boyutlu, masaj, bakım ve solarium odalarını denetlemektedir.

1. KİŞİ

2. KİŞİ

8.3.2. Havlucular Hanı

Mezit Bey Hamamı'nın ve Eski Cami'nin doğusunda ve Selimiye Camii'nin ise batısında yer alır. Kıyık Caddesi üzerindedir.

Havlucular Hanı denilen bu tarihi bina 17. yüzyılın başlarında, dönemin Defterdarı Ahmet Pasa tarafından yaptırılmıştır. Bu handa bir zamanlar solaklar oturmakta olduğu için Solaklar Hanı olarak anılmış; sonraları burada astarlık ve pamuklu kumaşlar dokunmaya başlanmış ve bu defa adı Astarlılar Hanı olmuştur. Son olarak ise havlu dokunan bir yer durumuna dönüşünce Havlucular Hanı olarak anılmaya başlamıştır. (Usal, 2006)

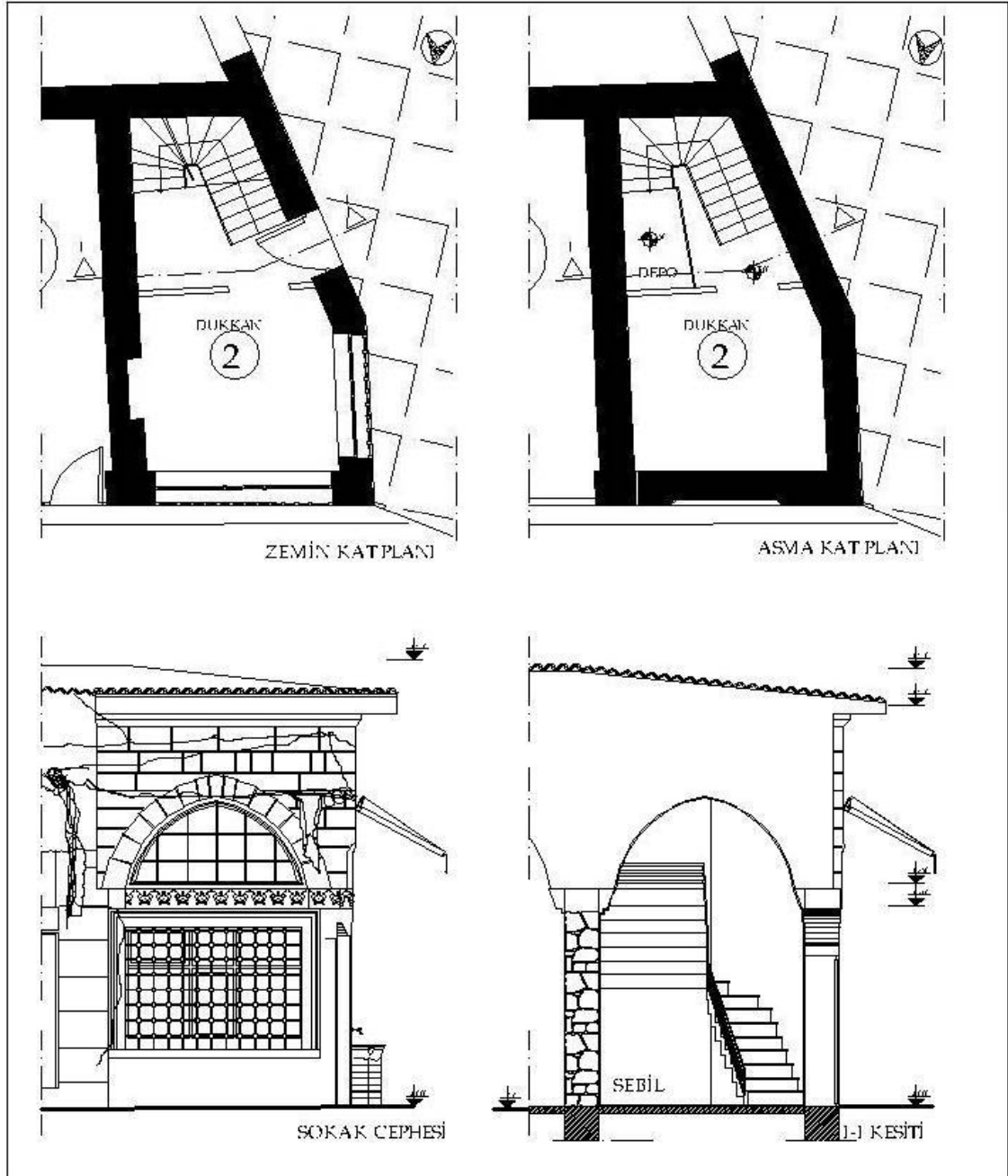
İki katlı olarak inşa edilmiş yapının,1752 depreminde üst katı yıkılmıştır. Yol güzergahı seçiminden dolayı ise yapının güney kolu Kıyık Caddesi'ni trafiğe açmak üzere yıkılmıştır.

Han içinde 20 adet dükkan bulunmaktadır ve birçoğunun fonksiyonları yeme-içme ve alışveriş aktiviteleri doğrultusunda değiştirilmiştir. Alış-veriş birimleri, turist kullanımı ön planda tutularak, hediyelik eşya (Edirnekari ürünleri, meyve sabunları) ve Edirne'ye özgü yiyecek satışı(helva, badem ezmesi, peynir) yapılması düşünülmüş ve düzenlenmiştir. Ancak bölgenin sadece turistler için düzenlenmesinin, kentin asıl kullanıcılarını buradan koparacağı düşünülmüş ve kafeterya, lokanta ve çay evleri; halkın kullanımı ön planda tutularak düzenlenmiştir.

Han içindeki iki dükkan birleştirilerek bir tur ve rehberlik hizmetleri ofisi, batı ucundaki sebil ise kent tanıtım broşür ve kitapları satış ünitesi olarak işlevlendirilmiştir.

Han dükkanlarına ait cephelerin bir kısmı; dükkan sahiplerinin yanlış koruma çalışmaları ve yanlış cephe kaplamaları seçimleri sebebiyle özgün dokusunu kaybetmiştir. Ancak , hana ait cephe düzenlemeleri, tarihi dokusunu az da olsa korumuş olan 5 ve 8 no'lu dükkan cepheleri analiz edilerek yapılabilmiştir.

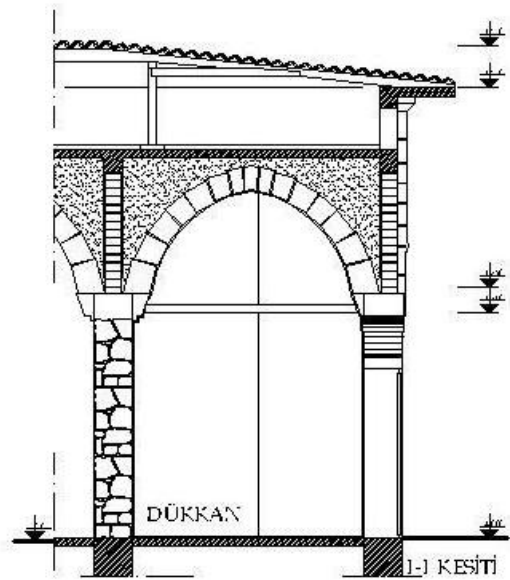
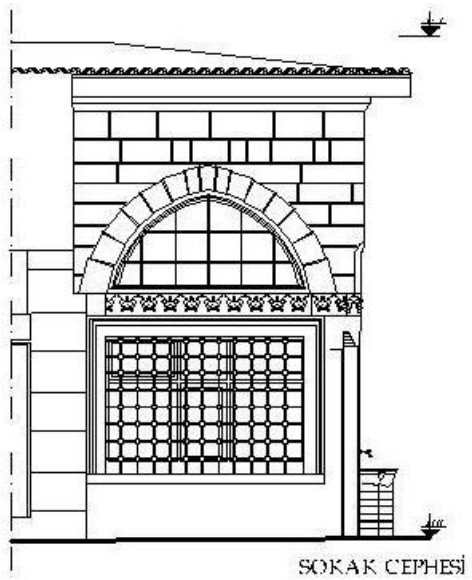
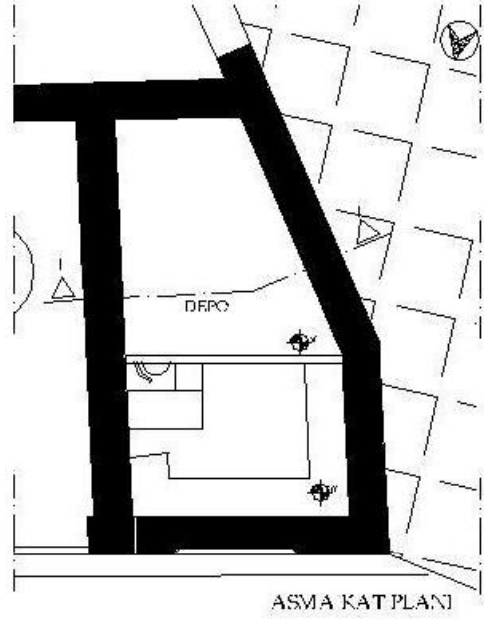
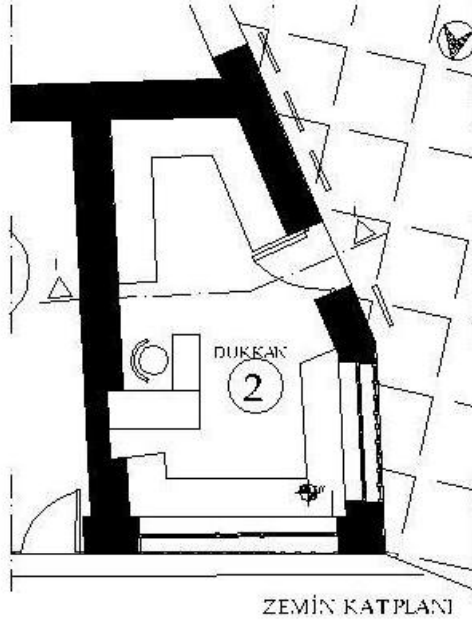
Sokağa cephesi olan, oturma ve dinlenme fonksiyonunu barındıran dükkanların masalarının sokak boyunca, avluya cephe veren dükkanlarınkilerin ise avlu içersine yerleştirilmesi ve bu şekilde dükkan kullanım alanlarının daha da genişletilmesi önerilmektedir.

2 NOLU YAPININ MEVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

Havlicular Han'ının doğu ucunda yer alan 2 no'lu yapı, bir sebil olarak inşa edilmiştir. Günümüzde mevcut olmayan ikinci katında ise tarihin en eski kahvehanelerinden birinin bulunduğu bilinmektedir. Yapı bugün handaki bir başka dükkanın deposu olarak kullanılmaktadır. Bu dükkana, korunması amacıyla bağımsız olarak yeniden işlevlendirildiğinde, boyutları ve şekli itibarıyla var olan durumuna da tehlikeliye sokılabilecek bir işlev verilmesi öngörülmüştür. Bu işlev ise, *gezi ve seyahat el kitapları, tanıtım broşürleri, kartpostallar gibi turizme katkıda bulunan yayınların satıldığı bir kitabevi* olarak düşünülmüştür. Kullanıcılarının arasında çok miktarda turistin yer aldığı sokağa girişte, hanın konuklarını ilk karşıladığı yer olan konumu düşünüldüğünde, dükkanın konuklarına hem hanı, hem içinde bulunduğu tarihi merkezi, hem de kentini tanıttırması amaçlanmaktadır.

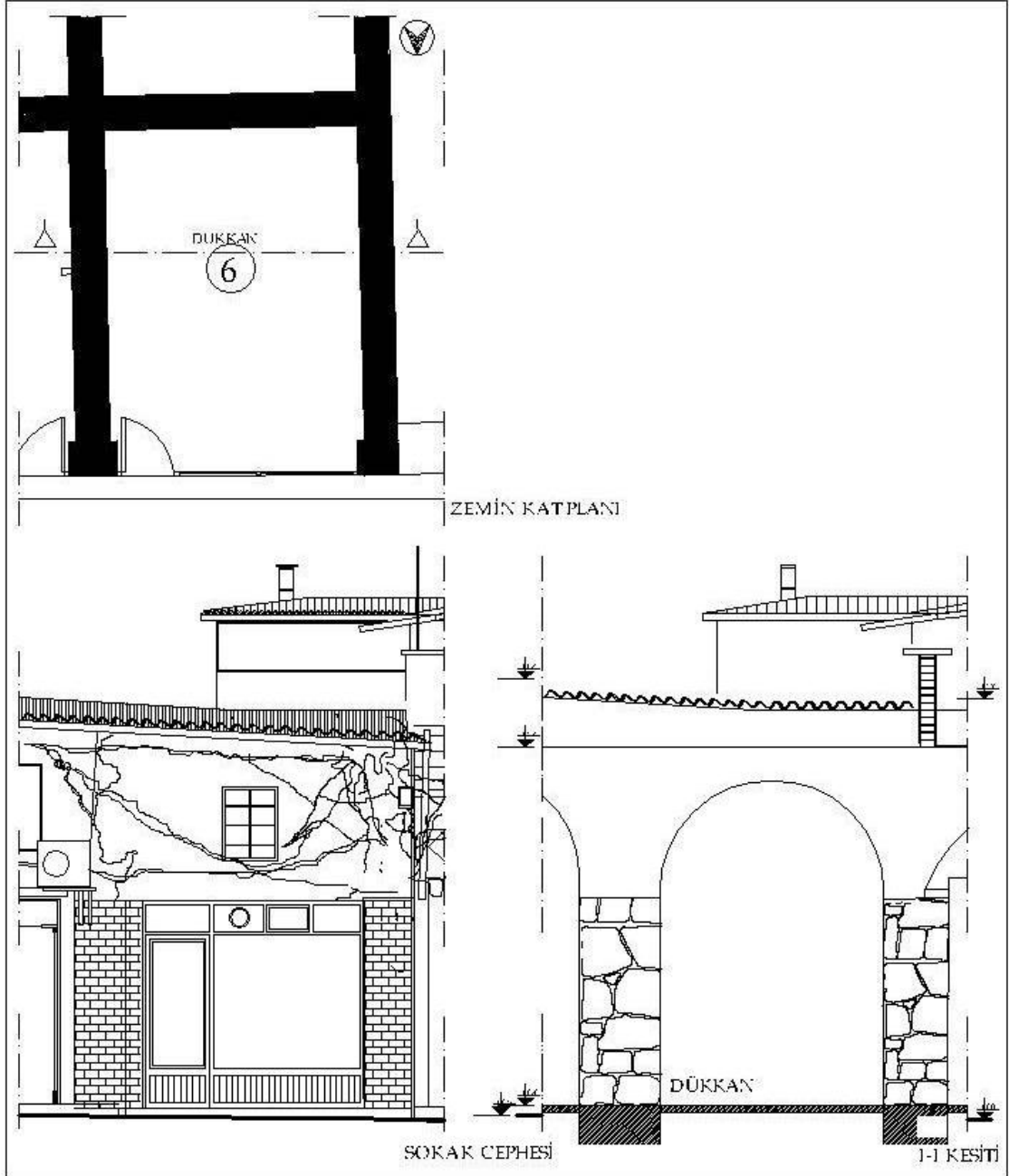
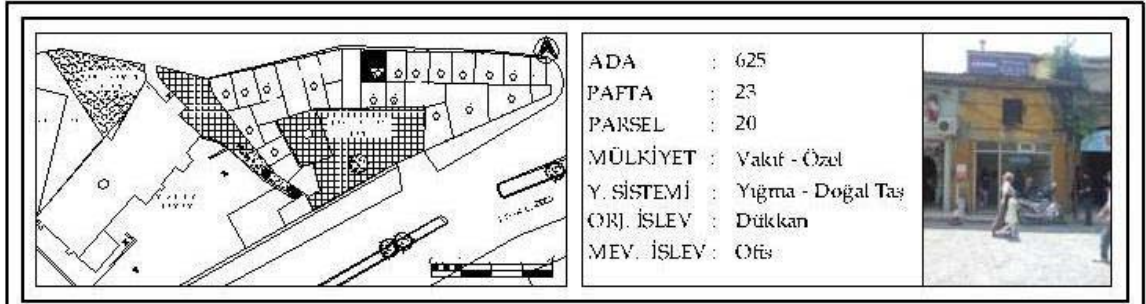

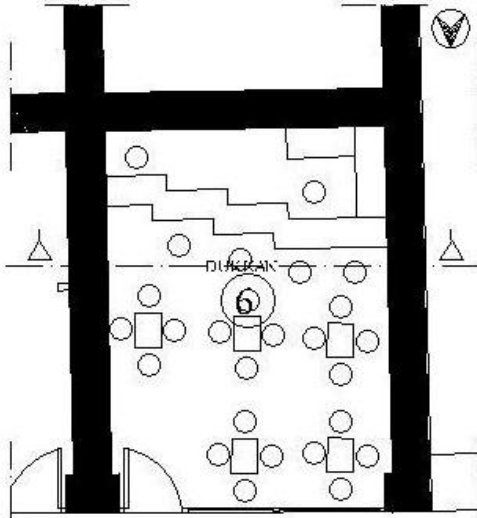

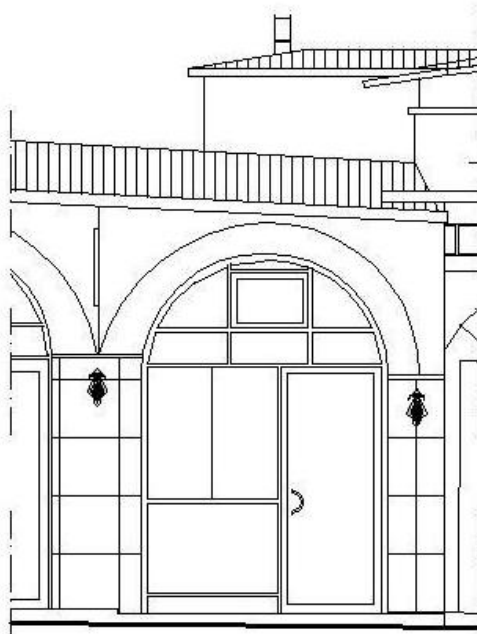
6 NOLU YAPININ MEVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

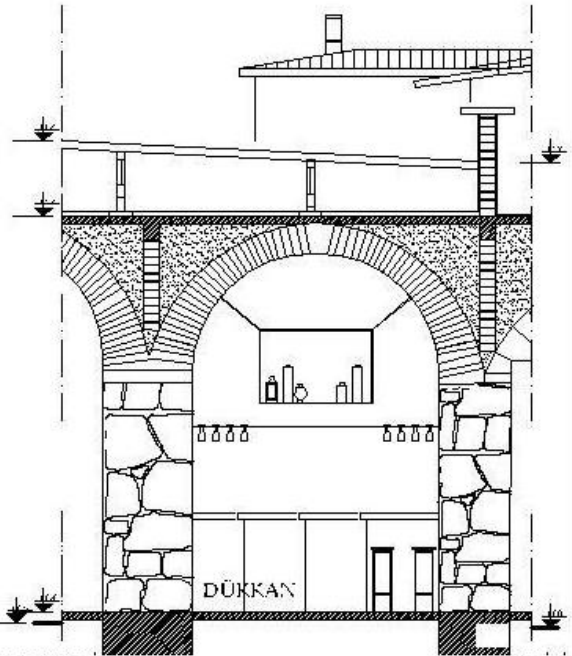
6 no'lu yapı bugün bir ofis olarak kullanılmaktadır. Ancak han için önerilen mekân kütüğü ve kullanıcı profili gereği bu işlevin değiştirilmesi düşünülmüştür. Dükkanın *mevcut işlevi kafeterya olarak değiştirilmiş*, iç ve dış mekânı bu yeni işleve göre tasarlanmıştır.

ZEMİN KAT PLANI

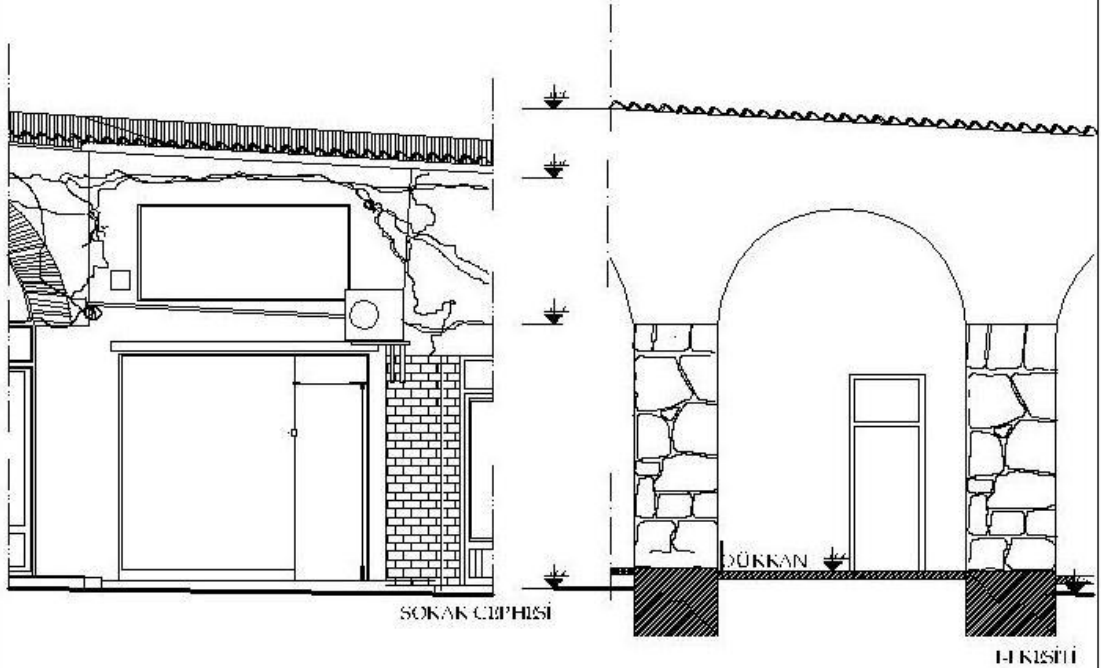
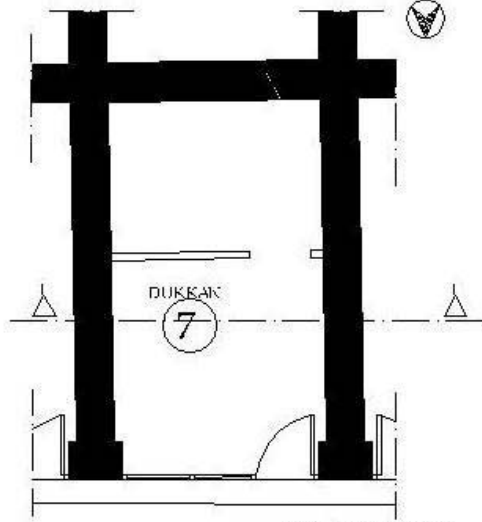
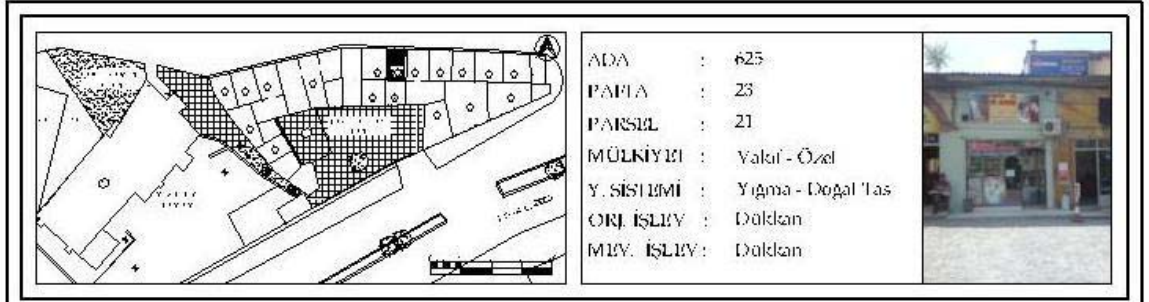
SOKAK CEPHESİ

1-1 KESİTİ

6 NO'LU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

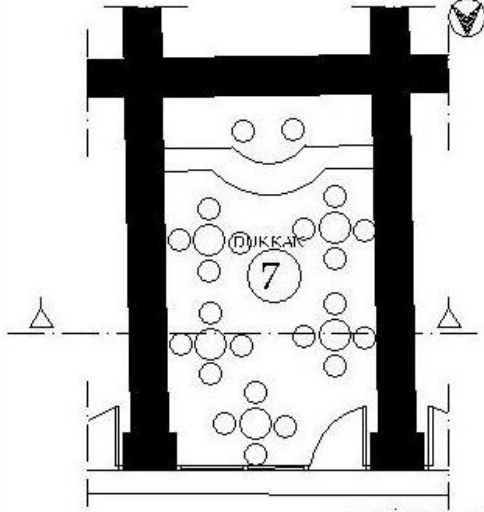

7 NOLU YAPININ MİVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

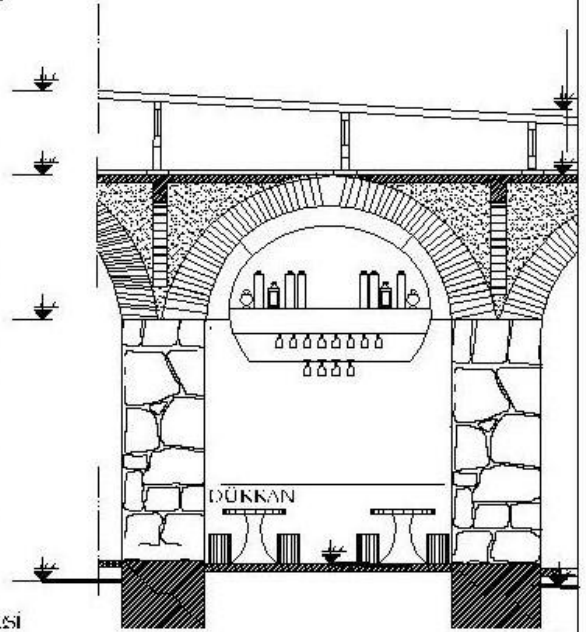
7 nolu yapı bugün bir fotoğraf stüdyosu olarak kullanılmaktadır. Ancak han için önerilen mekân kınılığı ve kullanıcı profili gereği bu işlevin değiştirilmesi düşünülmüştür. Dükkanın *mevcut işlevi kafeterya olarak değiştirilmiş*, iç ve dış mekânı bu yeni işleve göre tasarlanmıştır.

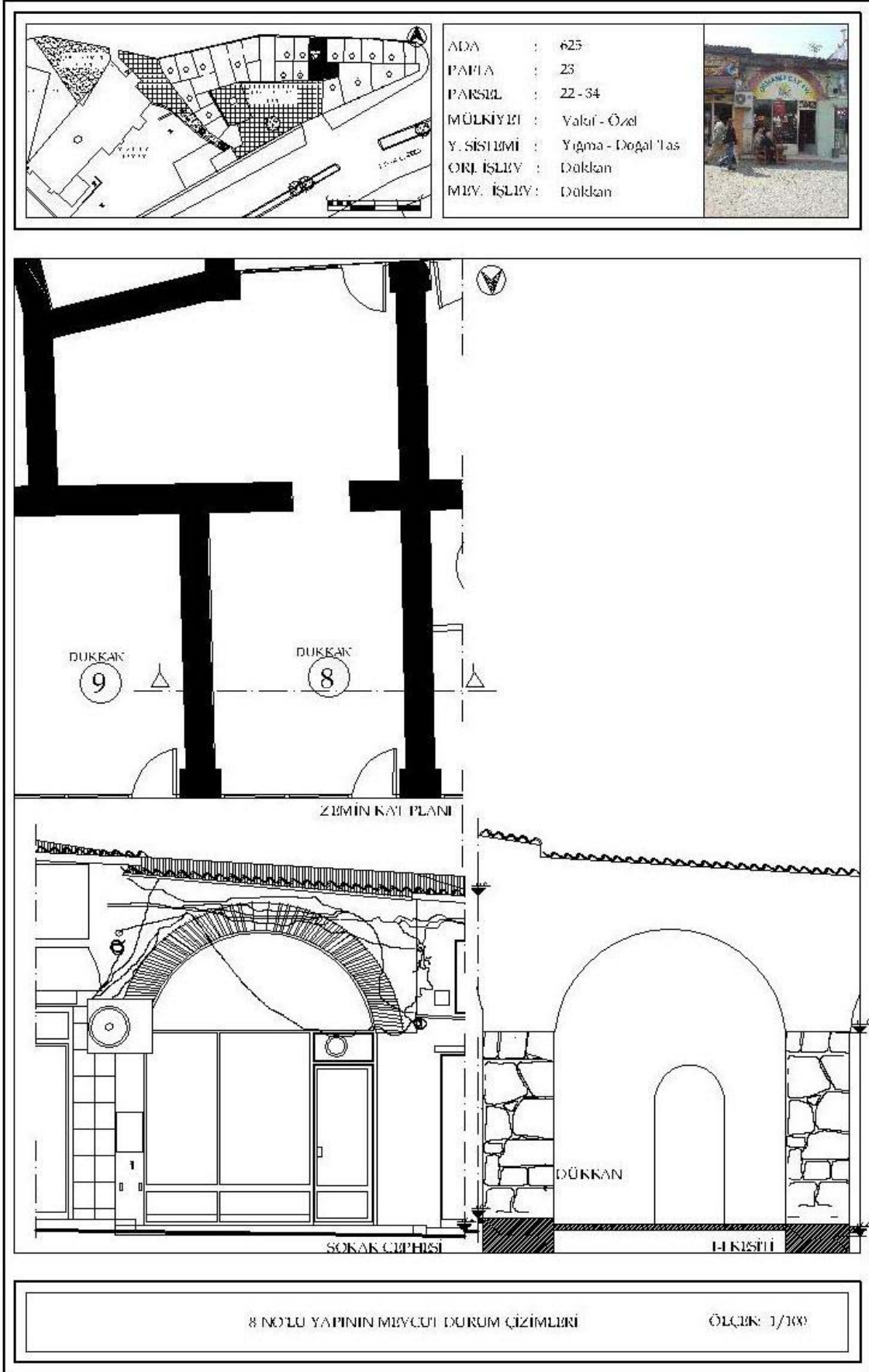
ZEMİN KAT PLANI

SOKAK CEPHESİ

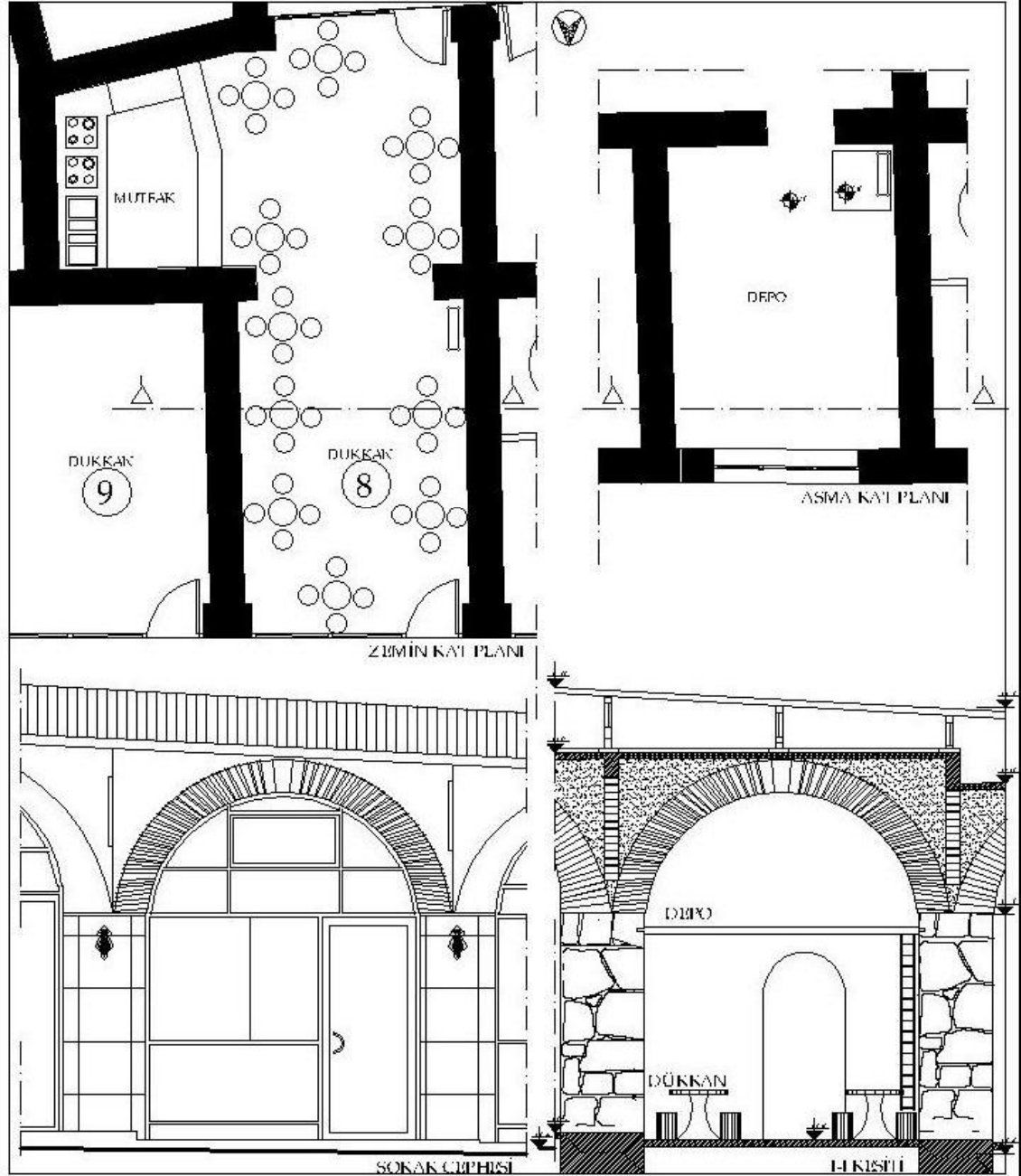

1-1 KESİTİ

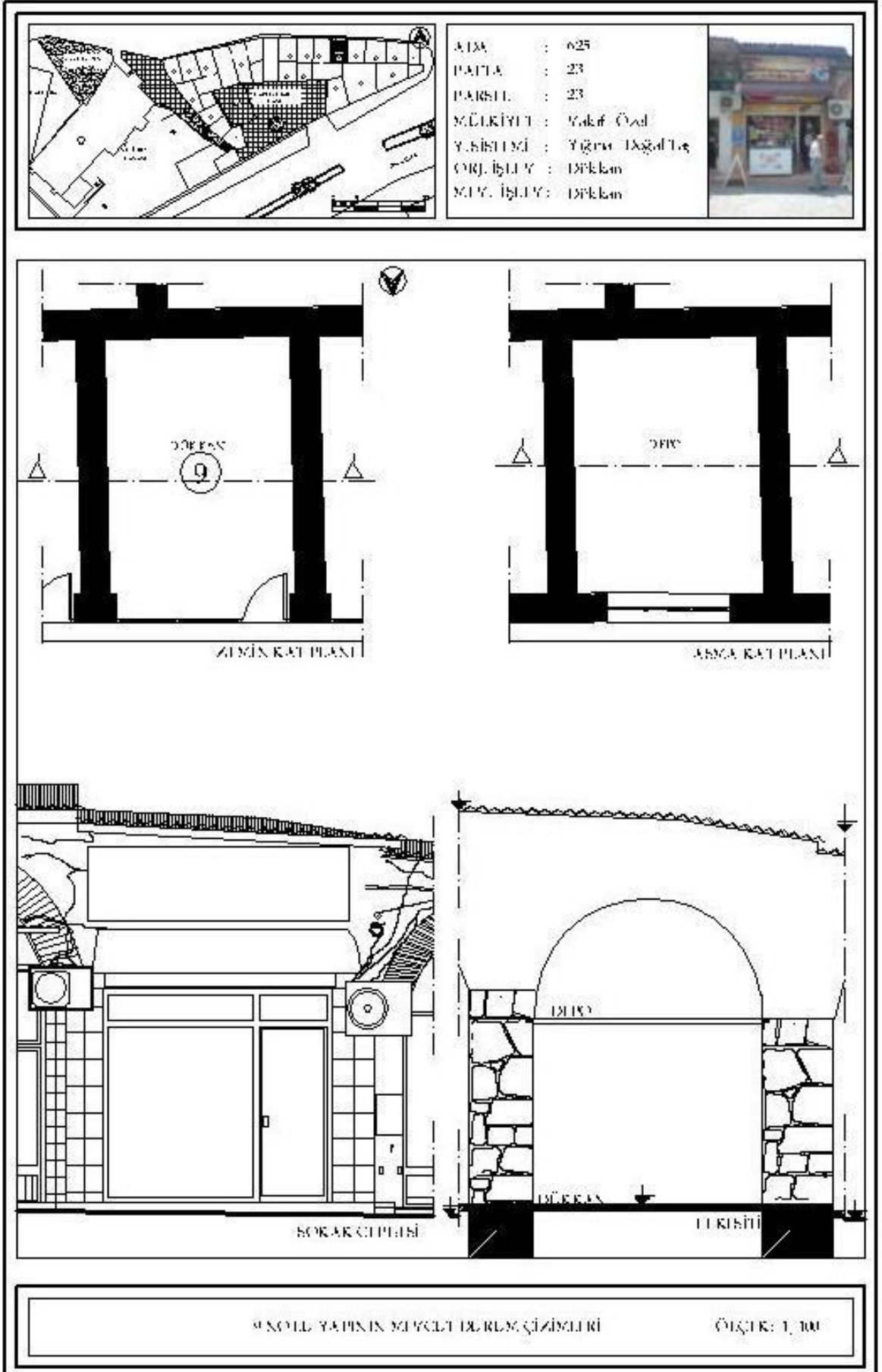

8 nolu yapı bugün bir çay evi olarak kullanılmaktadır. Han içinde bu bölgede düşünülmüş işlev gereği dükkanın mevcut durumunda bırakılmasına karar verilmiştir. Ancak bölgedeki kullanıcı profili değişeceğinden dükkanın kullanıcılarının değişmesi de kaçınılmazdır. 8 nolu dükkanın *mevcut işlevi çay evi olarak bırakılmış*, iç ve dış mekanı bu yeni işleve göre düzenlenmiştir.

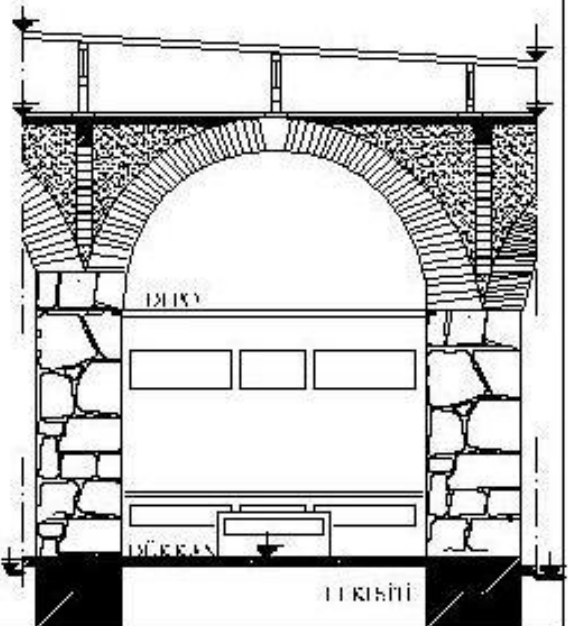
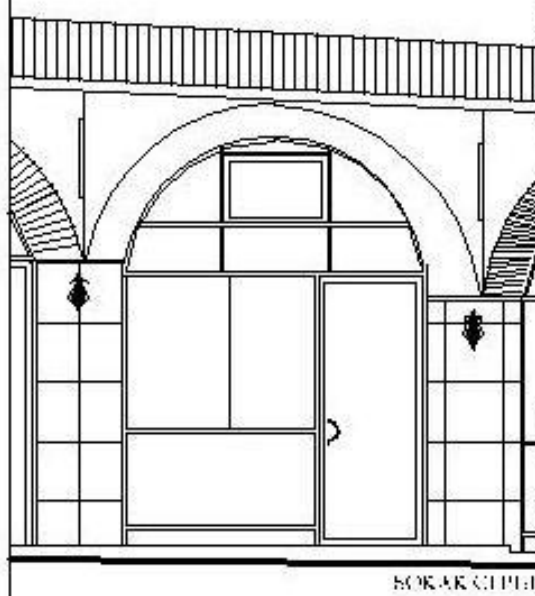
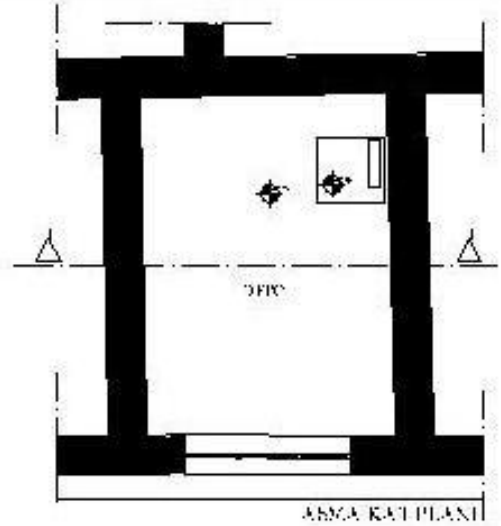
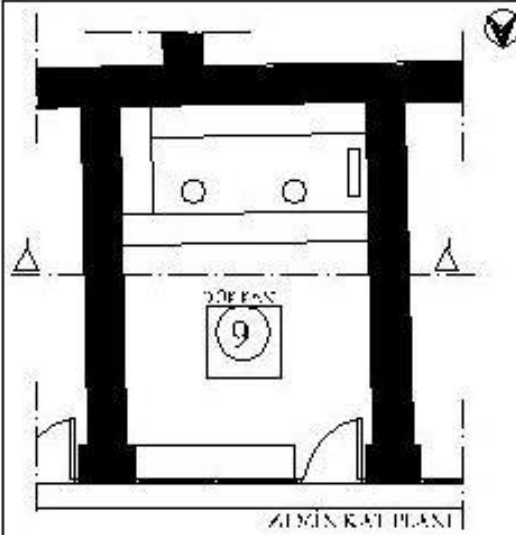

8 NOLU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

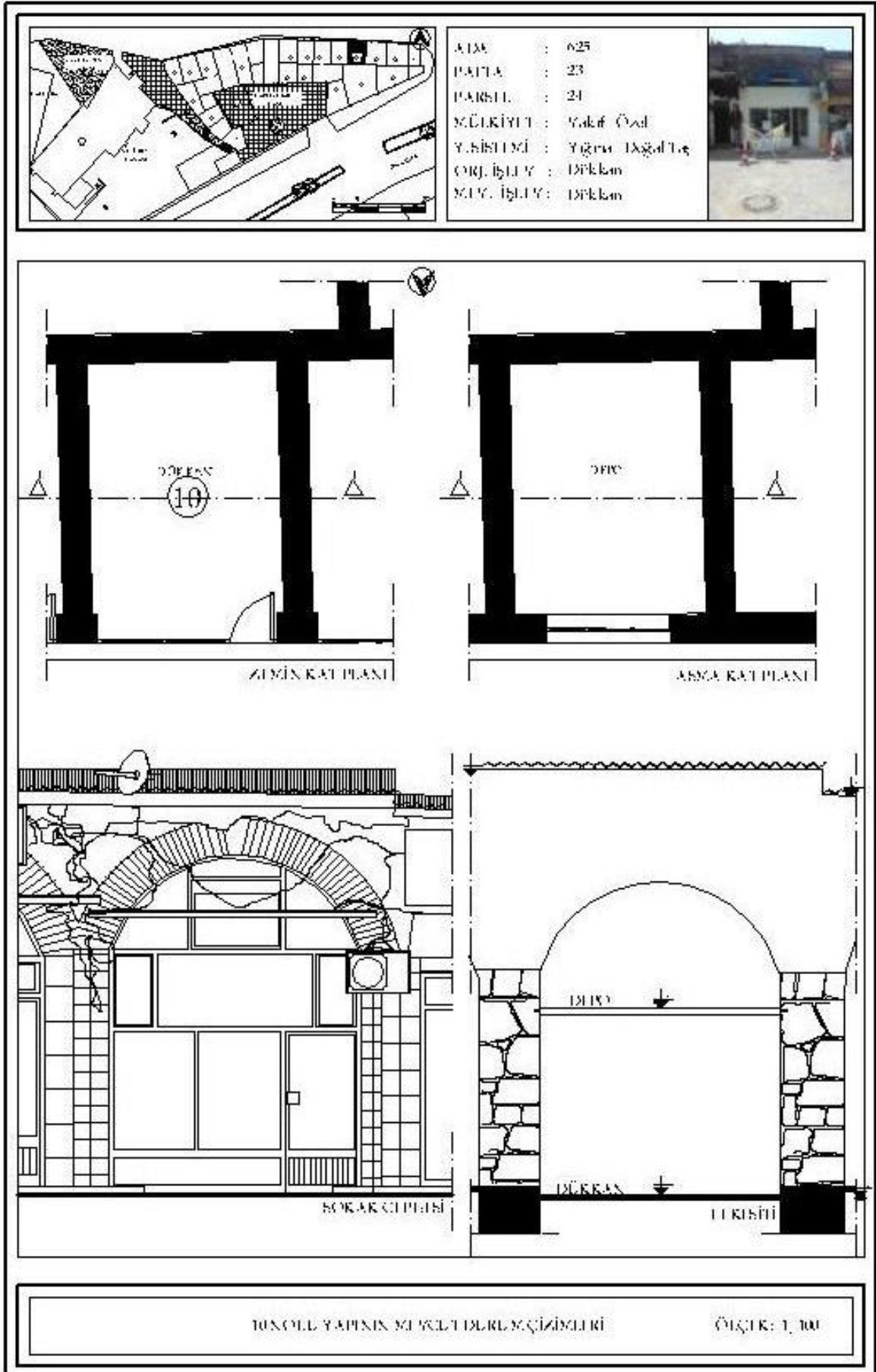

9 no'lu yapı günümüzde bir heliport olarak hizmet vermektedir. Hani içinde bu bölgede dışarıdan işle gereği dukkanı mevcut durumunda bırakılmasına karar verilmiştir. 9 no'lu dukkanı *mevcut işleri katlı olarak bırakılmay*, iç ve dış mekânı bu çenti işlere göre düzenlenmiştir.

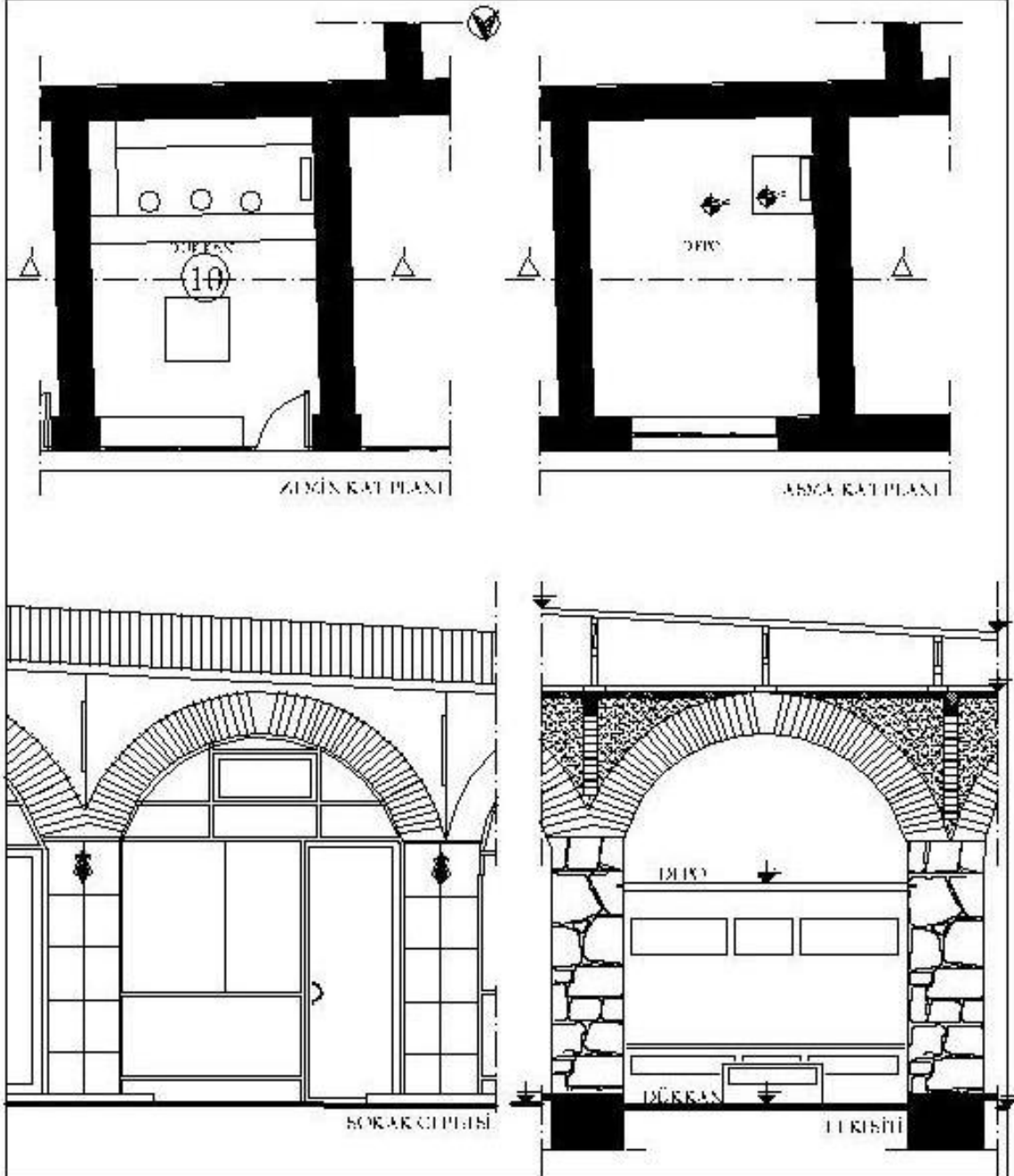

9 NO'LU YAPININ ÖNÜRİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

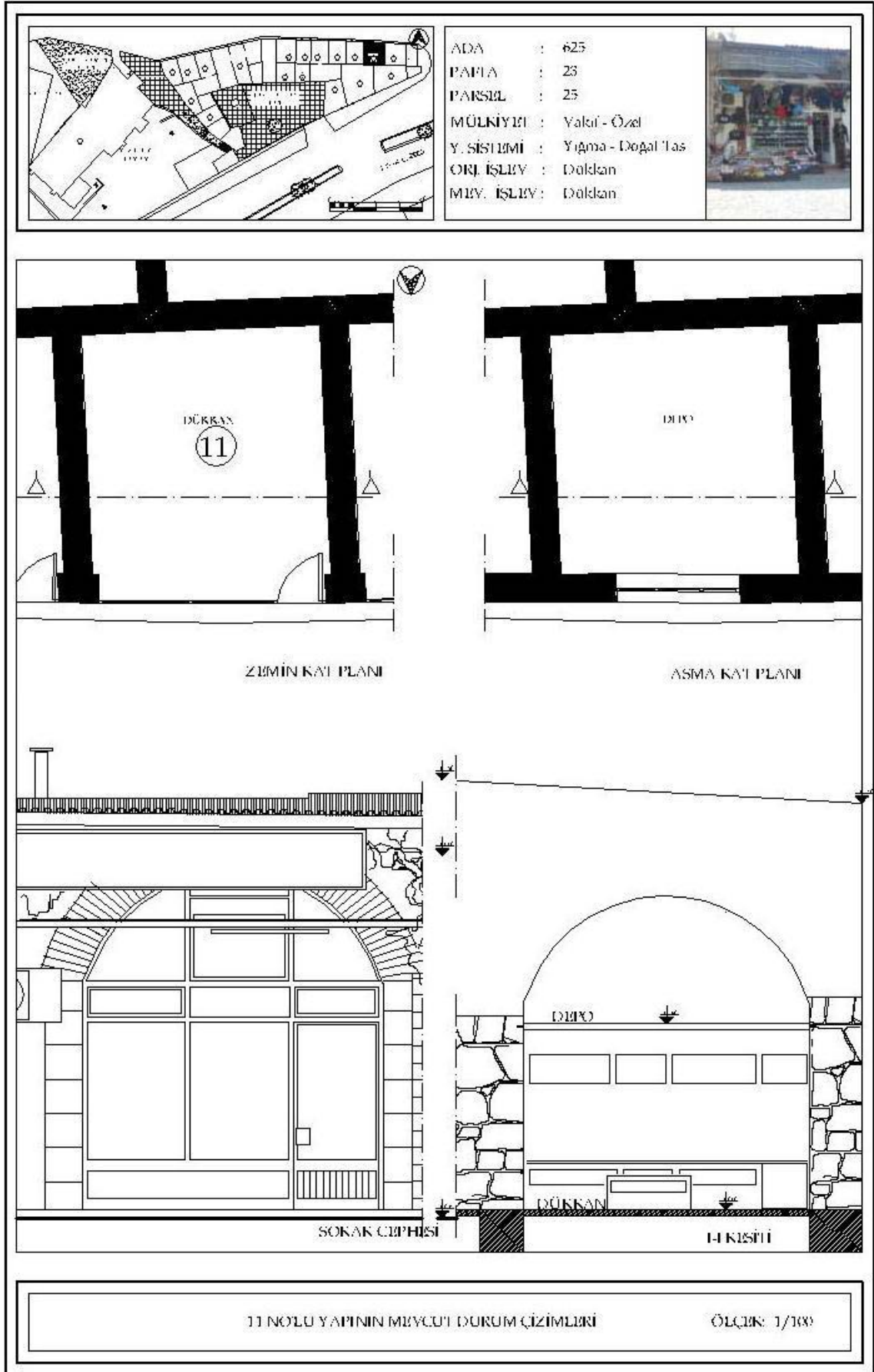

10 no'lu yapı girişinin de bir berber olarak hizmet cennel tedir. Han içinde bu bölgede dışarıdan bir kile gereği dükkanın satış işleri ile ayrılmamasına karar verilmiştir. Dükkanın korniş yapılarını kileleri de dışarıdan *Faience Peyzajlı çeşit ve süsöflü* olarak düzenlenmiştir.

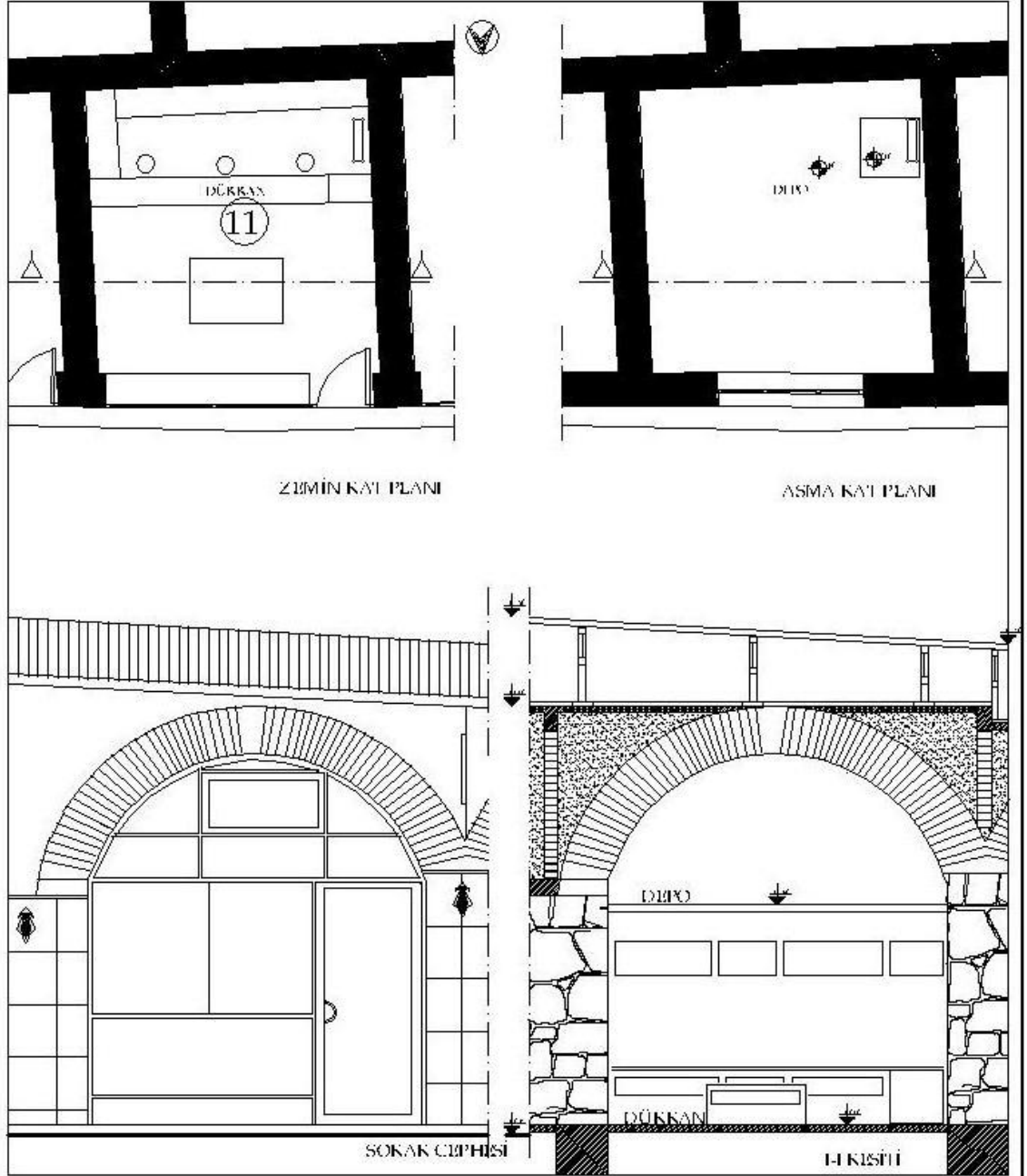
TUNCEL YAPININ ÖNÜ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

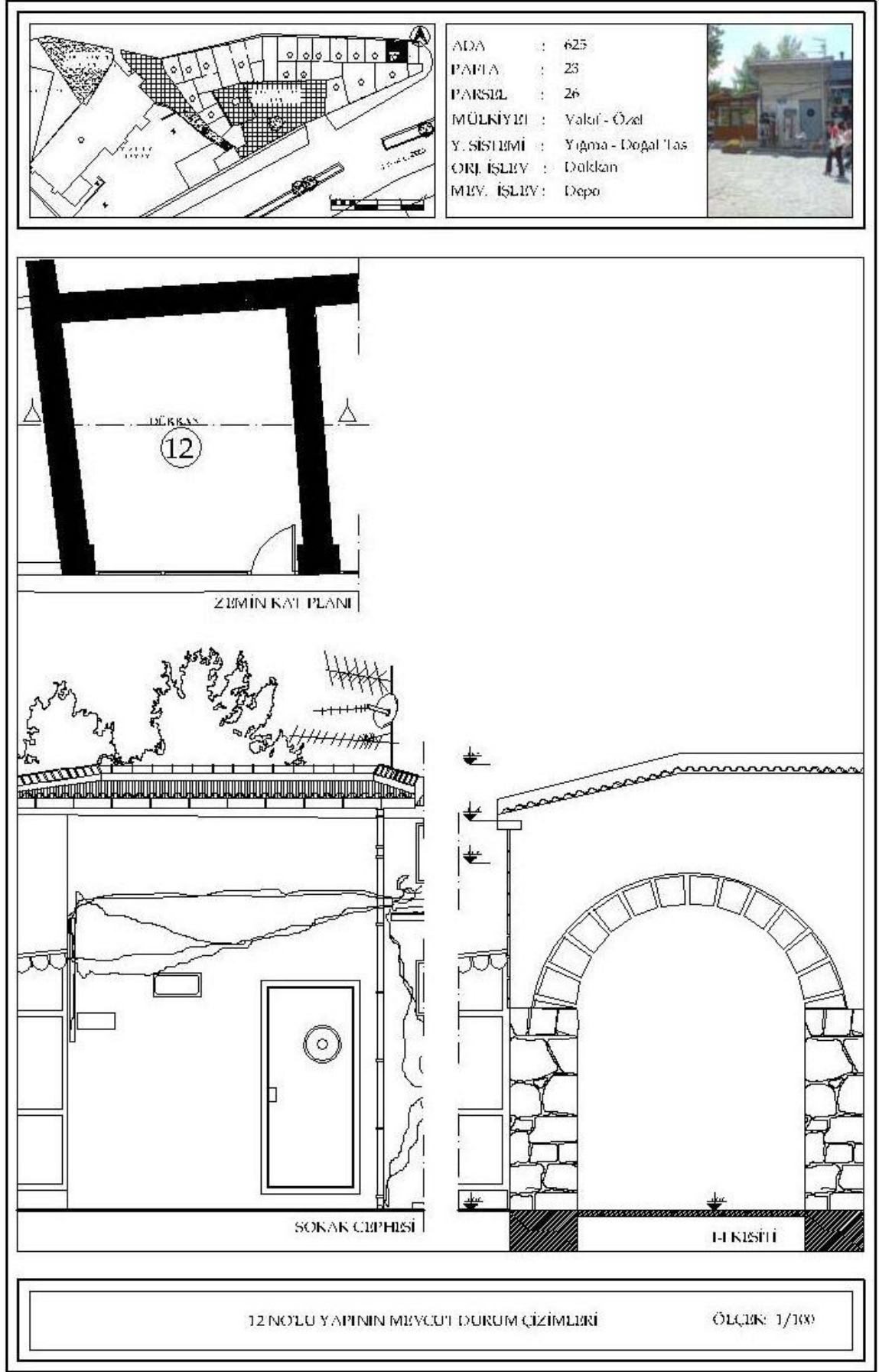

11 no'lu yapı günümüzde hediyelik esya dükkanı olarak hizmet vermektedir. Han içinde bu bölgede düşünülmüş işlev gereği dükkanın *Edirne badevi ezmesi ve lokumları teşhir ve satış ofisi* olarak düzenlenmesine karar verilmiştir.

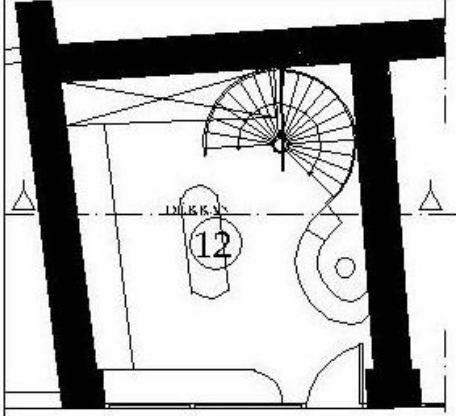
11 NOLU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

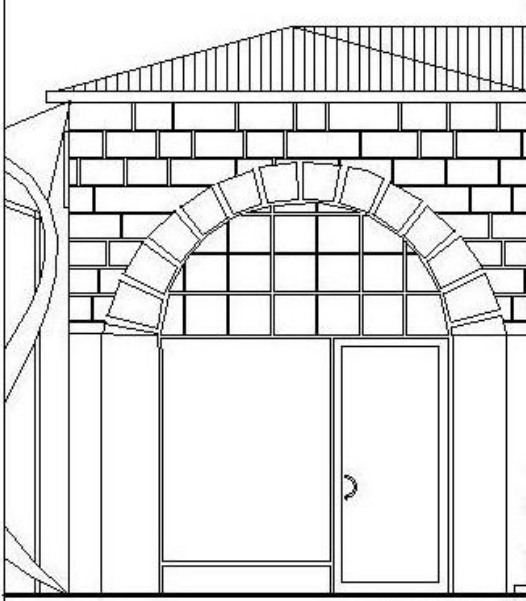
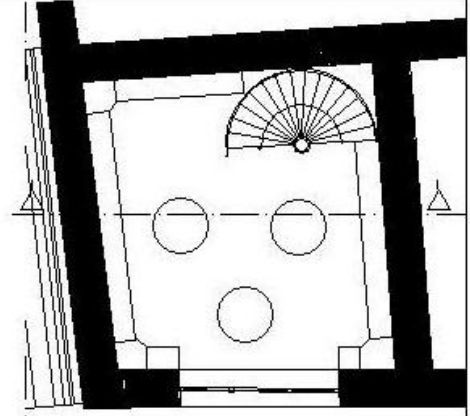

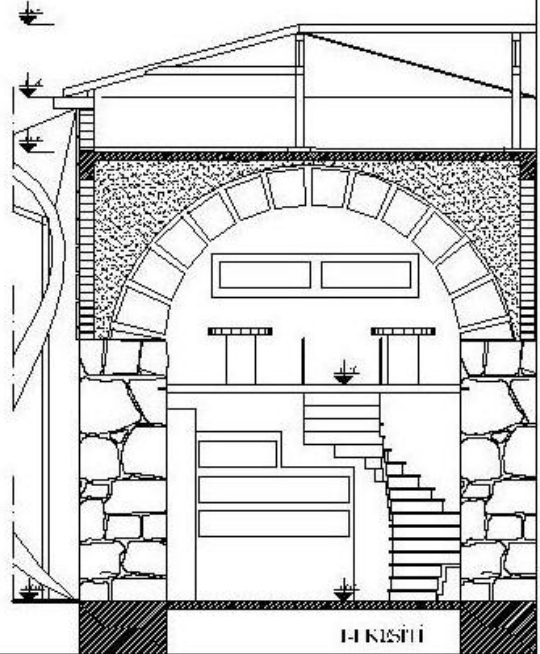
12 no'lu yapı günümüzde bir depo olarak kullanılmaktadır. Han içinde bu bölgede düşünölmüş islev gereği dükkanın *Edirnekari ürünleri teşhir ve satış ofisi* olarak düzenlenmesine karar verilmiştir.

ZEMİN KAT PLANI

SOKAK CİPHESİ

H-KİŞİTİ

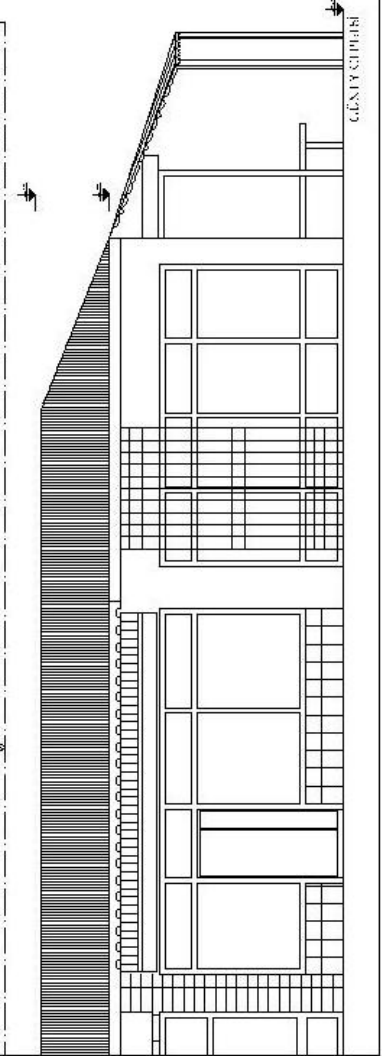
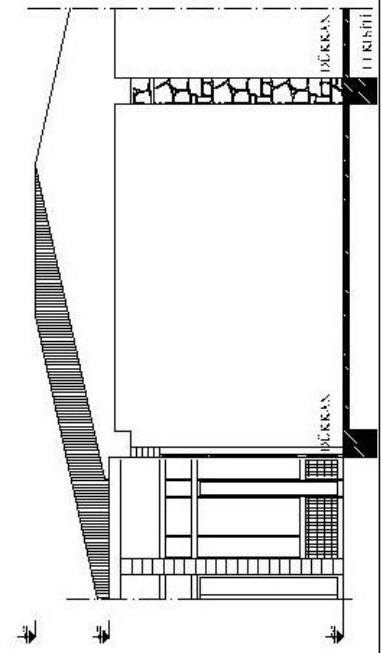
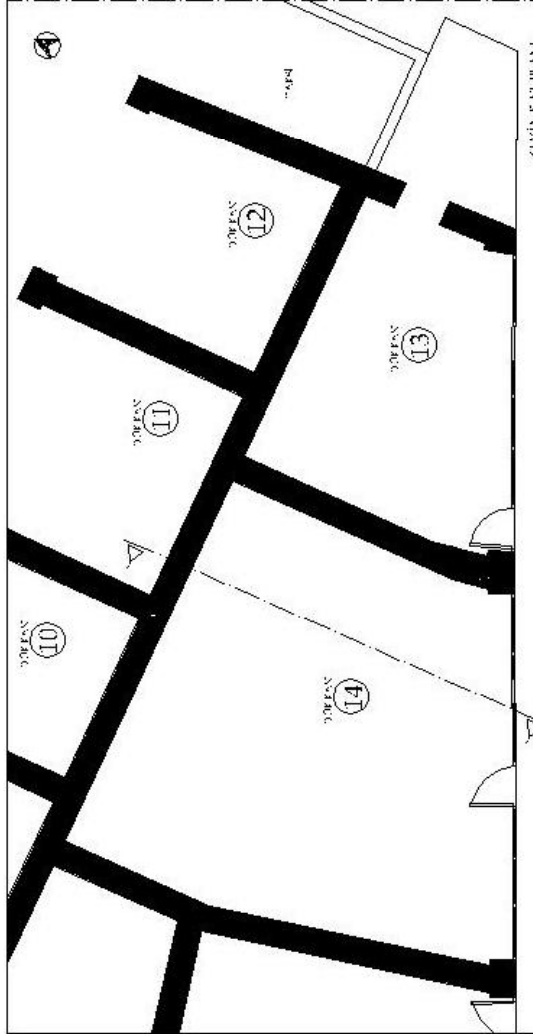
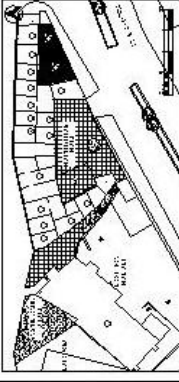
12 NOLU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

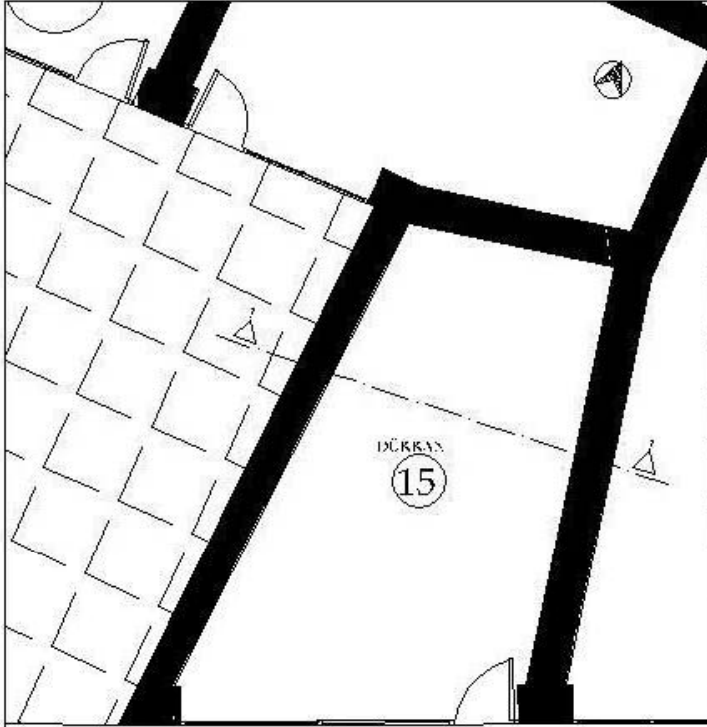
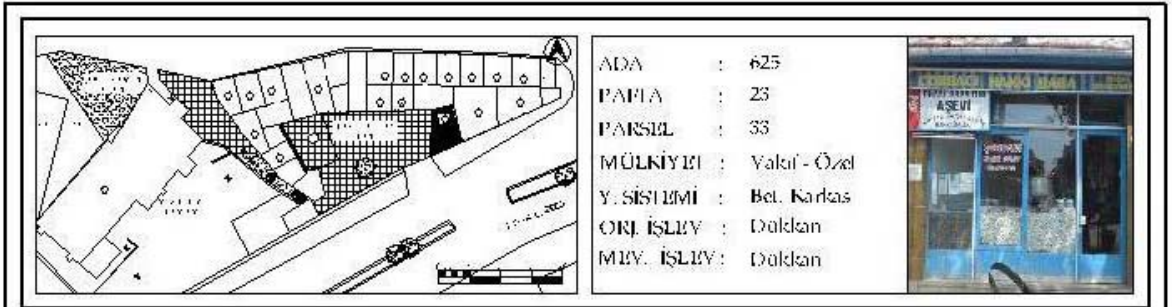
Hammü gäneyinde kalın kışlarde romanı obraq, lallanlar 13 meşadallan ce yensel, sabnu obraq, lallanlar 14 meşadallan dıkkımlan kışgelene geseñi kış, kımı tert, obraq, orda, bir badeñel, bir dıkkımlan obraq, lallanbañlar.

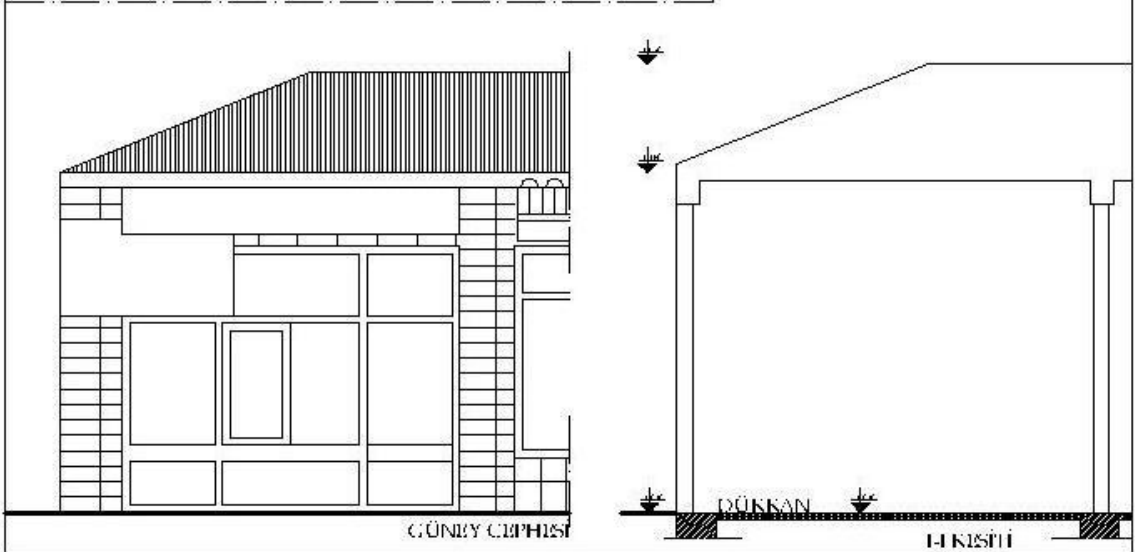
ALIA : 625
 PAFTA : 23
 PARŞUL : 36
 MÜLKİYET : Vakıf / Vakıf
 X.ŞİŞLİY : Bektaşmeñdeñe
 ÖMÜŞLİY : Dıkkımlan
 MÜV. İŞLİY : Dıkkımlan

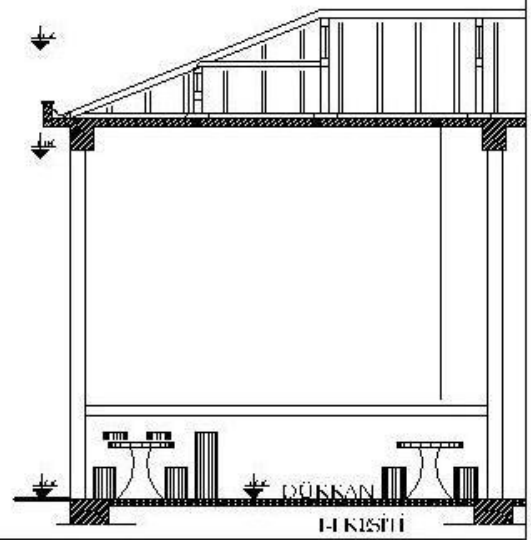
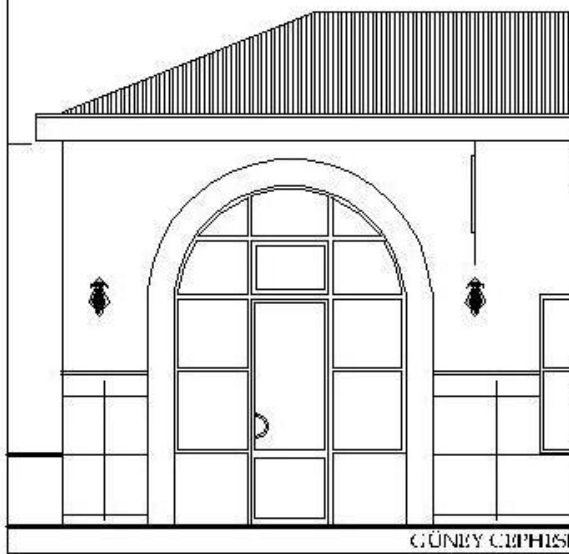
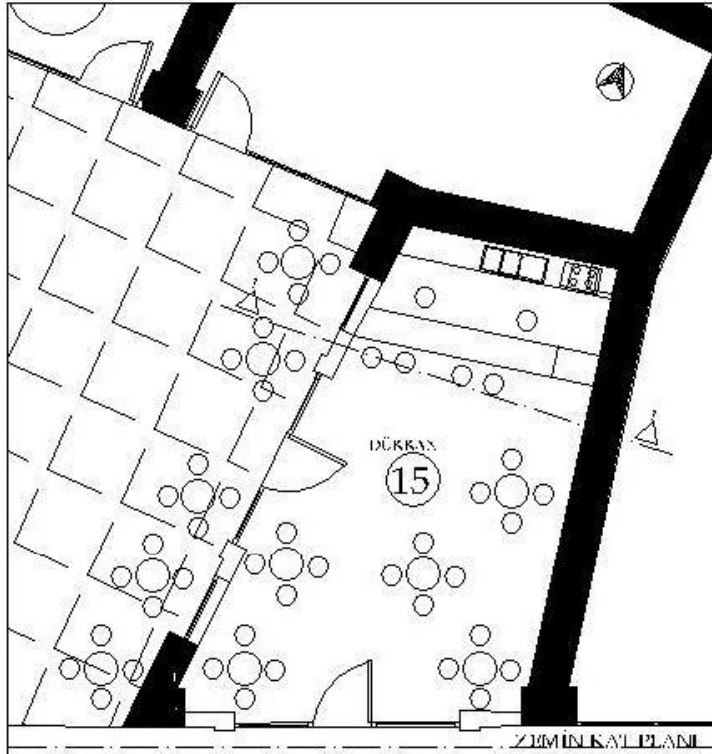
ZEMİN KAT PLANI

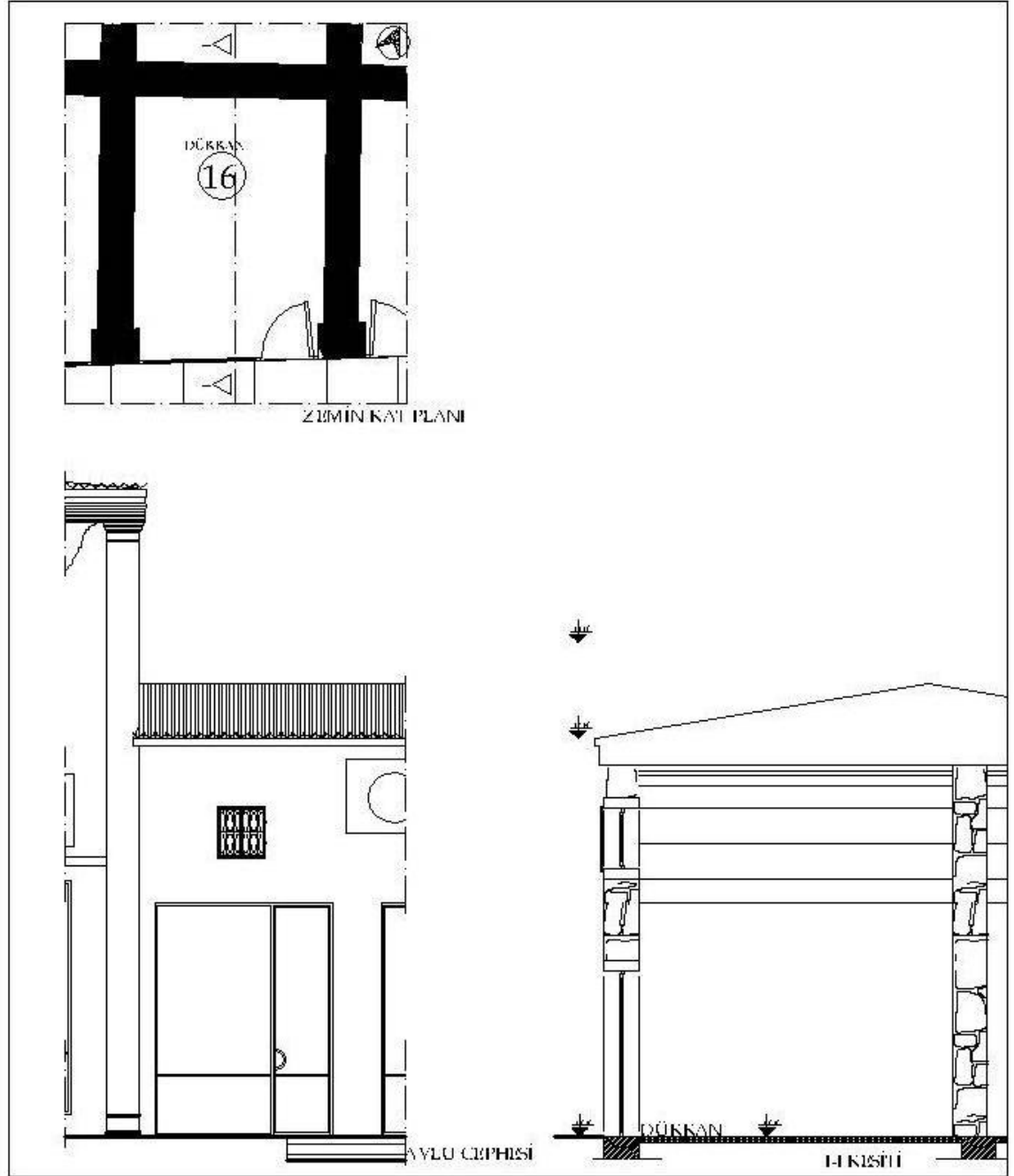
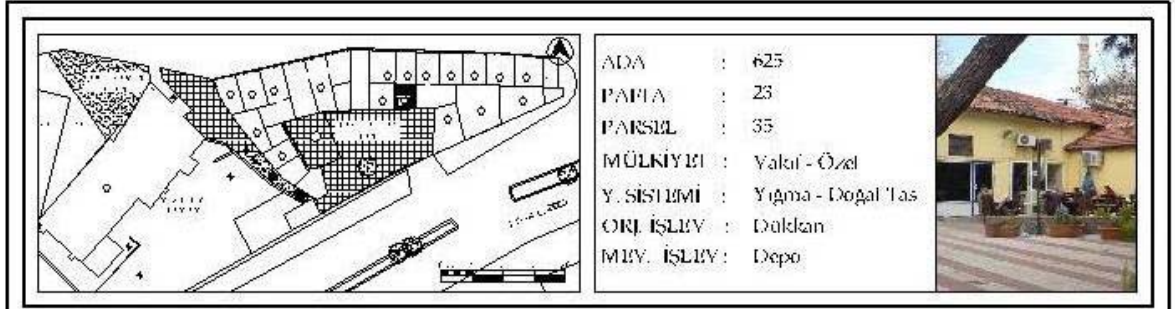

15 NOLU YAPININ MEVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

Günümüzde lokanta olarak kullanılan dükkan yine *lokanta işlevi ile kullanılacaktır*. Dükkanı yetersiz boyutları düşünülürkende bantın avlusunun kullanılması söz konusu olmuştur. Hem kullanımı rahatlatmak hem de avluya bakan cepheye biç hareket olmaması sebebiyle, bu cepheye pencere ve kapı boşlukları yaratılmıştır.

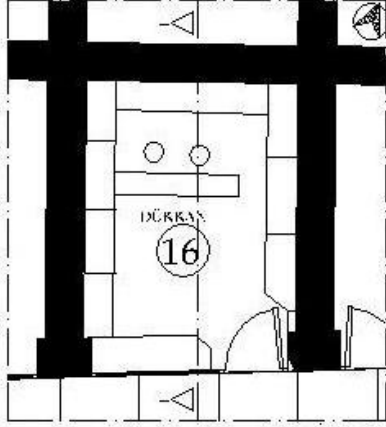

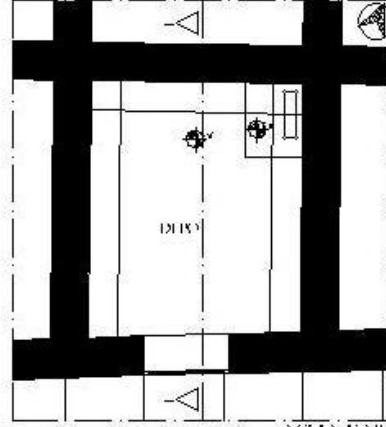
16 NOLU YAPININ MEVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

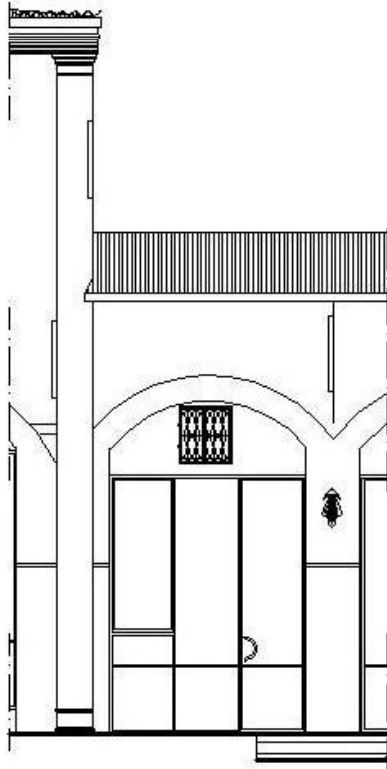
Günümüzde bir lokantanın deposu olarak kullanılmakta olan yapının, *büfe işlevi ile değerlendirilmesi* uygun bulunmuştur. Bu işleve göre cephe ve tefrisi düzenlenmiştir.

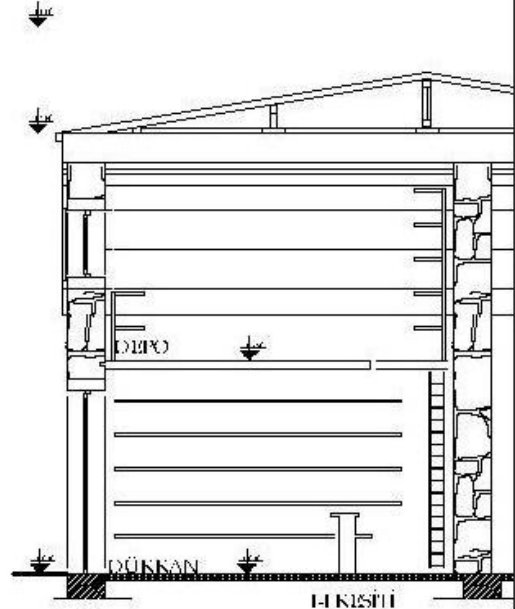
ZEMİN KAT PLANI

ASMA KAT PLANI

AYVLU CEPHESİ

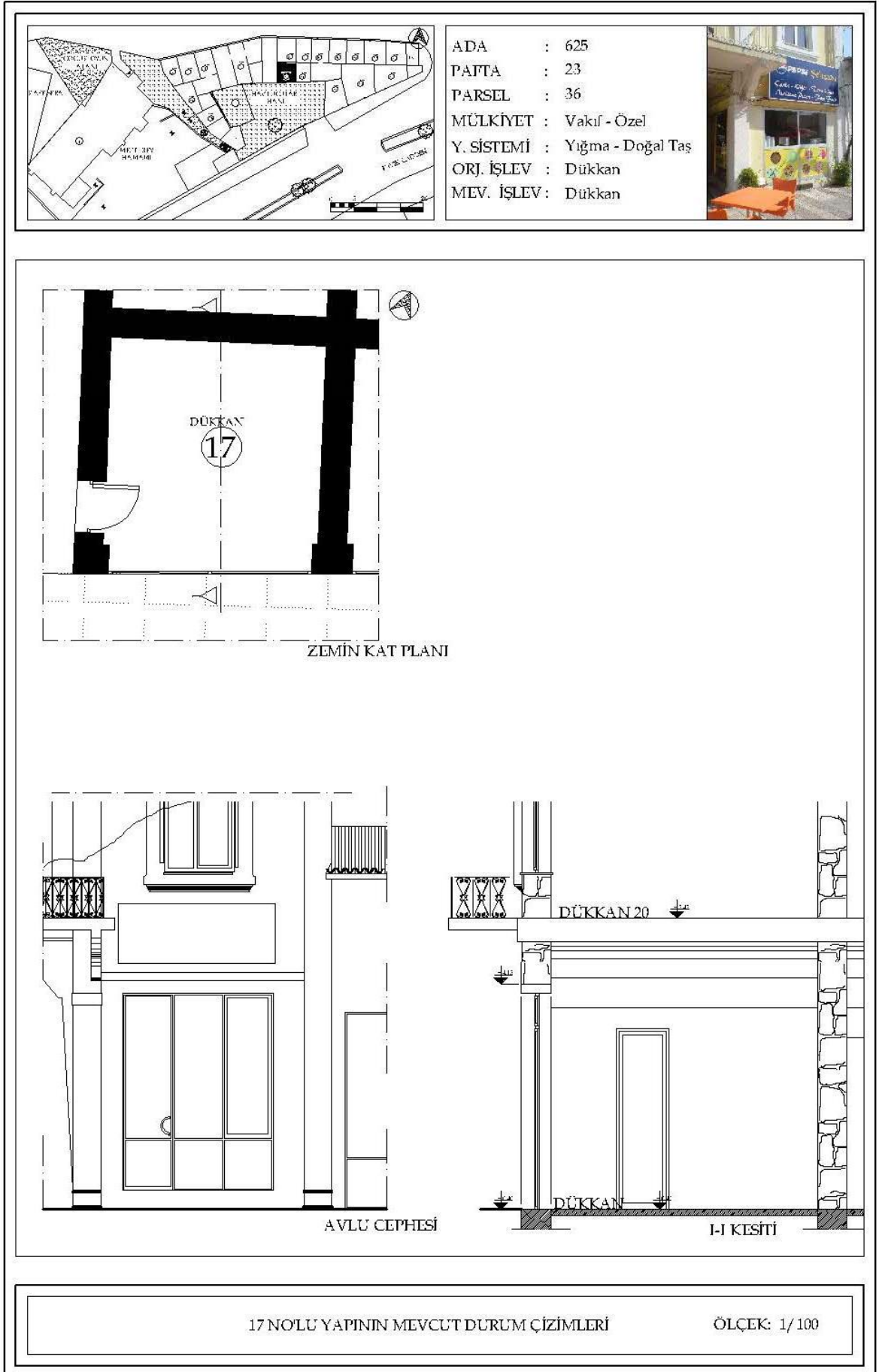

1-1 KESİTİ

16 NOLU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

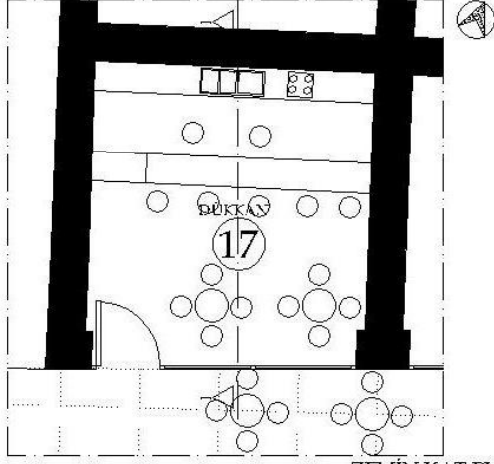
ÖLÇEK: 1/100

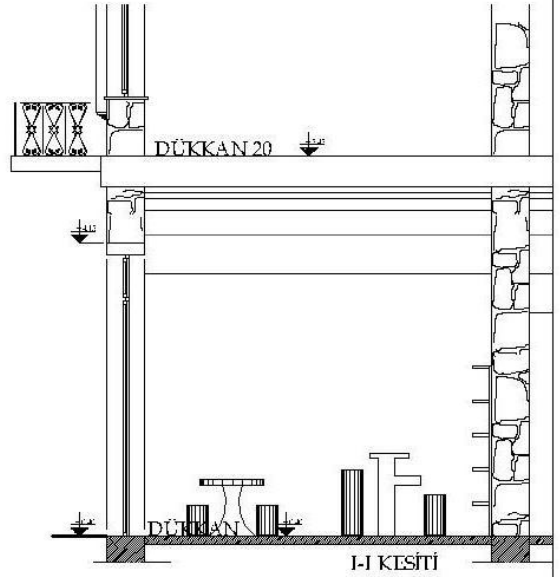

Günümüzde bir lokantanın mutfağı olarak kullanılmakta olan yapının, *kafe işlevi ile değerlendirilmesi* uygun bulunmuştur. Bu işleve göre cephe ve tefişi düzenlenmiştir.

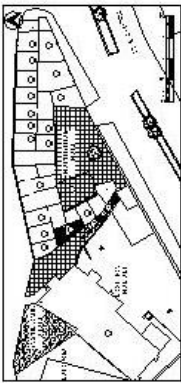

ZEMİN KAT PLANI

17 NOLU YAPININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

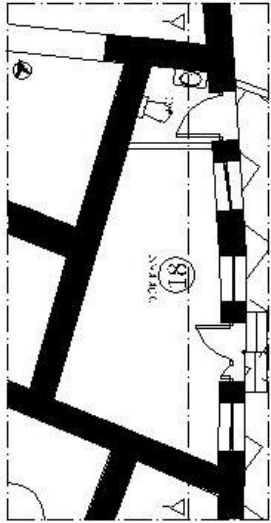
ÖLÇEK: 1/100

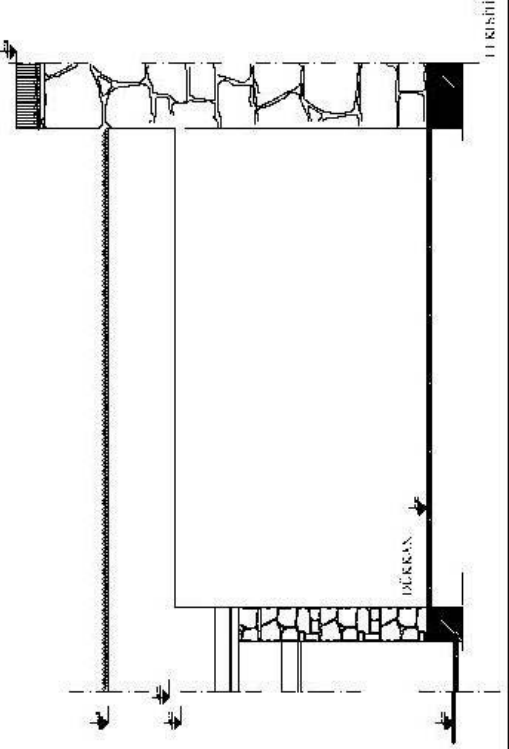
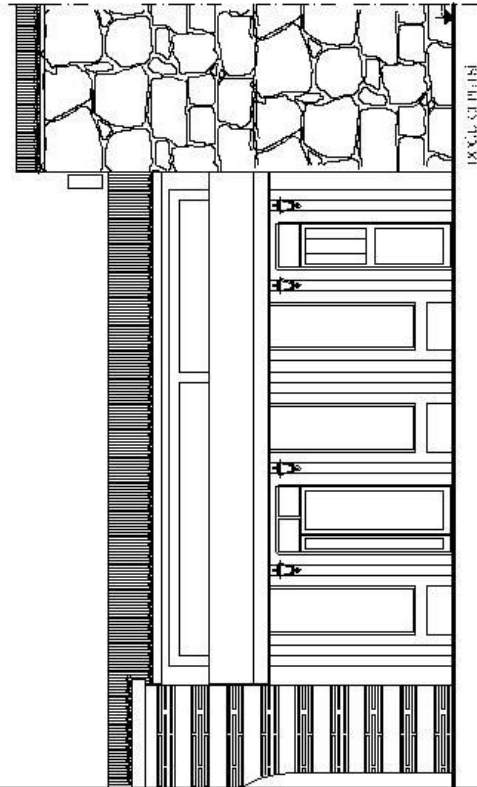
ALAM : 025
 PARTI : 23
 PARTI : 10
 SKALA : 1 : 500
 KAWASAN : Kawasan Perumahan
 NO. BLOK : 18
 NO. UNIT : 18/18

Gambar ini menunjukkan detail struktur, khususnya tiang penyangga, kolom, dan balok beton bertulang. Gambar ini menunjukkan detail struktur, khususnya tiang penyangga, kolom, dan balok beton bertulang.

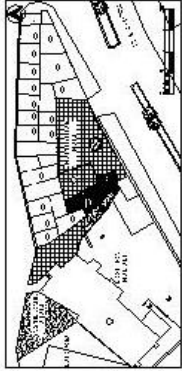

ZONING MAP

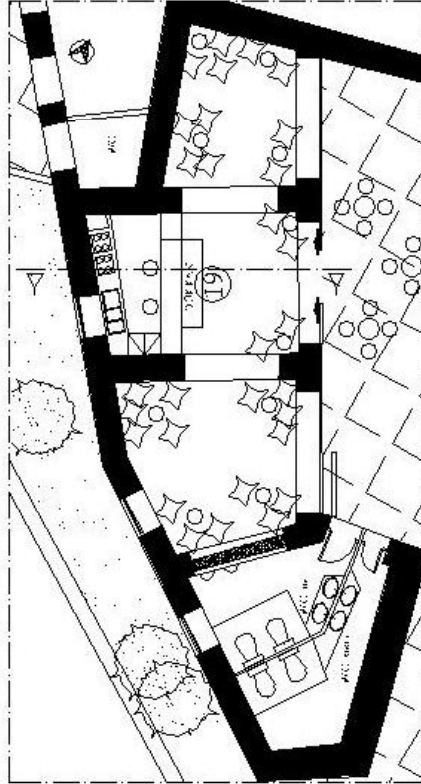

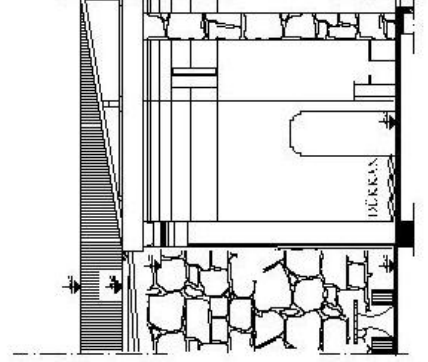

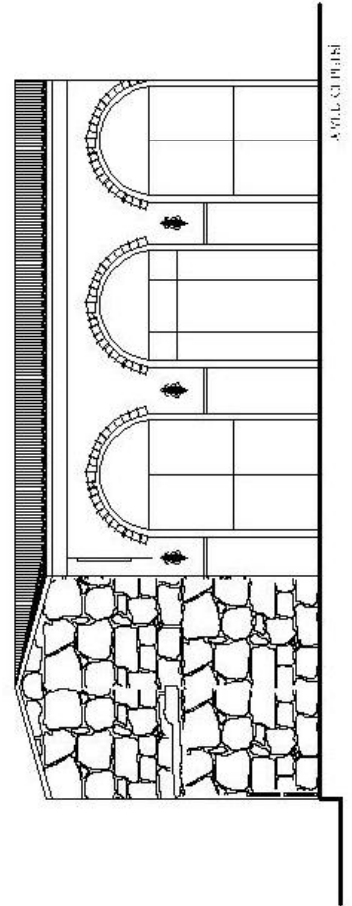
Bu yapıyı yapma ve kullanma amaçları ile ilgili olarak, bu yapıya ilgili kafa olarak kullanılmaması için ağırlıklı olarak yapıların cephe ve karkatürlerini bu şekilde gösterdikten sonra.

ZEMİN KAT PLANI

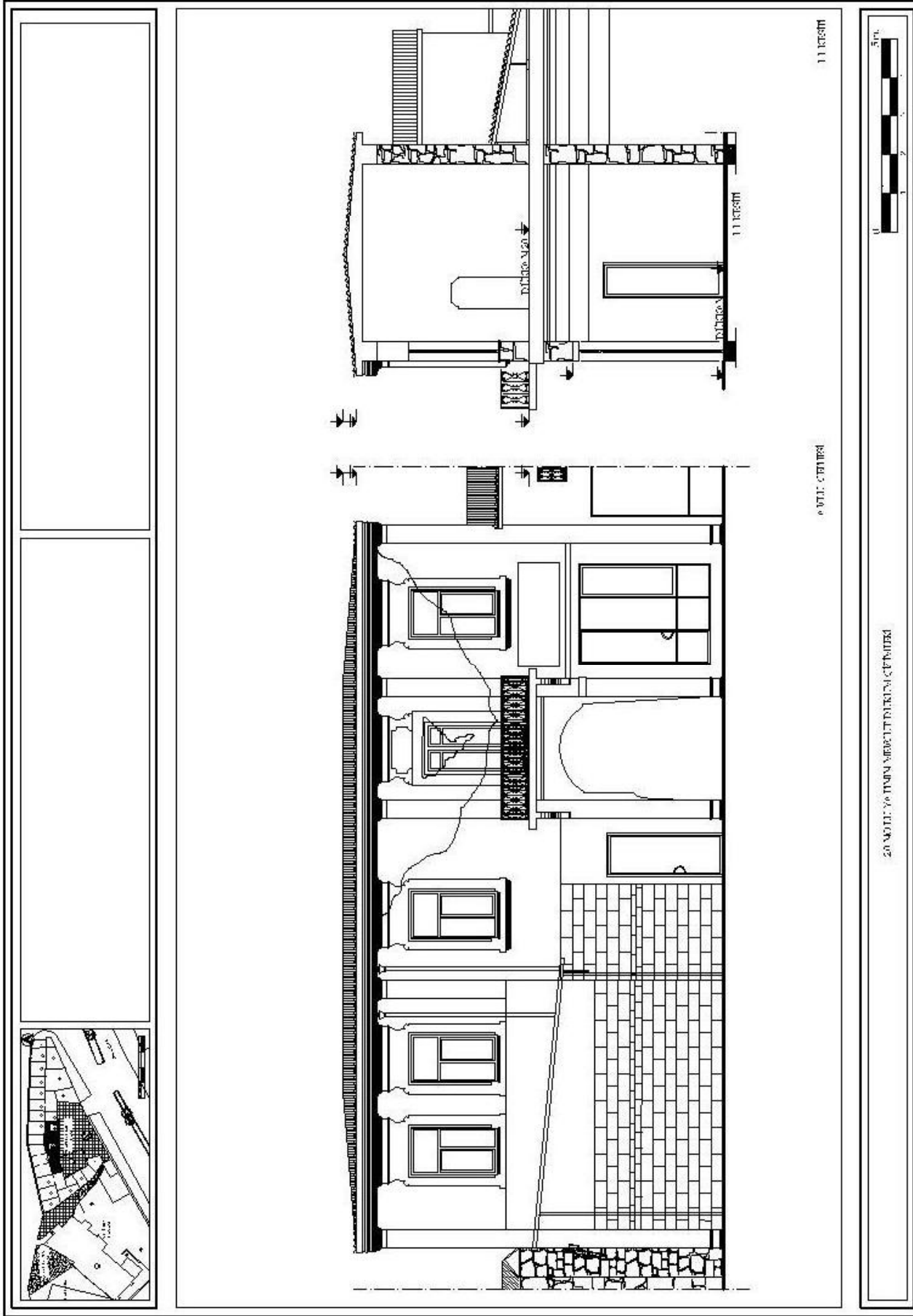

11 KİŞİLİ

AVLUCU PİŞİ

11' HEIGHT

11' CLEARANCE

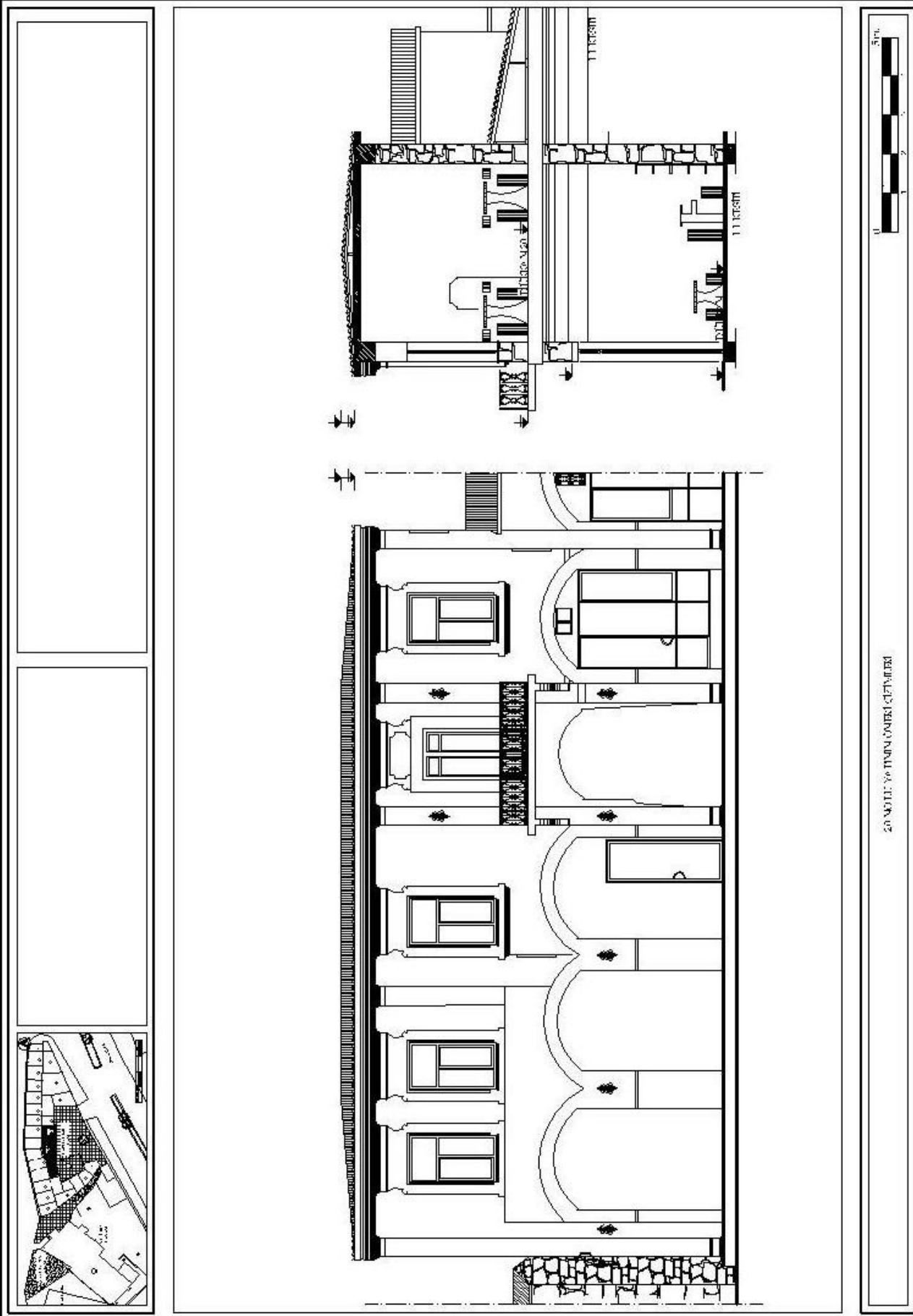

20 МОДЕЛЬ ТИПА МОНУМЕНТАЛЬНЫХ ЧУЛБЫ

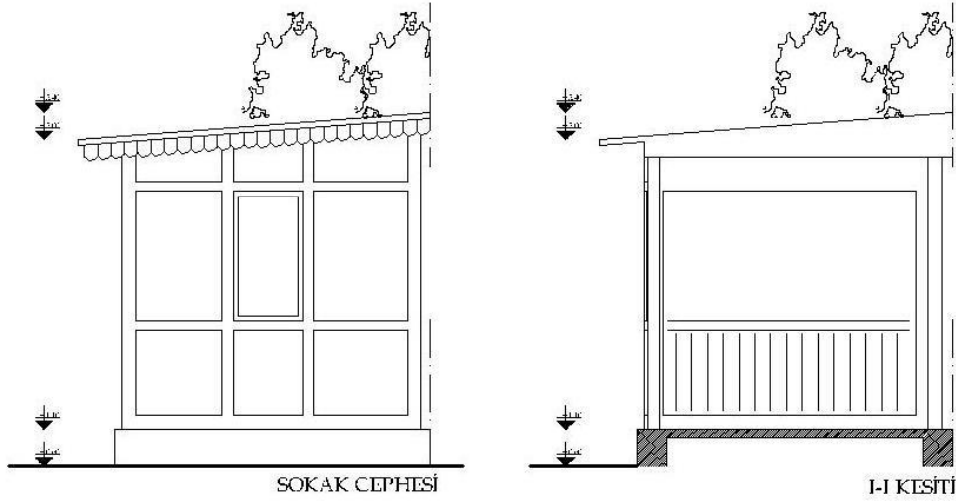
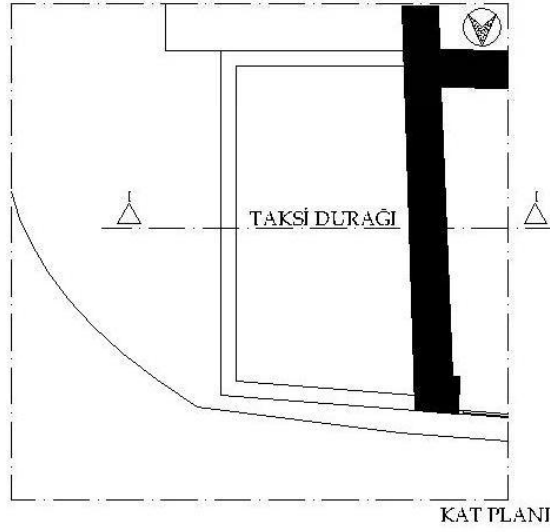
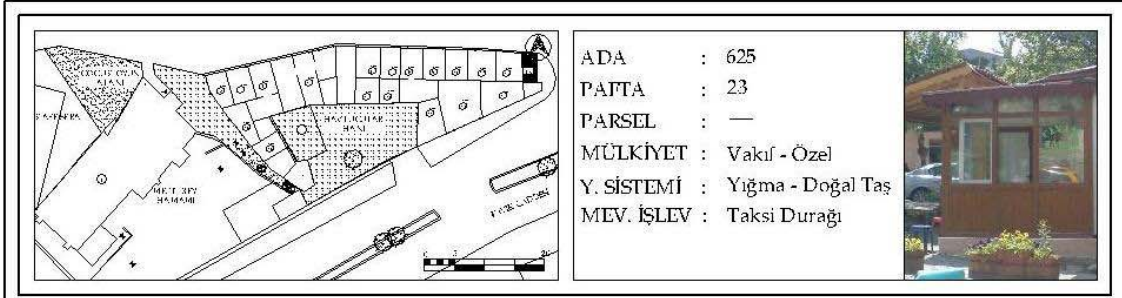

20 МОДЕЛЬ ПЛАНА ОМБЕК ЦПМБЕК

8.3.3. Taksi Durağı

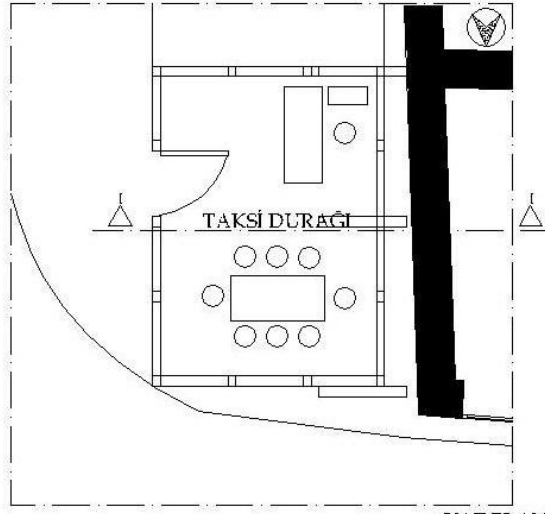
Hana dahil olmayan ancak hana bitişik olarak yerleştirilmiş bir yapı olan taksi durağı, ulaşım sorunu için bir çözüm oluşturmaktadır. Bu sebeple fonksiyonunun değiştirilmemesine karar verilmiştir. Ancak ahşap iskelete sahip temelsiz yapının bir kent mobilyası gibi düşünülüp tekrar tasarlanması önerilmektedir.

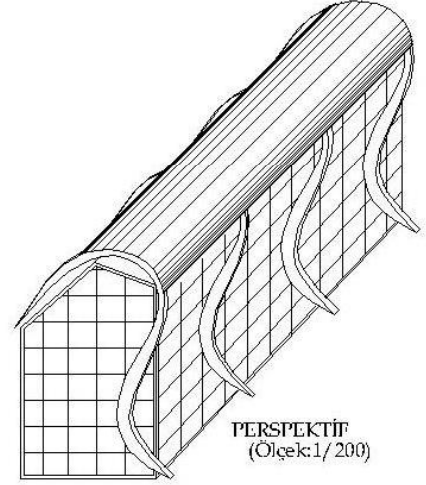
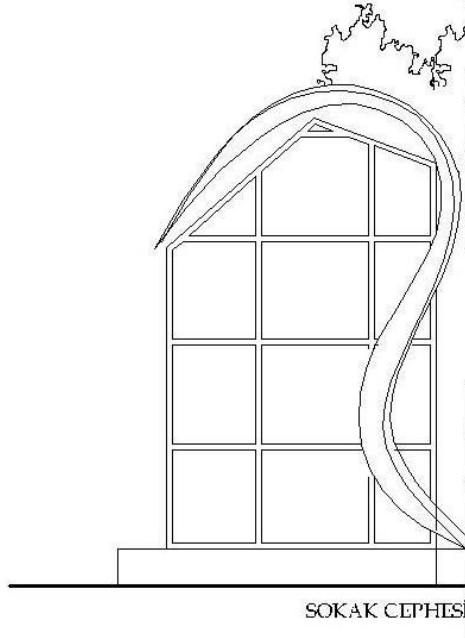
TAKSİ DURACININ MEVCUT DURUM ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

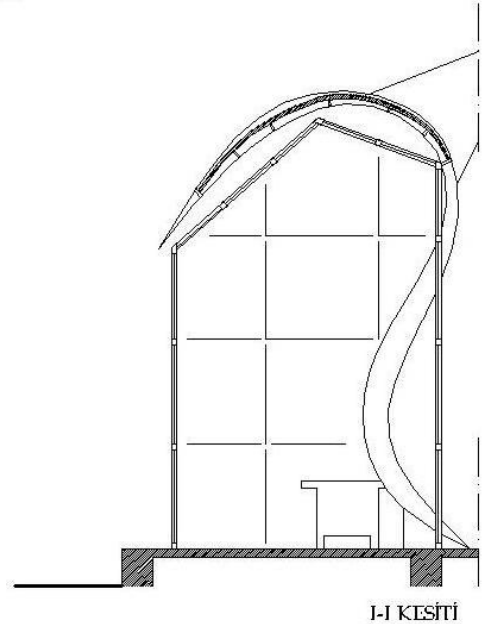
Hana dahil olmayan ancak hana bitişik olarak düzenlenmiş bir yapı olan taksi durağı, Yediyolağızı Bölgesi'nde ulaşım sorunu için bir çözüm oluşturmaktadır. Bu durağın merkezi konumunun da değişmemesi gerektiği düşünülmüştür. Ancak ahşap malzeme ile oluşturulmuş temelsiz yapının sisteminin tamamen değiştirilmesi önerilmektedir. Oluşan yeni sistemde, üst örtü ve lale yaprağı şeklindeki taşıyıcılar, sebilin bitiminde (gölgelek) ve 12 nolu dükkanın bitiminde taksi durağı üst örtüsü, hanın sokak cephesindeki tanımlayıcı elemanlar olarak algılanmaları amaçlanarak yerleştirilmiştir.

KAT PLANI

PERSPEKTİF
(Ölçek:1/200)

SOKAK CEPHESİ

I-I KESİTİ

TAKSİ DURAĞININ ÖNERİ ÇİZİMLERİ

ÖLÇEK: 1/100

8.3.4. Öneri Kent Mobilyaları

Çalışma alanı içindeki taksi durağı, avlu, sokak ve diğer alanlarda kullanılacak kent mobilyalarının düzenlenmesinde önce kente özgü bir motif belirlemeye çalışılmıştır.

Bu motifin, Edirne'nin simge yapısı durumundaki Selimiye Camii'nin yapılaş öykülerinden birini temsil eden ters lale olabileceği kabul edilmiştir.

Resim 8.1. Selimiye Camii'ndeki ters lale

Şehirde ters lalenin özgün motif olarak hiçbir zaman düşünülüp belirlenmediği halde halk tarafından benimsendiği kentteki anıtlardan, aydınlatma elemanlarından, bahçe çitlerinden, mekan isimlerinden ve anayol bölücülerinin içlerinde peyzaj elemanı olarak lale yetiştirilmesinden izlenebilir.

Resim 8.2. ve Resim 8.3. Mekan isimlerinde lale

Resim 8.4. ve Resim 8.5. Heykellerde lale

Resim 8.6. ve Resim 8.7. Bahçe çitleri ve aydınlatma elemanlarında lale

Resim 8.8. Peyzaj elemanı olarak lale

Çalışma kapsamında coğrafi konumu, tarihi , yakın geçmişi ve önemi araştırılan, analiz çalışmaları yapılan alanda şu kent mobilyalarının kullanılması önerilmektedir;

Banklar ,

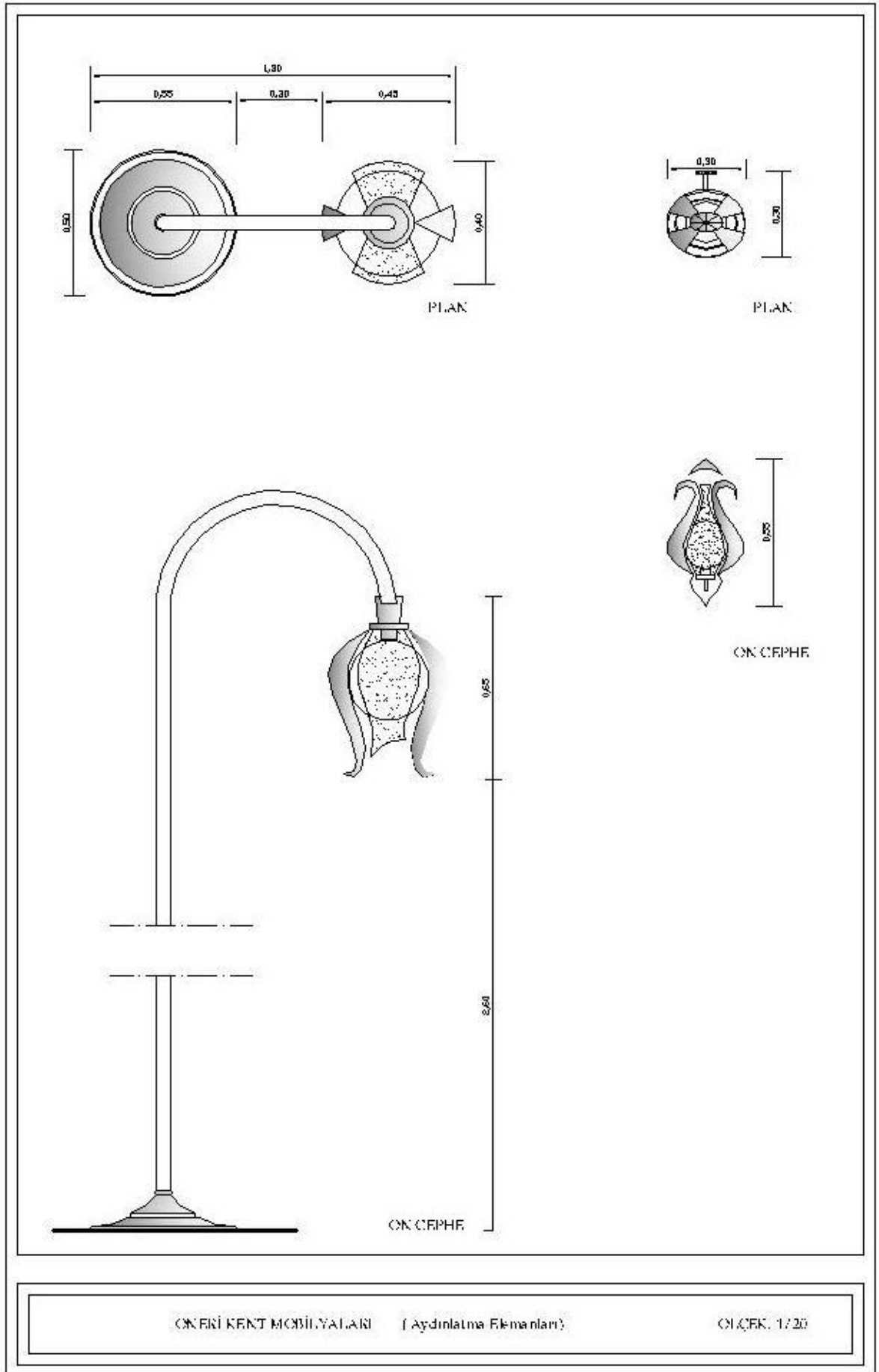
Telefon kulübeleri,

Masa ve sandalyeler,

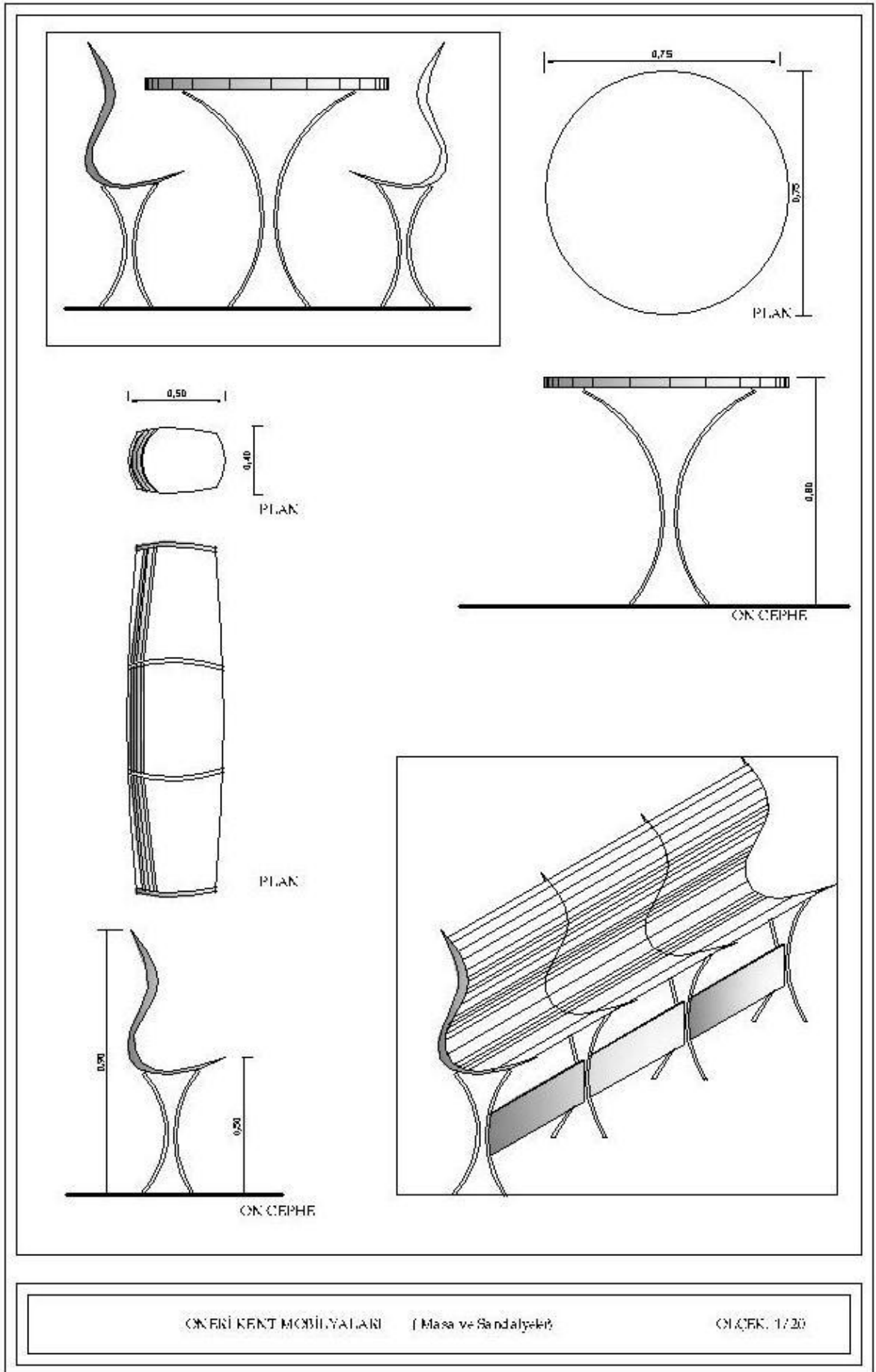
Güneşlikler ve

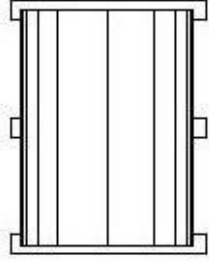
Aydınlatma elemanları...

Bu mobilyaların aynı zamanda sadece bu alanda değil tüm kent dahilinde kullanılması önerilmekte ve bu şekilde kent mobilyalarının da özgün bir doku kazanacağı düşünülmektedir.

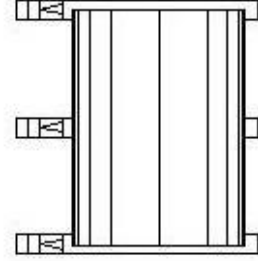

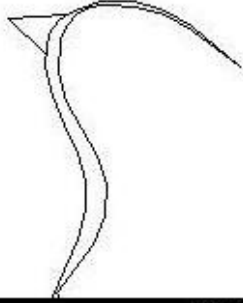

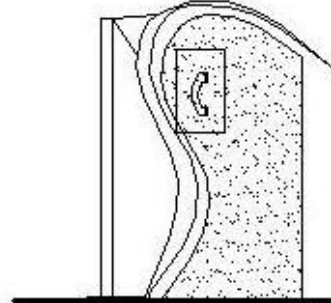
PLAK

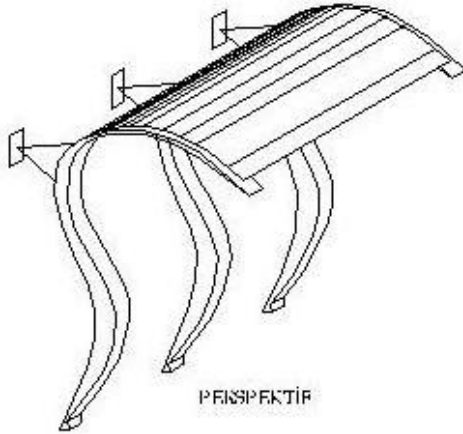
PLAK

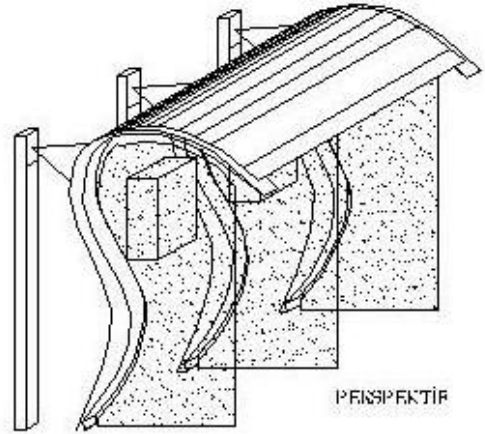
ÖN ÇERPHE

ÖN ÇERPHE

PERSPEKTİF

PERSPEKTİF

Bu kent mobilyaları dışında, öneri perspektif çizimlerde görüleceği üzere; bazı strüktürlere daha ihtiyaç vardır.

Bunlardan biri; Yediyol Ağız Sokağında oluşturulan dinlenme alanında Meyve Kapanı beden duvarlarına yakın olarak konumlandırılan elemanlardan ötürü, tarihi kalıntıya bir zarar verilmemesi için oluşturulacak olan bariyerdir.

Bu bariyerin şeffaf bir malzemeden seçilmesi ancak dayanıklı olması için de belirli mesafelerde taşıyıcılara ihtiyaç duyması gerekmektedir. Bu taşıyıcıların ise mümkün oldu kadar geniş açıklıklarla konulması beden duvarlarının görselliği açısından önem taşımaktadır.

Bu şekilde hem beden duvarlarının dış hava koşullarına, hem yılların getireceği yıpranmaya hem de insanların ve mobilyaların vereceği zarara karşı korunması amaçlanmaktadır.

Bu şekilde Meyve Kapanı'nın duvarları bir vitrinin arkasından sergilenen elemanlara dönüşecektir. Geçmişte koruyamayarak toprak altına gömerek yapılan yanlışlığın bir geri dönüşü olacaktır. Kapana geçmişte verilmeyen değer, bu sayede her bir taşına verilmiş olacaktır.

Bu kullanım, öneri sokak perspektifi çiziminden anlaşılabilir.

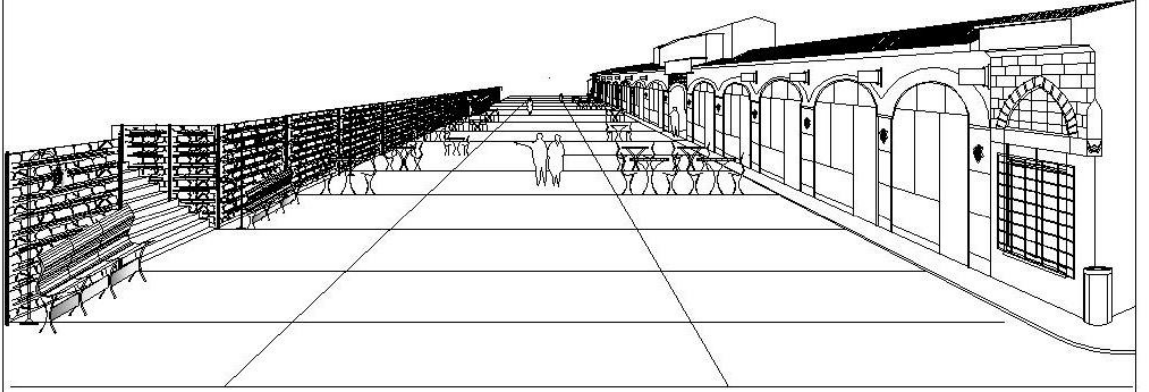
Bir diğer strüktür ise, ayna kullanımı ile oluşturulacaktır. Bu strüktür, Havlucular Hanı'nın iç avlusunda kullanılacaktır. Alanda sorun tespiti yapıldığında anlaşıldığı üzere; han içinden kent merkezindeki simge yapı Selimiye ya da bir diğer tarihi ve kültürel değeri olan Eski cami yapıları algılanamamaktadır. Ancak böyle tarihi bir merkezin çekirdeğinde bulunulduğunda, orada oturup dinlenirken, bu yapıların hem halkın nerede yaşadığını anlaması hem de turistlerin nereye geldiklerini fark edebilmeleri amacıyla bu yapıların algılanması sağlanmalıdır.

Bunun için önerilen fikir; avlunun doğu ve batı yönündeki kollarında bulunan dükkanların, çatılarının önüne parapet şeklinde, 70 cm. yüksekliğinde ve eni duvar boyunca devam edecek şekilde aynaların yerleştirilmesidir. Bu aynaların; duvarla belli bir açı yapacak şekilde yerleştirildiğinde, camilerin görüntülerinin, avluda dinlenmekte olan kullanıcıya yansması ve yapıların bu şekilde algılanması önerilmektedir.

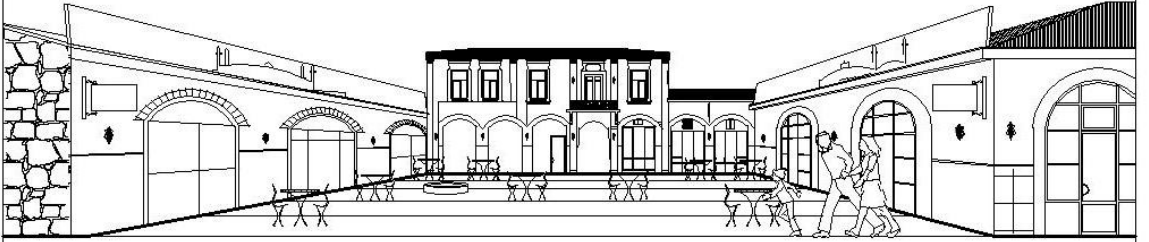
Avlunun, her mevsimde kullanılabilmesi amacıyla, yağmur ve kar gibi doğa koşullarına karşı, bir çatıya ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çatı sistemi, insanları dış ortam koşullarından değil, ancak sudan korumayı amaçlamaktadır. Bunun sebebi ise dış ortama karşı oluşturulacak strüktürün çok daha kapsamlı olacağından avlunun karakterine ve silüetine zarar verebileceğidir.

Oluşturulacak çatı sistemi, güneş ışınlarını bir miktar engellemek amacıyla koyu renkte ve hava koşullarının elverdiği dönemlerde kaldırılabilir üzere esnekliğe sahip bir malzemeden seçilecektir. Çok fazla taşıyıcının kullanılması istenmediğinden ise mümkün olduğu kadar hafif olmalıdır. Sistem Hanın kuzey yönünden duvarlara sabitlenerek ve fazla eğim verilmeden yerleştirilmelidir. Hanın cadde üzerinden görünümü ancak bu şekilde çok etkilenmeyecektir.

Bu iki sistem, öneri avlu perspektifi çiziminden izlenebilmektedir.

SOKAK PERSPEKTİFİ

AVLU PERSPEKTİFİ

ÖNERİ PERSPEKTİFLER

8.4. Bölüm Sonucu

Edirne, ilk çağlardan bugüne gelene kadar bir yerleşim yeri olarak kullanılmış tarihi bir kenttir. Tarihi boyunca çeşitli kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı döneminde İmparatorluğun başkenti olması ve bu sırada şehirde yaptırılan eserler, günümüze kadar gelerek kentin kendine özgü silüetinin oluşmasını sağlamıştır.

Edirne kenti tarihi kent merkezinde seçilen alan için yapılan bu çalışmada, önce kavramlar araştırılmış, daha sonra bu kavramlar çerçevesinde örnek alan çalışmaları incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Edirne kenti ise hem tarihi hem de coğrafi verileri ve önemi ile incelenmiş, kentin sorunları tespit edilmiştir. Böylece alan için çalışmalara geçilmiş, alanın tarihi geçmişi, kent merkezi oluşum süreci ve günümüz önemi belirlenerek analiz çalışmalarına geçilmiştir.

Analizler yardımıyla, sorunların tespiti yapılmış ve sorunlara, ne tür fonksiyon ve yapılar yardımıyla çözüm üretilebileceğine değinilmiştir.

Tasarlanan bu fonksiyonlar ya da çalışma, hayata geçmese bile, tarihi kent merkezini hayata katmak için günümüzde önemli çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar doğrultusunda, bu alana da dikkat çekileceği ve alanın geçmişindeki canlılığının ve kullanılabilirliğinin tekrar kazandırılacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 9. SONUÇ

“Yer/ Mekan Kimliğinin Değişimi: MezitBey Hamamı ve Yakın Çevresi Alan Çalışması” başlıklı tez kapsamında, Edirne’nin tarihi kent merkezini oluşturan alan içinde seçilmiş olan bölgenin; geçmişteki kimliği, bu kimliğini oluşturan öğeler ve zamanla birçok etken sebebiyle değişime uğrayarak günümüzde kazanmış olduğu yeni kimliği saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle, yer, mekan ve kimlik kavramları açıklanmıştır. “Yer/ Mekan”ın temel bileşenleri, yapısı, fiziksel, işlevsel, sosyal özellikleri ve çeşitleri incelenmiştir. Bu incelemeler doğrultusunda, kent mekanlarının yapı miraslarını koruyarak ve kullanımlarında süreklilik sağlayarak yapılacak yeni tasarımların;

- Farklı manzara yaratmak,
- Mekansal açıdan farklı sosyal, kültürel, ekonomik grupları bölgede toplamak ve
- Bölge kullanıcıları arasında yeni sosyal birlikler kurmak adına faydalı olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada amaçlanan mekan kimliğini değiştirebilmek üzere, öncelikle mekanın bulunduğu kentin ve kimliğinin saptanabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bir sonraki bölümde kentsel kimlik kavramı üzerinde durulmuştur.

Kentsel Kimlik, çevresel ve toplumsal olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Bu iki bileşen alt başlıklara ayrılır ancak bu alt başlıklar da birbirleri ile sıkı bir ilişki içindedir. Çalışma alanının içinde bulunduğu Edirne Kenti’nin kimliği ve imajı, bu iki bileşen ve alt başlıklar altında incelenmiştir. Kentin kimliğinin oluşumunda etkili olan tüm öğeler belirlenmiştir.

Edirne kenti, imajı ve yaşantısı doğrultusunda incelendiğinde; yerleşiminden, sokaklarından, insanlarından ve en önemlisi silüetinden belirgin olarak anlaşılmaktadır ki, “tarihi bir kent”tir.

Bu nedenle diğer bölümde tarihi kent ve dokusu üzerinde çalışılmıştır.

Tarihi kent dokuları, geçmiş uygarlıkların sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını, yaşam felsefesini ve estetik kaygılarını yansıtan; insan ölçeğinde düzenlenmiş mekanlardır.

Kentlerin hızlı büyümesi, izlenen kentleşme politikaları, tarihi dokunun terk edilmesi gibi sebeplerle, tarihi kent dokuları ve kent merkezleri günümüzde birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar;

- Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları,
- Sosyal Sorunlar,
- Ekonomik Sorunlar,
- Kültürel Sorunlar olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.

Edirne Kenti kent sorunları tespit edilmiş ve bu başlıklar altında incelenmiştir. Bu sorunlardan en önemlisi ise, mimari ve doğal çevrenin günümüze ulaşmış verilerinin yeniyile bütünleşmesi sorunudur ki, bu da KORUMA sorunudur.

“Tarihi çevrelerde kentsel koruma” başlıklı bölümde korumanın tanımı yapılmış, dünyada ve ülkemizde günümüze gelene kadar olan süreçte koruma olgusunun gelişimi incelenmiştir. Korumanın amacına ve önemine değinilmiş ve korunacak öğeler açıklanmıştır.

Diğer bölümde, eski yapı, eski- yeni işlev kavramları açıklanmış, yeniden işlevlendirme anlayışı ile yapılan korumanın tanımı yapılmış ve ülkemizde doku bazında yapılmış olan değişik koruma modelleri incelenmiştir.

İstanbul, Fener- Balat semtleri, Antalya, Kaleiçi bölgesi ve Bursa, Cumalıkızık kırsal alanı olarak belirlenen üç örnek alan, kentlerin değerini kaybetmiş ya da kaybetmekte olan dokularının belirlenen sorunları ve bu sorunlara karşı bulunan çözümler kapsamında incelenmiştir. Bu üç örnekten ilki olan Fener- Balat semtlerinde koruma, halkın rehabilite edilmesi, Antalya- Kaleiçi’nde alanın turizm potansiyelinin

değerlendirilmesi, diğer örnek olan Bursa- Cumalıkızık' ta ise hem köy halkının kültürel ve ekonomik anlamda iyileştirilmesi hem de turizmin bölgede gelişimi amacıyla yapılmıştır. Koruma, hem kırsal hem de kentsel alanlarda incelenmiştir. Amaçları ya da uygulandıkları yer farklı olsa da, görüldüğü üzere, koruma ve geliştirme çalışmalarında en belirgin anlamda başvurulan ve kullanılan kavram, yeniden işlevlendirme olmuştur.

7. bölümde alan çalışmasına geçilmiş ve öncelikle alanın içinde bulunduğu kentin coğrafi ve tarihi özelliklerine değinilmiştir. Alanın tarihi süreç içindeki yeri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde incelenmiş, birçok padişahın bölgeye kattığı değerler uydu fotoğrafları ve çizimlerle değerlendirilmiş ve tarihi kent merkezini üç caminin konumlanması ile şekillendiren üçgen alanın oluşumu izlenebilmiştir.

Resim 9.1. Tarihi kent merkezi ve onu oluşturan Selimiye, Üç Şerefeli ve Eski Cami

Daha sonra alanın kent içindeki önemi ve yakın çevre ilişkileri araştırılmıştır. Bu araştırmalarla, alanın ciddi bir turizm potansiyeline sahip olduğu belirlenmiş, hatta

yakın çevresinde birçok yeniden değerlendirilmiş tarihi yapı bulunduğu ve kent turizmine destek verecek fonksiyonlarla donatıldığı da gözlenmiştir.

Bu bölümdeki tüm inceleme ve anlatımlar, tez konusu alanın kimliğinin ; bugüne kadar geçtiği süreçler içerisinde, SOSYAL MERKEZDEN - TURİSTİK MERKEZE dönüşümünü vurgulamak üzere yapılmıştır.

Tarihi değer, mülkiyet, kat adetleri, yapı malzemesi, ulaşım ve işlev analizleri yapılarak değerlendirme bölümüne geçilmiştir. Analizler doğrultusunda sorunlar tespit edilmiş ve yine;

- Fiziksel ve İşlevsel Yetersizlik Sorunları,
- Sosyal Sorunlar,
- Ekonomik Sorunlar,
- Kültürel Sorunlar olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.

Tespit edilen sorunlar doğrultusunda, alanın sahip olduğu potansiyeller bu dört ana başlık altında değerlendirilmiş ve öneri işlev dağılımları belirlenmiştir. Belirlenmiş işlevler doğrultusunda Tarihi Mezit Bey Hamamı, Havlucular Hanı (han içindeki 19 adet dükkan) ve hanın doğu ucundaki taksi durağı, ayrı ayrı işlev değişikliğine tabi tutularak, yeni işlevleri gereği tefriş edilmiş, plan ve cepheleri düzenlenmiştir.

Ayrıca çalışılan alan dahil edilerek, kentin kullanımına sunulmak üzere, kentin özgün motifi olarak belirlenen lale figürü baz alınarak, kent mobilyaları düzenlenmiştir.

Kuşkusuz kent merkezindeki bu alanın, tez dahilinde çalışıldığı şekilde işlevlendirilmesi yeterli değildir. Tez konusu alanı da içine alan, tarihi kent merkezi olan üçgen alanın ciddi bir turizm planlamasına ihtiyacı vardır. Yerli yabancı turistler için bilgilendirme alanları, otoparklar, toplu taşıma imkanları, tarihe tanıklık ederek ilerlenecek iyi düzenlenmiş yaya ve taşıt yolları, barınma ve alış- veriş birimleri ilk akla gelecek destek fonksiyonlardır.

Çalışma kapsamında tez konusu alan düzenlenirken bu destek fonksiyonlar belirlenmiş ve ancak alan dahilinde kısıtlı çözümler geliştirilmiştir. Yapıların Kuzey yönündeki yol tamamen yaylaştırılmış ve böylece alanın ziyaretçilerinin Eski cami ve Selimiye Camii gölgesinde yürüyüşlerine imkan verecek, tarihi kimliğini koruyan bir yol düzenlenmiştir. Alış-veriş, dinlenme ve eğlence alanları oluşturulmuştur. Ayrıca hamamı da handa olduğu gibi genel anlamda özgün işlevini koruyarak destek fonksiyonlarla güncel kullanıma katarak, bölgede kültürümüz hakkında hem yerli hem de yabancı konuklara bilgi vermek amaçlanmıştır.

Bölge için düşünülmüş ancak çok fazla müdahale gerektiren ve bu sebeple tasarlanmamış bir fonksiyon da barınma fonksiyonudur. Hanın inşa edildiği dönemde var olduğu ve bu fonksiyonu yerine getirmek üzere konumlandığı bilinmekte olan ikinci kat, depremler ve yanlış politikalar gereği yıkılmıştır. Hanın bu ikinci katı yeniden inşa edilerek, butik otel olarak işlevlendirilip turizme katkı sağlayabilecektir.

Yapılan bu çalışma ve alan için düşünülen işlevlerin, tüm kent kapsamında değerlendirildiğinde hem kentte istihdam sağlayarak, kent genç nüfusunun iş bulmak üzere bölgeyi terk etmesini engellemesi, hem tarihi merkezi tekrar kent yaşantısına katarak bölgenin kullanılabilir ve yaşanabilirliğini geri kazandırması, hem de kente turizm sayesinde gelir kazandırması amaçlanmaktadır.

Tez, önemini kaybetmekte olan bir alanın günümüz koruma ve yenileme çalışmaları kapsamında değerlendirilebilmesi ve kent hayatında önemli bir konuma sahip olabilmesi amacıyla yapılmıştır.

Sonuç olarak; Edirne kentinin bu tarihi kimliğini ve mimari – kültürel öğelerini korumak ve değerlendirmek, kentte ‘süreklilik’ ve ‘aitlik’ duygularını ve kuşaklar arasındaki etkileşimi güçlendirecektir. Böylece, bu tarihi kent, gelecek nesillerin yaşamaktan gurur duyacakları bir yer haline gelecektir.

KAYNAKLAR

- Adams, R. Mc C. vd. ,** 1967, “The Fitness of Man’s Environment”, Smithsonian Institution Press, Washington, s.81-82
- Ahunbay, Z.,** 1996, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM, İstanbul, s:22-28,148
- Akıncıtürk, N., Perker, S.,** 2003, “Tarihi, Kültürel ve Yapısal Mirası Koruma Felsefesinde Ortaklık Projelerinin Önemi: Cumalıkızık Örneği”, ULYUSIS, 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Üniversite ve Sanayi İşbirliği Sempozyumu, Gazi Üniversitesi, Ankara, s:219
- Aktaş, B.,** 1990, “İnsan ve Toplumun Biçim Oluşturma Modeli Üzerine Bir Araştırma”, İ.T.Ü. Y.Lisans Tezi, İstanbul, s.55
- Altınoluk, Ü.,** 1998, “Binalarda Yeniden Kullanım”, YEM Yayınları, İstanbul, s: 25
- Avcı, N.,** 2003, “Anıtsal Yapılara Uygulanabilecek Eklerin Çeşitlerinin Araştırılması ve Örneklerle Açıklanması”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s:54
- Bıçer, Ö.,**1999, Eski Kent Mekanlarının Yeniden İşlevlendirilerek Korunmasına İlişkin Bir Arayış “Fatih- Cibali Örneği”, Y.T.Ü, Fen Bil. Ens., İstanbul, s:22-40
- Bildiş, A.,** 2006, “Kentsel Koruma Bağlamında Eski Kentlerin Geliştirilmesine Yönelik Bir Arastırma; Tokat-Zile Örneğinde İrdelemeler ”,YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s:10-40
- Can, Z.,** 1981, “Antalya Planlama Çalışması”, Türkiye I. Şehircilik Kongresi, ODTÜ Mim. Fak. Yayını, Ankara, s:39
- Canter, D.,** 1997, The facets of place. In. G. T. Moore and R. W. Marrans, (Eds.). Advances in Environment, Behavior and Design Vol. 4. Toward the Integration of Theory, Methods, Research and Utilization. New York, s: 109-147
- Curran, J.R.,** 1983, “Architectural and the Urban Experience”, Van Nostrand Reinhold Com. Newyork, s: 24,76-78
- Çakmaklı, D.,** 1992, Bina- Kentsel Çevre İlişkisi, Y.T.Ü. Yayınları, İstanbul, s:3-5
- Çatalpınar, D.,** 1993, “Şehirselleşmelerde Tarihi Çevre Sorunları ve Süleymaniye Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul ,s: 34

- Çavdar, Ü., Sayan, S.,** 2003, “Tarihi Kent Dokularında Dönüşüm ve Süreklilik: Antalya Kaleiçi Örneği”, Uluslar arası 14. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü. Yayınları, İstanbul, s: 463
- Ebensaleh, M. A.,** 1998, Place identity: The visual image of Saudi Arabian cities. Habitat International, s: 22, 149-164
- Erder, C.,**1975, Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ Mim. Fak. Yayını, Ankara, s:286
- Erkmen, B.,** 1990, “Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine”, Arredamento Dekorasyon, Sayı:17, s:88-127
- Eruzun, C.,** 1987, Türkiye 2. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, “Kentsel Sitlerin Korunmasında Yerel Yönetimlerin Önemi”, Edirne, s:47
- Fatih Bld.,** 1998, “Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu (İstanbul Tarihi Yarımadası)”, İstanbul s:25-90
- Feldstein, M. Vd.,** 1981, “Urban Open Spaces”, Academy Edition, London, s.59
- Fersan, K.,** 1990, “Tek Derste Uygulamalı Şehir Kimliği”, Arredamento Dekorasyon,s.128
- Gospodini, A.,** 2004, “Urban morphology and place identity in European cities: Built heritage and innovative design”. Journal of Urban Design, s: 225-248
- Gökbilgin, T.,** 1993, “Edirne Hakkında Yazılmış Eserler (Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı)”,TTK, Edirne,s:77-135
- Gür, Ş. Ö. ;** 2000, Konut Kültürü, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s: 83
- Hacıhasanoğlu,I.,** 1991, “Kent Mobilyaları”, Tegnografik Matbaa, İstanbul, s:4-5
- Hançerlioğlu, O.,** 1994, “Felsefe Sözlüğü” , Remzi Kitapevi, İstanbul, s: 29
- Harvey, D.,** 2003; Sosyal Adalet ve Şehir, Metis Yayınları, İlk Basım, İstanbul, s:34
- Hay, R.,** 1998, Sense of place in developmental context. Journal of Environmental Psychology, 18, s: 5-29
- Herbert, D.T. vd.,** 1976, “Social Areas in Cities”, John Willey and Sons, London , s:160
- Kapubağlı, S.,** 2004, “Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma ve İstanbul Örneğinde İfill Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, YTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s: 25-27
- Karabey, H.,** 1990 “Kimliksizleştirilen İstanbul”, Arredamento Dekorasyon, sayı:17 23, s:123
- Keleş, R.,**1998, Kent Bilimleri Sözlüğü, İmge Yayınevi, s:93

- Kuban, D.**, 1970, “Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar”, Vakıf Dergisi, sayı:8, Ankara, s:342-343
- Kuban, D.**, 2000, “Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu-Kuram ve Uygulama ”, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2000, İstanbul, s:55,74
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu** , 1983
- Livtopuz, M. N.**, 1988, “Eski Kent Dokularında Yenileme ve Koruma” Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, s: 34-41
- Lynch, K.**, 1974, “ The Image of The City”,The M.I.T. Pres, s.49-78
- Meydan Larousse**, 1987 c. 13 s: 19
- Nadaroğlu, H.**, 1982, “Mahalli İdareler”, İ.İ.T.İ.A. Ekonomi Fakültesi Yayınları, Kırklareli, s: 146
- Nasar, L. J.;** 1992, Environmental Aesthetics: Theory, Research and Applications. New York: Cambridge University Press., s: 53
- Ocakçı, M.**, 1994, "Kimlik Elemanlarının Şehirsal Tasarıma Yönlendirici Etkisi", Kentsel-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, M.S.Ü, s: 239-245
- Örer, G.**, 1993, “İstanbul’un Kentsel Kimliği ve Değişimi”, İ.T.Ü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s:33-57
- Özer, D. N.**, 2004, “Tarihi Mostar Kenti Korunması ve Canlandırılması Programı” Yapı 274 S: 54-59
- Özerdim, B.**, 1980, “Kentsel Çevre İmgesinin Görsel Yolla Değerlendirilmesinde Bir Yöntem Araştırması, Yöntemin İzmir’de Denenmesi”, 9 Eylül Üniversitesi Doktora Tezi, İzmir, s: 28
- Perker, S., Kaprol, T.**, 2007, “Mimari Mirasın Çağdaş Yaşama Katılımı: Cumalıkızık-Bursa, Kültür Parkuru - Antakya, 3. Uluslar arası Mimar Sinan Sempozyumu, T.Ü., Edirne, s:185-192
- Pica, A.** ,1987, Well managed space, L’Arca Public, s: 2-3
- Pretty, G. H., Chipuer, H. M. and Bramston, P.** , 2003; “Sense of place amongst adolescents and adults in two rural Australian towns: The discriminating features of place attachment, sense of community and place dependence in relation to place identity”. Journal of Environmental Psychology, 23, s:237-287
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K. and Kaminoff, L.**, 1983, Place Identity: Physical

- World, Socializations of the Self. New York: The City University of New York, s: 21
- Sirel, A.**, 2005, “ Tarihi kentlerde kimlik Sorunu: Edirne Örneği”, I. Uluslar arası Mimar Sinan Sempozyumu, Edirne, s:145- 162
- Sirel, A.; Benian, E.**, 2002, "Kentsel Kimlik Ögesi Olarak Dini Yapılar ve İnanç Turizmi: Edirne Örneği", Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi, Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı, Mersin, s: 891-918
- Stochols, D. and Shumaker, S.**, 1981, People in place: A transactional view of settings. In. J. Harvey., Cognition, Social Behavior and the Environment. s: 441- 488
- Tanyeli, U.**, 1987, “Anadolu- Türk Kentinde Fiziksel Evrim Süreci”,İ.T.Ü. Doktora Tezi , İstanbul, s: 42
- Tekeli, İ.**, 1987, ‘Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler’, Korumacı Yaklaşımlarda Amaç Farklılaşması, Türkiye 2. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu,s:27
- Tunçer, M.**, 2004, “ Türkiye’de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu”, http://www.kentli.org/makale/m_tuncer6.htm
- Twigger-Ross, C. L. and Uzzel, D.**, 1996 “Place and identity process”, Journal of Environmental Psychology, 16, s: 205-220
- Ulusoy, S.** 1995, “Kentsel Korumanın Fiziksel ve Toplumsal Boyutları”, 2. Kentsel Koruma, Yenileme ve Uygulamalar Kolokyumu, M.S.Ü., s:96
- Usal, A.**, 2006, “Edirne Tarihi ve Kültürü”, Vergi Dairesi Başkanlığı, Edirne, s:105-106

Resim Kaynakları

- Resim 3.1.** [http://www.ststours.ca/cms_images/Amsterdam.bmp]
- Resim 3.2.** [http://www.nba.com/media/paris_postcard_061006_560.jpg]
- Resim 3.3.** [<http://www.panoramio.com/photo/3933732>].
- Resim 3.4.** [<http://www.blackheath-gallery.co.uk/imag-sp2000/glass.jpg>].
- Resim 3.5.** [www.aksiyon.com.tr/resim/504/74.jpg]
- Resim 3.6.** [<http://www.sitem.gen.tr/resimler/displayimage-56-8.html>]
- Resim 3.7.** [<http://www.few.vu.nl/~pyolum/images/istanbul-karli.jpg>].
- Resim 3.8.** [<http://www.panoramio.com/photo/3965258>].
- Resim 3.9.** [<http://www.ntvmsnbc.com/modules/slideshow/VeInsan20041119/images>].

- Resim 3.10.** [<http://www.panoramio.com/photo/1503909>].
- Resim 3.11.** [<http://www.panoramio.com/photo/2429981>].
- Resim 3.12.** [<http://www.las-vegas-flight-review.co.uk/images/lasvegasstrip.jpg>].
- Resim 3.13.** [<http://www.hoayachting.com/yacht-charter-destinations/images.jpg>].
- Resim 3.14. ve Resim 3.15.** [<http://www.panoramio.com>]
- Resim 3.16.** [www.hitresimler.com]
- Resim 3.17.** [http://vdb.gib.gov.tr/edirnevdb/edirne/g/b/5/kopru_meric5.jpg]
- Resim 3.18.** [<http://edirnedden.com/albumler/album.php?id=7>]
- Resim 3.19.** [www.efehotel.com/images/efe_hotel_29.jpg]
- Resim 4.1.** [www.sonbaski.com]
- Resim 4.2.** [www.sonbaski.com]
- Resim 4.3. ve Resim 4.4.** [http://vdb.gib.gov.tr/edirnevdb/edirne/evler_g3.html]
- Resim 4.5. ve Resim 4.6.** [Selin Arabulan Arşivi]
- Resim 4.7. ve Resim 4.8.** [www.edirnedden.com]
- Resim 4.9. ve Resim 4.10.** [Selin Arabulan Arşivi]
- Resim 5.1.** [www.didim.gen.tr]
- Resim 5.2.** [www.istanbulgezgini.com]
- Resim 6.1. ve Resim 6.2.** [www.fenerbalat.org]
- Resim 6.3. ve Resim 6.4.** [www.fenerbalat.org]
- Resim 6.5.** [www.fenerbalat.org]
- Resim 6.6.** [www.aryatours.de]
- Resim 6.7.** [www.antalya-otelleri.com]
- Resim 6.8.** [seyahat.buneki.org]
- Resim 6.11. ve Resim 6.12.** [www.fotograf.web.tr]
- Resim 6.13.** [www.kaliteliresimler.com]
- Resim 6.14. ve Resim 6.15.** [www.wowturkey.com]
- Resim 6.16. ve Resim 6.17.** [www.wowturkey.com]
- Resim 7.1.** [http://harita.bilgiler.gen.tr/b_22.jpg]
- Resim 7.2. ve Resim 7.3.** [M. Edip Ağaoğulları Arşivi]
- Resim 7.5.** [vdb.gib.gov.tr/edirnevdb/edirne/g/b/10/165.jpg]
- Resim 7.6.** [www.kultur.gov.tr/TR/resimgoster.aspx?DIL=1...]
- Resim 7.7.** [www.efehotel.com/images/efe_hotel_28.jpg].

Resim 7.8. [www.pansiyonrehberi.com].

Resim 8.1. [www.wowturkey.com]

Resim 8.2. ve Resim 8.3. [Selin Arabulan Arşivi]

Resim 8.4. ve Resim 8.5. [Selin Arabulan Arşivi]

Resim 8.6. ve Resim 8.7. [Selin Arabulan Arşivi]

Resim 8.8. [www.panoramio.com]

Şekil Kaynakları

Şekil 3.1. [ÖRER, G., 1993, “İstanbul’un Kentsel Kimliği ve Değişimi”, İ.T.Ü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s:46]

Şekil 3.2. [LYNCH, K., 1974, “ The Image of The City”,The M.I.T. Pres, s.74].

Şekil 7.1-2-3-4-5-6. [ÖZYURT, B. Ö., 1996, “Tarihi Kent Dokularında Koruma Sorunu ve Edirne Eski Kent Merkezi Örneği”, Y.T.Ü. Yüksek Lisans Tezi , İstanbul,ekler].

Tablo Kaynakları

Tablo 2.1. [ÇAKMAKLI, D., (1992), Bina- Kentsel Çevre İlişkisi, Y.T.Ü. Yayınları, İstanbul,s:5]

Tablo 3.1. [SİREL, A.; BENİAN, E., 2002, "Kentsel Kimlik Ögesi Olarak Dini Yapılar ve İnanç Turizmi: Edirne Örneği", Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi, Türkiye Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı, Mersin, s: 918]

Tablo 7.1. [www.kultur.gov.tr]

İncelenen Diğer İnternet Kaynakları

(1) [http://seyahat.buneki.org/]

(2) [www.trakya.edu.tr].

(3) [www.edirne.bel.tr]

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Edirne’de doğdu. İlköğrenimini Kurtuluş İlkokulu’nda tamamladı. 2000 yılında Edirne Anadolu Lisesi’nden, 2005 yılında Trakya Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nden mezun oldu. Aynı yıl içinde Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Bina Bilgisi programında yüksek lisans eğitimine başladı.